

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Et (u)synlig mangfold i norsk barnelitteratur

En studie av et utvalg norske barnebøker og deres representasjon av karakterer med etnisk minoritetsbakgrunn

An (in)visible diversity in Norwegian children's literature

A study of four Norwegian children's books, and their representation of characters with ethnic minority background.

Maria Hindersland

Kandidatnummer: 219

Master i barne- og ungdomslitteratur

Institutt for språk, litteratur, matematikk og tolking

Veileder: Jena Lee Habegger-Conti

Inneleveringsdato: 14.05.21

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1

Forord

Fine år på masterstudiet i barne- og ungdomslitteratur er omsider omme. Jeg sitter igjen med en dyp takknemlighet for alt jeg har lært disse årene, og for det engasjementet våre lærere har vist, for både faget, litteraturen, og for oss studenter. Jeg vil takke Jena, for veiledning gjennom prosjektet, i tillegg til seminargruppa, for konstruktive tilbakemeldinger og støtte.

Dette året har vært preget av en pandemi som har skapt uforutsigbarhet og mye alenetid. Det har påvirket mange av oss, og desto mer har man satt pris på den sosiale kontakten man har hatt. Jeg vil spesielt si takk til mine medstudenter, som har vært til støtte og oppmuntring i en krevende tid. Og til gruppa på lesesalen; deres vennskap har vært enormt viktig for trivsel og motivasjon, så igjen- takk!

Nå venter nye utfordringer i klasserommet, og jeg tar med meg engasjement og lærdom inn i læreryrke.

Maria Hindersland

Bergen, mai 2021

Sammendrag

Gjennom livet går man gjennom kontinuerlige identitetsprosesser hvor vi i møte med verdier, tanker og mennesker, prøver å identifisere hvem vi er i oss selv, og som medlemmer av ulike grupper i samfunnet. Litteraturen kan presentere oss for ulike verdier og tankesett, og vi kan møte karakterer og fortellinger som kan likne på vårt eget liv. Litteraturen kan dermed sees på som arena for identitetsforståelse, ved å avkrefte eller bekrefte de oppfatningene man har om seg selv.

Denne masteroppgaven tar i hovedsak for seg etniske minoriteters muligheter og begrensinger for å finne refleksjoner, eller speilbilder, gjennom karakterer som likner på dem selv i utseende, kultur, liv og opplevelser, og gjerne i en kombinasjon av disse.

Ved å fremlegge teoretiske perspektiv på minoriteter i litteraturen, samt utføre en litterær analyse av fire bøker som har karakterer med minoritetsbakgrunn, forsøker jeg å sette lys på utfordringer og muligheter som finnes for lesere med minoritetsbakgrunn i det norske barnelitteraturlandskapet. Bøkene som blir analysert er *Usynlige sammen* av Lene Ask, *Yoko Onurs dobbeltliv* av Ayse Koca, *Polarnatt* av Sunniva Relling Berg og *Hekseskogen* av Alexander Kirkwood Brown og Andreas Iversen, som alle er hentet fra listen over barnelitteratur fra Kulturrådets Innkjøpsordning 2019.

Funnene i analysen viser at bøkens omslag, i liten grad gir informasjon om karakterenes etniske bakgrunn, men at man gjennom presentasjon av navn på baksideteksten, likevel kan identifisere at bøkene presenterer karakterer med minoritetsbakgrunn. At karakterene har minoritetsbakgrunn blir i tre av fire bøker eksplisitt uttrykt gjennom teksten, mens det i den fjerde boka, *Hekseskogen*, kun kan observeres gjennom illustrasjoner og navn, altså har utseende og navn utelukkende en dekorativ funksjon i denne boka. I to av bøkene, henholdsvis *Polarnatt* og *Usynlige sammen*, har karakterene samme etniske bakgrunn, i tillegg til å ha erfaring fra å være enslige mindreårige asylsøkere på flykt. Det er kun *Yoko Onurs dobbeltliv* som presenterer karakterenes bakgrunn og kultur som en integrert og naturlig del av karakterenes liv. Samlet sett har bøkene potensiale til å virke som speil for lesere med minoritetsbakgrunn, dog utvalget av bøker med karakterer med minoritetsbakgrunn ser svakt ut.

Abstract

Identity processing through encounters with different values, thoughts and people are a natural and consisting part of being a human. We try to identify who we are as an individual, as well as a member of different groups in society. Literature can display several values, beliefs and characters that has the potential of confirming or contradicting our self-perception.

This master thesis primarily deals with ethnic minorities' opportunities to access reflections of their self through character resemblance in appearance, culture, way of life and experience, preferably in the combination of these factors.

I will be presenting theoretical perspectives on the importance of finding reflection of the self in the literature, as well as the position of minorities. In relation to that, I will conduct four literary analysis in the pursuit of shedding light on both opportunities and challenges that ethnic minorities are facing as they encounter Norwegian children's literature. The books presented are *Usynlige sammen* by Lene Ask, *Yoko Onurs dobbeltliv* by Ayse Koca, *Polarnatt* by Sunniva Relling Berg and *Hekseskogen* by Alexander Kirkwood Brown and Andreas Iversen, which are selected from the 2019- funding schemes of Arts Council Norway.

The findings of this study, addresses the sparse opportunities of detecting representations of minorities on book covers, mostly detected by names on the blurb of the book. In three out of four books, the minority background of the characters is explicitly expressed through the written text, while in the fourth book, *Hekseskogen*, it is expressed through illustrations only. Both *Polarnatt* and *Usynlige sammen*, display characters who has fled from Afghanistan, accompanied by their sibling only. *Yoko Onurs dobbeltliv* is the only book that portrays the minority culture of the characters as an integrated part of the characters' lives. These four books collectively give an overall opportunity for children with minority backgrounds to find mirrors, although the selection of books portraying children with minority backgrounds are seemingly poor.

Innhold

Forord.....	i
Sammendrag	ii
Abstract	iii
1. Innledning.....	3
Oppgavens materiale.....	5
Begrunnelse for valg av begrep	6
Tidligere forskning, teoretisk grunnlag og oppbygning av oppgaven.....	8
2. Teori.....	10
2.1 Identitet og kultur.....	10
2.1.1 Identitet.....	10
2.1.2 Kultur.....	11
2.1.3 Etnisk identitet	12
2.2 Speil, vindu og skyvedører i glass	13
2.2.1 Speil.....	14
2.2.2 Vindu	16
2.2.3 Skyvedører i glass.....	16
2.3 Ødeleggende vindu og forvrengte speil.....	17
2.4 Privilegier	21
2.4.1 Når «hvithetsprivilegier» egentlig er «rikhetsprivilegier»	23
2.4.2 Fargeblindhet	25
2.4.3 Strukturell rasisme	28
2.4.4 Når speilbilder i litteraturen blir et privilegium	29
3. Metode.....	31
3.1 Frekvenstabell og utvalg av materiale	31
3.2 Litterær analyse som metode.....	34
3.2.1 Forteller og synsvinkel	34
3.2.2 Litterære karakterer.....	36
3.3 Metodiske utfordringer	42
3.3.1 Forskeren som fortolker.....	42
3.3.2 Reliabilitet og validitet	43
3.3.3 Begrensinger	45
3.3.4 Etske hensyn.....	45
4. Analyse av materialet.....	45
4.1 Presentasjon av materialet.....	46

4.2 Omslag og eksplisitt trekk som representerer etnisk bakgrunn.....	49
4.2.1 <i>Yoko Onurs dobbeltliv</i>	50
4.2.2 <i>Polarnatt</i>	52
4.2.3 <i>Hekseskogen</i>	53
4.2.4 <i>Usynlige sammen</i>	54
4.3 Litterær analyse	55
4.3.1 <i>Yoko Onurs dobbeltliv</i>	55
4.3.2 <i>Polarnatt</i>	67
4.3.3 <i>Hekseskogen</i>	75
4.3.4 <i>Usynlige sammen</i>	81
4.4 Drøfting	86
4.4.1 Hvilke muligheter for gjenkjennelse kan lesere med minoritetsbakgrunn finne i nåtidens norske barnebøker?	87
4.4.2 Hvor tydelig kommer karakterenes etniske bakgrunn frem i bøkene?	91
4.4.2 Hvordan blir karakterene med minoritetsbakgrunn fremstilt i bøkene?	93
5. Avsluttende kommentarer og refleksjoner	98
Litteraturliste	101

Bildeliste

Figur 1: Omslaget til <i>Yoko Onurs dobbeltliv</i>	50
Figur 2: Omslaget til <i>Polarnatt</i>	52
Figur 3: Omslaget til <i>Hekseskogen</i>	53
Figur 4: Omslaget til <i>Usynlige sammen</i>	54

En dame, hun får hjertesjokk
Vi kommer inn på bussen, hun skal av på neste stopp
Slapp av, vi ska'kke gjøre noen ting
Jeg og gutta mine skal bare ta en tur ned til byen
Jeg blir overhørt, fremmed i mitt eget land, blir ikke engang hørt
Ikke misforstå, jeg elsker landet mitt
Men noen folk tror jeg går rundt med noe dynamitt (hva?)
De folka trenger kunnskap
Vi brakte te, brakte tro, brakte god mat
Føler meg fortsatt som en fugl fanget I et bur

Hkeem, «Ghettoparasitt», 2018

1. Innledning

Vi lever i en verden som blir mer og mer globalisert, mennesker er stadig på flyttefot, og medier gir oss muligheten til å få detaljerte og visuelle innblikk i andre land og menneskers liv, uten at vi trenger å reise. I møte med andre kulturer, får vi et behov for å definere hvem «vi» er. En slik kategorisering og definering er ikke nytt for vår tid, og skillet mellom «oss» og «dem» har i lange tider skapt konflikter mellom mennesker. I mai 2020, kunne man se emneknaggen #blacklivesmatter eller #BLM, overalt i sosiale medier. Politidrapet på George Flynn hadde satt i gang store protester i USA, og i kjølvann av dette oppsto en kampanje på sosiale medier verden over. «Svarte menneskers liv er like mye verdt som hvites», en selvfølgelig tenker de fleste, men likevel er forholdet mellom svarte og hvite stadig et tema, også i media. Flere tar til orde for å bryte med stereotypier og fordommer mot mennesker med andre hudfarger enn hvit. Den norske rapperen Hkeem, gjør dette gjennom sangen «Ghettoparasitt», som tematiserer de fordommene han og vennene hans med mørk hudfarge, møter i Norge.

Jeg er i likhet med Hkeem, født og oppvokst i Norge, men ut fra de opplevelsene han beskriver, er det tydelig at våre opplevelser som nordmenn er forskjellige. Jeg har aldri måttet forholde meg til min hudfarge i møte med andre nordmenn. En del av studiet i barne- og ungdomslitteratur tok opp multikulturelle aspekter i barnelitteraturen, som skapte refleksjon over hvordan karakterer med ulike hudfarger var representert og portrettert i bøker. Jeg fattet interesse for temaet, og det gikk opp for meg at jeg veldig sjeldent så bøker som portrettede mennesker med minoritetsbakgrunn i hverken bokhandlere eller biblioteker. Jeg begynte å fundere over hva dette gjør med måten vi forholder oss til mangfoldet i samfunnet, og bestemte meg for å undersøke dette i masteroppgaven min.

Minoriteter i Norge

I Norge i dag bor det rundt 15 prosent innvandrere, og rundt 3,5 prosent norskfødte med innvandrerbakgrunn (Statistisk sentralbyrå, 2020). De kommer fra ulike land, og ulike kulturer, men alle kan de bli definert som minoriteter i Norge. En minoritet er en gruppe mennesker som ikke tilhører den største gruppen i samfunnet, majoriteten. Dette kan være folkegrupper, men også grupper som av ulike grunner ikke tilhører majoriteten (Wæhle, 2018). I tillegg til disse nesten én million innbyggerne, har Norge flere andre grupper som av

ulike grunner går under definisjonen minoriteter, for eksempel nasjonale minoriteter. Med andre ord lever vi i et flerkulturelt samfunn.

Litteraturens kraft

Anne Haaland forklarer at man gjennom bøker kan utvikle empati for andre mennesker, ved at man får et innblikk i andre menneskers tanker, liv, handlinger, opplevelser og følelser (2018, s. 53). Dette er viktig for å kunne forstå andre mennesker, men bøker kan også vise oss noe om oss selv. Sylvi Penne skriver i boka *Norsk som identitetsfag* at «gjennom fortellingene i kulturen skaper vi et bilde av oss selv og vår plass i verden. Gjennom fortellingene gir kulturen modeller for identitet og handlingsmønstre» (Penne, 2001, s. 36). Identitetsfølelsen vår blir påvirket av hvordan vi blir møtt av andre, da identitet handler om vår egen oppfattelse av oss selv, og vår plass i verden. Selvbilde, tilhørighet, og dermed vår identitet, blir påvirket av hva som møter oss i samfunnet. Å kunne relatere oss til karakterer i bøker, og lese om mennesker ikke så ulike fra oss selv, kan dermed være viktig for vår egen forståelse av oss selv. I *Den felleskulturelle skolen*, skriver An-Magritt Hauge at vi alle trenger å møte litteratur hvor vi kan identifisere oss, og dette møte, eller mangelen på slike møter, vil gjøre noe med hvordan vi opplever vår egen identitet (Hauge, 2004, s. 178-179). Med andre ord vil fortellingene og karakterene vi møter i litteraturen, ha en betydning for hvordan vi oppfatter verden. Disse betraktningene var i hovedsak grunnen til at jeg ønsket å undersøke dette temaet. Med et ønske om å undersøke på hvilken måte det litterære landskapet for barn representerer det mangfoldet av etnisiteter vi har i Norge, og i hvilken grad det er muligheter for gjenkjenning, utviklet jeg følgende problemstilling:

På hvilke måter er mangfoldet i samfunnet representert i norske barnebøker i dag?

For å svare på problemstillingen, utviklet jeg så tre forskningsspørsmål.

Forskningsspørsmål:

1. Hvilke muligheter for gjenkjenning kan lesere med minoritetsbakgrunn finne i nåtidens norske barnebøker?
2. Hvor tydelig kommer karakterenes etniske bakgrunn frem i bøkene?
3. Hvordan blir karakterene med minoritetsbakgrunn fremstilt i bøkene?

Oppgavens materiale

Oppgaven tar i hovedsak for seg fire bøker hentet fra listen over skjønnlitterære bøker i kategorien barne- og ungdomslitteratur fra Kulturrådets innkjøpsordning 2019. Bøkene ble utvalgt basert på en frekvensanalyse som tok for seg bøkernes omslag, og hvorvidt man kunne avdekke om bøkene inneholdt karakterer med etnisk minoritetsbakgrunn. Resultatet viste fire bøker i utvalget for aldersgruppen 9-12 år, og disse fire bøkene er materialet i oppgaven.

Yoko Onurs dobbeltliv er oppfølgeren til boka *Yoko Onurs balleliv*, der Yoko og venninnen Kara bestemmer seg for å finne Yokos ukjente far, noe de klarer. Boka er skrevet av Ayse Koca, som selv har tyrkisk bakgrunn og oppvokst i et flerkulturelt miljø i Drammen (Mangal, 2016). Også hovedkarakteren i Kocas bok har både tyrkiske bakgrunnen, i tillegg til å vokse opp i et flerkulturelt miljø i Norge.

Polarnatt er skrevet av Sunniva Relling Berg og illustrert av Bjørn Rune Lie. Den er utgitt av Samlaget (Berg & Lie, 2019). I et intervju med *Framtida*, får vi vite litt om bakgrunnen til boka. Relling Berg jobbet som bibliotekar på en videregående skole i Bergen, og syntes det var vanskelig å finne bøker for minoritetsspråklige elever. For å gjøre noe med mangelen på minoritetsspråklige hovedkarakterer, bestemte hun seg for å skrive *Polarnatt*. Ved å selv sette seg i situasjoner hvor hun følte seg ny og utrygg, i tillegg til å snakke med mennesker som selv var minoritetsspråklige, skapte hun *Polarnatt* (Langåker, 2020). Formålet med boka, var dermed å gi barn med minoritetsbakgrunn en mulighet til å finne speil i litteraturen.

Hekseskogen er ei bok i serien om *Edward Rubikons mysterier*, skrevet av Aleksander Kirkwood Brown, og illustrert av Andreas Iversen. Seriens hovedkarakter Edward Rubikon, er monsterjeger, og sammen med vennene sine, Nadira og Kasper, forsøker han å holde hjembyen Grimsrud fri for spøkelses og andre monstre. Både Kirkwood Brown og Iversen har bakgrunn blant annet i tegneserieskaping (CappelenDamm). Deler av *Hekseskogen* er skrevet som tegneserie.

Usynlige sammen er andre boken i serien *Mysteriet Mai*. Forfatter og illustratør av boka, Lene Ask, er fra Stavanger, og har skrevet en rekke barne- og ungdomsbøker (Holen, 2021). Hovedpersonen, Mai, er usynlig, men årsaken er ukjent. Sammen med venninna, Juni, som også er usynlig, lever hun et liv ved siden av andre jevngamle. De går på skolen, men

klassekameratene er uvitende om deres eksistens. Kun Mais mor, og Rolf, den blinde eieren av hotellet de bor på, vet om dem.

Begrunnelse for valg av begrep

Noen vil kanskje mene at det å snakke om hudfarger opprettholder skillet mellom «svart» og «hvit». Det kan nok stemme, i alle fall i noen tilfeller. Nå er det likevel slik at vi ikke bare snakker om etnisitet og hudfarger på ulike plattformer, men vi «viser» forskjeller gjennom ulike tendenser, som for eksempel at det er mye vanskeligere å finne ei bok med en karakter med mørk hudfarge, enn med hvit hudfarge. I følge Gadamer må jeg være bevisst på mine fordommer, for å fullt ut forstå hva det er jeg ser (Gadamer, 2010, s. 306). Da må det være greit å snakke om de fordommene samfunnet har, men ikke ønsker å ha. Vi må kunne snakke om de fordommer som ligger i samfunnet, for å forstå den konteksten vi er en del av, for å forstå hvorfor ting er som de er. Kanskje er det slik at noen ganger på man må bli oppmerksom på visse tendenser, for å kunne endre dem?

Jeg vil videre definere noen av de mest kontroversielle og sentrale begrepene jeg har brukt i oppgaven, og forklare hvorfor jeg har valgt å bruke nettopp disse.

Minoriteter

Minoritet betyr mindretall, og er dermed det motsatte av en majoritet (Wæhle, 2018). Når vi snakker om minoriteter, mener vi ofte folkegrupper som er i mindretall i det samfunnet de oppholder seg i. En minoritet kan altså ikke være en minoritet uten at det eksisterer en majoritet. Statsgrenser avgjør gjerne hvem som er majoriteter og minoriteter. En gruppe som er minoriteter i et land, kan gjerne være majoriteten i et annet (Eriksen og Sajjad, 2020, s.77).

Minoriteter kan være en hvilken som helst gruppe i et samfunn som er i mindretall, for eksempel rullestolbrukere eller blinde, men når vi snakker om folkeslag bruker vi ofte begrepet «etniske minoriteter». For at grupper skal bli definert som etniske minoriteter må de ha vært anerkjent som en etnisk kategori over tid, og i tillegg ha relativt lav politisk makt i storsamfunnet (Eriksen og Sajjad, 2020, s. 77). Det finnes ulike minoritetssituasjoner. Vi skiller gjerne spesielt mellom urfolk og urbane minoriteter. Urfolk kan defineres «folkegrupper som har levd lenge i et bestemt territorium, som forbindes med en ikke-industriell levemåte, og som er blitt trukket inn en stat mot sin vilje» (Eriksen og Sajjad,

2020, s.78). Urfolk trenger ikke nødvendigvis være minoriteter i et land, men ofte er det slik. Det er også et poeng at de ikke nødvendigvis trenger å ha kommet til området først, men at de har tilknytning til området før de nåværende grensene ble satt. Samer er urfolk i Norge, og de har fått egne rettigheter for at de skal kunne bevare sin kultur og levemåte (Regjeringen, 2020). Urbane minoriteter, er folkeslag som ikke har historisk tilknytning til landets territorium, og har dermed heller ikke kulturelle røtter i landet de bor i. De har flyttet fra den tidligere befolkningsgruppa de bodde med. Hvor urfolk forbindes med en ikke-industriell levemåte, er urbane minoriteter typisk bedre integrert i det kapitalistiske produksjonssystemet (Eriksen og Sajjad, 2020, s.78). I tillegg til disse minoritetssituasjonene, finner vi også andre situasjoner som nasjonale minoriteter, proto-nasjoner og pluralsamfunn. Nasjonale minoriteter er folkeslag som har historisk tilknytning til et land, men ikke territorial tilknytning (Eriksen og Sajjad, 2020, s.78). Proto-nasjoner er minoritetsgrupper som er territoriale, og har talsmenn som krever full politisk selvstendighet (Eriksen og Sajjad, 2020, s. 78-79). Pluralsamfunn er samfunn hvor det finnes flere forskjellige etniske minoriteter, men som ikke har en tydelig majoritet (Eriksen og Sajjad, 2020, s.79). Denne oppgaven begrenser seg til etniske minoriteter. Likevel er mye av teorien og tematikken også relevant for andre typer minoriteter.

Hvithetsprivilegier

Da jeg arbeidet med denne oppgaven, kom begrepet «hvithetsprivilegier» frem i samtale med familie og venner. Det vekket få reaksjoner, men spesielt en reaksjon fikk meg til å måtte stoppe opp og tenke. Vedkommende låste seg helt når ordet kom på banen, og la ut om hvor irriterende han synt det begrepet var. Han mente det hadde en så negativ holdning til hvite, at det kunne virke som om man mente at hvite burde bli mindre verdt. I tillegg spurte han om jeg trodde hjemløse hvite i USA, følte at de hadde flere privilegier enn sine svarte venner i samme situasjon. Han ble faktisk så opprørt av begrepet, at han trengte litt tid for å roe seg ned. Jeg var litt forbauset, men etter hvert kom det frem at hans kjennskap til begrepet, og det han hadde lest og hørt i forbindelse med det, var på den mer ekstreme siden av skalaen. Når jeg da forklarte min oppfatning av begrepet, kunne han stort sett stå inne for det jeg sa, men han ville for all del ikke bruke «hvithetsprivilegiet», og lurte på hvorfor man ikke like godt kunne si «like muligheter for alle», når det egentlig var det vi ønsket. Det var tydelig at når han hørte «hvithetsprivilegier», var han ikke interessert i å

høre etter mer, fordi han forbandt det med noe helt annet enn slik jeg forstår begrepet. Når dere nå leser videre, håper jeg dere som føler at begrepet er ødeleggende, likevel vil gi innholdet en sjanse.

Tidligere forskning, teoretisk grunnlag og oppbygning av oppgaven

Både Maria Nikolajeva og Torill Strand presenterer undersøkelser gjort om innvandrerlitteratur i henholdsvis Sverige og Norge. Innvandrerlitteraturen har vært preget av et snevert mangfold handlingsmønstre og tema, og stereotypiske fremstillinger (Nikolajeva, 2017, s. 104-106; Strand, 2009, s. 51-61).

I 2019 skrev Andrea Helle Strømmen masteroppgave om mangfold i lærebøker i norskfaget. Også hun har sett på hvordan karakterer med kulturelle- og etniske minoritetsbakgrunn blir presentert i lærebøkene, og hvilke muligheter det gir for identifikasjon. I tillegg har Strømmen laget en detaljert frekvenstabell som viser at hvor tekstene inneholder minoritetskarakterer, er det stort sett utseende og navn som skiller minoritetskarakterene fra majoritetskarakterene. Funnene hennes viser at kun 5% av bøkene tematiserer hvordan det er å leve som minoritet (Strømmen, 2019).

Det er flere stemmer som både ettersøker mer mangfold i barnelitteraturen, og hevder at utvalget av bøker med minoritetskarakterer, er for dårlig. Nhu Diep tok sakene i egne hender og skrev barnebok som viste karakterer som liknet på datteren, da hun strevde med å finne dette i det litterære landskapet. I en artikkel i på NRK, sier hun at hun bevisst skapte en karakter som kun skilte seg ut i det norske barneboklandskapet, utseendemessig. Dette var for å vise at barn er barn, uansett om de har minoritetsbakgrunn eller majoritetsbakgrunn (Sigvartsen, 2011). Barnebokforsker Åse Marie Ommundsen bekrefter Dieps opplevelse, og sier at bøker som representerer barn med flerkulturell bakgrunn er nesten ikke-eksisterende i norsk sammenheng (Sigvartsen, 2011). Artikkelen er fra 2011, så det kan tenkes at dette har endret seg noe fra den gang. Michelle Tisdell er sosialantropolog og forskningsbibliotekar ved Nasjonalbiblioteket. I 2020 skrev hun spalten «'Synlig, usynlig?' – manglende mangfold i barnelitteraturen», hvor hun problematiserer det fortsatt manglende utvalget av bøker som representerer minoriteter (Tisdell, 2020). Året før kunne vi lese en artikkel i Aftenposten, hvor bibliotekar Christian Bermudez etterlyser bøker som lesere med minoritetsbakgrunn

kan kjenne seg igjen i (Johansen, 2019). Artikkelen legger frem en undersøkelse av minoriteter i litteraturen:

En gjennomgang av katalogene til de tre forlagene Gyldendal, Aschehoug og Cappelen Damm for de siste fem årene, viser at om lag 1 av 20 bøker har en hovedkarakter med tydelig flerkulturell bakgrunn. Dette gjelder forlagenes skjønnlitterære barne- og ungdomsbøker, samt billedbøkene (Johansen, 2019).

Dette utvalget er ikke imponerende, men det overasker ikke forfatteren Neha Naveen. Hun forteller at hun er blitt fortalt historier om minoritetsbarn som skriver fortellinger om majoritetsbarn, fordi de ikke er vant til å lese fortellinger om barn som likner dem selv. Hun spør seg derfor;

«Om barn med flerkulturell bakgrunn ikke kan se seg selv som hovedperson, hva sier det om dem selv? Kan de være hovedperson i sine egne liv hvis de ikke kan være det i en liten historie de skriver på skolen engang?» (Johansen, 2019).

Dette er et spørsmål en av de mest sentrale teoretikerne i denne oppgaven, Rudine Sims Bishop, også tar opp. Ut fra metaforen «speil, vindu og skyvedører i glass», diskuterer hun hvordan leseren blir berørt av få, eller dårlige, representasjoner av mangfold i litteraturen (Bishop, 1990). Denne oppgaven tar i hovedsak utgangspunkt i teorier om identitetsforståelse, representasjoner og mangfold, for å forsøke å sette lys på hvordan representasjon i litteratur påvirker lesere. Disse perspektivene vil bli belyst i kapittel 2.

Etter teorikapittelet, kommer et metodekapittel som blant annet tar for seg litterær analyse. Jeg har i hovedsak støttet meg på Maria Nikolajevas bøker *The Rhetoric of Character in Children's Literature* (2002) og *Barnebokens byggklossar* (2017), når jeg har tatt for meg litterær analyse av barnebøker og karakterer i barnelitteraturen. Kapittel 4, analysekapittelet, er delt i to kapitler, hvor det første tar for seg omslaget, samt det som kommer eksplisitt frem av informasjon om karakterenes minoritetsbakgrunn i boka. Dette valget ble tatt for å på en så oversiktlig måte som mulig, kunne identifisere hvor tydelig karakterenes etniske bakgrunn kom frem i bøkene, i henhold til forskningsspørsmål 2. andre del av analysekapittelet vil ta for seg karakterer, samt motiv og tema i de fire bøkene. Til slutt vil jeg i kapittel 5, drøfte funnene ved å ta for meg ett og ett forskningsspørsmål, før jeg i kapittel 6 vil gi noen avsluttende kommentarer.

2. Teori

I dette kapittelet vil jeg i hovedsak presentere teoretiske perspektiver på identitet og kultur, samt litteraturens rolle som speil av samfunnet, og representasjoner av ulike mennesker.

Det vil også bli presentert perspektiver på hvordan etniske minoriteter har blitt, og blir presentert i litteraturen, samt utfordringer knyttet til forholdet mellom majoritet og minoritet. Hensikten med dette kapittelet, er å gjøre oppmerksom på litteraturens innvirkning på bildet av oss selv og andre, og på den måten aktualisere analysen som blir gjort senere i oppgaven.

2.1 Identitet og kultur

Identitet er ofte nært knyttet til etnisitet, kultur og bakgrunn, men begrepet kan forstås på ulike måter, noe vi skal se nærmere på i dette kapittelet. I denne avhandlingen er begrepene identitet, kultur og etnisitet sentrale, da behovet for gjenkjennelse kan sies å komme av et behov for å definere vår identitet. I denne identitetsutforskningen, er kultur og etnisitet sentrale elementer i stimuleringen av identitetsforståelsen.

2.1.1 Identitet

Identitet handler om den følelsen individet har om hvem man er. Gjennom ulike sosialiseringprosesser, som for eksempel møter med andre mennesker, ideer og verdier, får man en forståelse av hvem man er. Disse møtene kan skje gjennom fysiske møter med mennesker, men også gjennom ulike medier og litteratur. Identitetsutvikling vil foregå, selv om ingen tar direkte initiativ til prosessen (Penne, 2001, s. 55). Selv om man ikke bevisst tenker at det vil skje, eller at det skjer en identitetsutvikling, vil likevel forståelsen vår påvirkes gjennom ulike møter. Menneskers identitet er sammensatt av mange ulike oppfatninger av hvem man er i ulike situasjoner. Sosial identitet handler om gruppetilhørighet, mens kulturell identitet handler om en subjektiv forståelse av at du er medlem i en gruppe med samme kultur som deg selv (Eriksen og Sajjad, 2020, s.73). Slik er identiteten sammensatt, og man kan ha en sterk identitetsfølelse på et område, mens man på et annet område er mer i villrede. Et menneskes identitet er derfor i stadig prosess, og vil endre seg over tid. Det er likevel essensielt at individet opplever stabilitet i følelsen av hvem man er (Krange & Øia, 2015, s. 53). Vi har behov for å kjenne over tid at vi er den samme personen, det samme individet med unike egenskaper. Khateeb skriver at man kan forstå identitet som «den fortellingen individet forteller om seg selv, slik at det samfunnet individet

deltar i, er en naturlig del av identitetskonstruksjonen» (2018, s. 288). Litteraturen, som jo har en plass i samfunnet, kan dermed bekrefte den fortellingen man har om seg selv, eller avkrefte den. På den måten kan litteraturen påvirke identitetskonstruksjonen.

Eriksen og Sajjad skriver i boka *Kulturforskjeller i praksis* om det flerkulturelle Norge. De skriver at vi mer enn noen gang er opptatt av å definere hvem vi er. Vi ønsker å undersøke vår egen identitet, vi vil definere den, og finne ut hva som skiller den fra andre (Eriksen og Sajjad, 2020, s.73). Individualismen ser ut til å gjøre oss mer og mer opptatt av hva som gjør oss unike. Vi setter linjer og grenser, og prøver å skille oss fra hverandre. I stedet for at gruppefølelsen har blitt mindre med individualismen, har den blitt sterke. Vi er blitt selvbevisste på en måte som gjør at vi snakker mer enn noen gang om etnisitet og nasjonalisme. Identitet skapes gjennom kontraster, og en teori er at jo mer press en gruppe opplever, jo mer opptatt blir man av å bevare de trekkene og den kulturen som skiller dem fra en annen gruppe (Eriksen og Sajjad, 2020, s.74). Også Krange og Øie påpeker denne utviklingen, og sier at der man tidligere kunne finne sin identitet i den rollen man ble tildelt gjennom kollektive størrelser som sosiale klasser, arbeid, utdanning, kjønnsroller og familien, må man som resultat av individualiseringen finne sin identitet gjennom individuell realisering av eget liv (Krange & Øie, 2015, s. 99-100). Dermed blir identitetsutforskning og identitetsbekreftelse enda viktigere enn tidligere. Man kan tenke at vi kan se representasjoner av samfunnets holdninger og ideer gjennom å undersøke verdiene som kommer til uttrykk i litteraturen, samt de stemmene som kommer frem (Strand, 2009, s. 75). Hvis litteraturen da kan si noe om hva samfunnet mener om din etnisitet og bakgrunn, vil litteraturen også være en del av de prosessene som er med å utvikle identitetsforståelsen.

2.1.2 Kultur

Kultur kan være identitetsfortellinger. Begrepet kultur kan brukes om en gruppes tradisjoner, normer og verdier (Munthe, 2011, s. 14). Dette kan dreie seg om en samling av alt det ulike folkeslag har måttet tilegne seg av kunnskaper og ferdigheter i det samfunn og naturmiljø de lever i, i tillegg til trosformer, kunst, moral, jus og skikker som er lært i den sivilisasjonen man er en del av (Eriksen og Sajjad, 2020, s.35). Man kan si at «alt som er lært, er kulturelt, mens det som er medfødt er naturlig», selv om grensene mellom disse kan være vanskelig å finne (Eriksen og Sajjad, 2020, s.36). Kultur er noe vi deler med andre mennesker, men det er også noe vi gjør som individer. Vi tilpasser oss, og innlemmer noen av kulturens

momenter inn i oss selv. Alle har med seg kulturen på en individuell måte. Kultur kan også forandre seg på et kollektivt nivå, gjennom for eksempel samfunnsendringer og i møte med nye kulturer (Krange & Øia, 2015, s. 75). Man er født inn i en kultur, men kulturen kan altså endre seg over tid. Likevel er kulturen en viktig del av konteksten vi er i, og en del av vår identitet. Vi kan si at kulturen kan fungere som en skillemerke mellom «oss» og «dem». Selv om mennesker har innlærte kulturelle normer og verdier, er mennesker innenfor en spesifikk kultur forskjellige, og man kan ikke forutsi hva et menneske kommer til å svare eller gjøre kun ut fra dets kulturelle bakgrunn. Alt det kulturen lærer oss, kan oppfattes, tolkes, og brukes ulikt av forskjellige individer (Eriksen og Sajjad, 2020, s.45). Vi som bor i Norge vet at alle nordmenn ikke er like, selv om vi kommer fra samme samfunn, og samme kultur. Noen nordmenn kjenner vi oss igjen i, mens andre ønsker vi slett ikke å bli sammenliknet med.

Bøker kan være kulturelle produkter, men litteraturen kan også gjenspeile den kulturen den er en del av. Både forfatter og leser befinner seg i en kulturkontekst, som påvirker hvordan tekster utformes, leses og forstås. Det er også et poeng at litteraturen har egenskaper utover gjenspeiling, den kan over tid bidra til endring i kulturen (Stokke & Tønnesen, 2018, s. 29). Når vi i denne oppgaven tar for oss karakterer med minoritetsbakgrunn, er det naturlig å undersøke hvordan kulturer blir fremstilt, da det kan være en gjenspeiling av holdningene til kulturen som blir fremstilt. Om litteraturen også har påvirkningskraft for endring av kultur, spiller litteraturen en viktig rolle i samfunnet, ikke bare som gjenspeiling, men som påvirkning.

2.1.3 Etnisk identitet

Etnisitet kommer fra det oldgreske ordet *ethnikos/ethnos* og betyr i dag folkeslag, men dets tidligere betydning var hedninger. Etnisitet handler om de forskjeller i kultur som skiller folkegrupper fra hverandre. Opplevde kulturforskjeller handler om de forskjellene vi tror eksisterer, men som egentlig ikke gjør det, altså en subjektiv forståelse heller enn en objektiv observasjon av et fenomen i en gruppe (Eriksen og Sajjad, 2020, s.52). Etnisitet defineres innenfra, og tar utgangspunkt i det gruppene synes er viktige skillemerker. Det kan handle om hudfarge, religion, språk eller statsborgerskap. Etniske grupper kan også defineres som en gruppe med felles opprinnelse, som er unik for nettopp denne gruppen. Likevel er ikke etnisitet objektivt, i den forstand at vi vet lite om urfolkene de ulike folkegruppene stammer fra, og grenser mellom etniske grupper kan derfor være vanskelig å trekke (Eriksen og Sajjad,

2020, s.53). En del av menneskers identitet er knyttet til deres etnisitet på ulike måter. Det kan for eksempel handle om gruppefølelse, kultur, bakgrunn eller utseende. Identiteter som er tilknyttet utseende, slik som hudfarge eller hårfarge, er vanskeligere å skjule, og dermed kan mange føle at de aldri kan bli sett på som «norske» (Strand, 2009, s. 66). Deres ytre attributter vitner om en identitetstilhørighet til en annen kultur eller nasjonalitet.

Torill Strand skriver i *Litteratur i det flerkulturelle klasserommet*, om hvordan litteraturen kan brukes i eget identitetsarbeid. Hun henviser til Reidun Aambø (2004, s. 42 i Strand, 2009, s. 12), som skriver at yngre lesere også har større behov for å lese om gjenkjennbare beskrivelser av miljø, navn, levesett og gjenstander. Hun skriver at for å kunne bearbeide inntrykk og velge sitt liv, er gjenkjennelse av omgivelsene viktig. Man trenger positive forbilder i de miljøene man lever i, og litteraturen kan bidra med svar, sette ord på følelser, samt gi nye perspektiver og bekrefte egne verdier og holdninger. Strand skriver om faren ved at krysskulturelle romanfigurer blir presentert som ofre for foreldrenes kultur, i stedet for å vise alle de sterke individene som tar tak i sin egen fremtid, og også får viktig støtte fra foreldrene (Strand, 2009, s. 201). Bøker som inkluderer mangfold er dermed essensielt for barns identitetsutvikling.

Denne avhandlingen skal ta for seg karakterer med minoritetsbakgrunn, og i den forbindelse se på hvilke muligheter leseren har for gjenkjennelse av etnisk bakgrunn. På hvilken måte karakterene blir fremstilt og presentert vil derfor være meget sentralt for å kunne se hva slags identitetsfigurer leseren blir presentert for.

2.2 Speil, vindu og skyvedører i glass

Professor Rudine Sims Bishop blir av noen referert til som «the mother of multicultural literature», da hun igjennom sitt virke har hatt hovedfokus på nødvendigheten av å ha bøker hvor svarte barn kan se karakterer som likner dem (Chenoweth, 2019). I 1990 skrev hun kanskje hennes mest kjente artikkelen, «Mirrors, windows and sliding glass doors», hvor hun diskuterer de muligheter leseren har til å utvikle sin kunnskap om seg selv og andre, igjennom litteraturen.

Direkte oversatt sier metaforen «speil, vindu og skyvedører i glass». Bishop argumenterer for at bøker kan fungere som speil, ved at den verden man blir presentert for, og det karakterene der opplever, blir reflektert tilbake på oss selv. Vi ser refleksjoner, eller

gjenspeilinger, av oss selv og våre egne opplevelser, og ser dem i et større bilde- som en del av det å være et menneske. Leseren vil ofte lete etter slike speil, og vil på den måten få selvbekreftelse. Bøker kan også fungere som vinduer, ved at man får innblikk i verdener som enten likner vår egen, eller virker ukjent for oss. Det spiller ingen rolle om verdenene er ekte eller uekte, men barn trenger også vinduer mot realiteten, og ikke bare mot fantasiverdener (Bishop, 1990, s. 1). Johnson, Koss og Martinez har i artikkelen «Through the sliding glass door; #Empowerthereader», utdypet Bishops metafor, med hovedvekt på skyvedører i glass. Skyvedører i glass, handler om at man ikke bare ser gjennom vinduet, men også at man blir så påvirket av det man ser, at man emosjonelt går igjennom vinduet, og lar oss påvirke på et dypere nivå (2018, s. 572).

Metaforen speil, vindu og skyvedører i glass, vil jeg nå bruke videre, for å undersøke disse ulike måtene litteraturen kan møte og påvirke leseren på. Videre vil jeg ta utgangspunkt i Bishop sin artikkel, samt andre teoretikere som utdyper, diskuterer og bygger opp under hennes poeng. Jeg vil med utgangspunkt i «speil, vindu, og skyvedører i glass», se nærmere på betydningen av et rikt mangfold karakterer og handling i barnebøker, da med særlig fokus på kulturelle fenomen som hudfarge, religion og klasses tilhørighet.

2.2.1 Speil

Speil handler altså om å bli presentert for karakterer, miljø eller setting som likner på oss selv og vår egen situasjon. Litteratur kan være speil når vi ser noe av det fysiske, kulturelle, eller følelsesmessige som vi identifiserer oss med - reflektert tilbake på oss selv (Johnson, Koss & Martinez, 2018, s. 571). Dette handler i stor grad om identifikasjon.

Identitet og identifikasjon

Salole (2018, s. 55) skriver at «Barn som både ser like ut, oppfører seg likt og tenker likt som majoritetsbefolkningen der de bor, har identitetserfaringer mer som speil». Om man har hvit hudfarge i et land som Norge, der majoriteten av befolkningen også har hvit hudfarge, er det enkelt å finne speil som reflekterer ditt fysiske utseende. Har man derimot en annen hudfarge enn majoriteten, kan disse refleksjonene være vanskelig å finne (Bishop, 1990, s. 1). Visst kan man finne mennesker i samfunnet med samme hudfarge som en selv og som man kan speile seg i, men det kan være vanskelig å finne slike mennesker på ulike plattformer, som for eksempel i litteraturen.

Det kan være lett å tenke at slike ytre faktorer er irrelevante, da de ikke har betydning for en persons egenskaper eller personlighet, men samtidig vet vi at fordommer og diskriminering skjer nettopp på bakgrunn av hudfarge (Salole, 2018, s. 80). Professor i medievitenskap, Jostein Gripsrud, skriver at vår identitet også er sterkt knyttet til vår tilhørighet i grupper som kjønn, hudfarge og etnisk bakgrunn, og dette er medfødte faktorer, som vi ikke kan kontrollere eller forandre, slik man gjerne kan med andre grupper (2015, s. 22-23). Hudfarge kan altså være viktige gjenspeilinger. Anne Skaret skriver i artikkelen «Flerkulturell barne- og ungdomslitteratur i Norge» at man finner flere bøker som gjennom illustrasjoner viser flerkulturelle miljøer, men hvor verbalteksten ikke tematiserer dette. Dette kan noen ganger ha en dekorativ funksjon (Skaret, 2006, s. 40). Uavhengig om illustrasjonene kun har en dekorativ funksjon, eller om de er med å gi mening til teksten, kan det ha funksjon som speil av fysisk utseende.

Lesere med andre hudfarger enn hvit, har hatt vanskelig for å finne slike refleksjoner. Denne mangelen av bøker å speile seg i, kan være problematisk for identitetsutviklingen, da det kan gjøre at man føler seg mindre verdt i samfunnet man er en del av. I tillegg kan negative, latterliggjørende eller forvrengte bilder forteller leseren at man er devaluert i samfunnet man er en del av (Bishop, 1990, s. 1). Også Penne skriver om at det skjer en identitetsutvikling gjennom de sosialisingsprosesser som oppstår blant annet i møter med andre mennesker, ideer og verdier. Slike prosesser skjer selv om ingen parter tar direkte initiativ til prosessen (2001, s. 55). Barn kan møte både mennesker, ideer og verdier i bøker, og disse vil dermed også kunne påvirke deres forståelse av hvem de er, og hvilken plass de har i verden. Barns identitetsforståelse kan dermed bli påvirket av litteraturen, og Bishop argumenterer derfor for at klasserommet må være et sted hvor alle barn, uansett kultur, skal kunne finne sine speil i bøker (1990, s. 1). Vi er alle medlemmer av en gruppe med delte opplevelser, verdier, språk og tradisjoner. Lesere trenger bøker som også reflekterer deres kulturelle identitet. Ulike gjenkjennende elementer som navn, ord og uttrykk eller sport typisk for din kultur, kan være viktige for en slik refleksjon (Johnson et al., 2018, s. 571). Det er altså ikke gitt at lesere kan finne speilbilder av seg selv, og sin kulturelle identitet i bøker, selv om dette er en viktig del av en likestilt sosialisingsprosess.

John T. Guthrie har er redaktør og medforfatter i boka *Engaging Adolescents in Reading*, hvor han og hans kollegaer har sett på hva som gir elever lesemotivasjon, i et

klasseromspektiv. Studier viser at lesemotivasjonen har stor betydning for leseferdighetene (Guthrie, Hoa, Wigfield, Tonks, Humenick, og Littles, 2007, referert i Guthrie, 2008, s. 3). Ved å lese bøker som omfatter egne interesser, i tillegg til å kunne koples til leserens eget liv, vil lesemotivasjonen øke (Moss og Hendershot, 2002, referert i Fillman & Guthrie, 2008, s. 36). Med andre ord må bøkene være relevante for leserens liv for at leseren skal ønske å lese. Elever ønsker å lese om emner som interesserer dem, er meningsfullt og nyttig i deres liv. Tekster som de kan relatere seg til, gir motivasjon (Gibb & Guthrie, 2008, s. 83). Selv om disse funnene er gjort i forbindelse med motivasjon for læring i klasserommet, er det naturlig å gå ut fra at de samme mekanismene er til stede i lesing generelt. En del av det å kunne relatere seg til teksten, handler om å kunne speile seg. Det er derfor en mulighet for at det ikke kun er identitetsforståelsen som kan rammes av mangelen på speil i litteraturen, men også leseferdighetene.

2.2.2 Vindu

Barn fra majoriteten vil også bli påvirket om de møter et lite mangfold av bøker om andre enn dem selv. I tillegg til fantasiverdener, trenger de vinduer som viser dem virkeligheten. Vi lever i en multikulturell verden, med mange ulike impulser, og barn trenger å lese bøker som hjelper dem å forstå deres plass i denne verden (Bishop, 1990, s. 1). Vi er alle medlemmer av samme gruppe; menneskeheten, og vi trenger å finne vår plass også i denne gruppa. Mange lever i områder med svært homogene grupper og dermed lite mangfold, men bøker kan være et sted der man får muligheten til å finne mennesker som er annerledes fra en selv. Får man kun mulighet til å se refleksjoner av seg selv, vil man utvikle en overdreven følelse av ens egen viktighet, selvbetydning og verdi i verden (Bishop, 1990, s. 1). Johnson et al. mener også at gjennom bøker som fungerer som vinduer, lærer leseren noe mer om verden enn det de allerede kjenner (2018, s. 572). Vinduer gir dermed leseren nye perspektiver, og ny forståelse for andre mennesker, men også for seg selv på et mer kollektivt nivå enn det man får gjennom speil.

2.2.3 Skyvedører i glass

Bøker har sine begrensninger, og de vil ikke stoppe for eksempel rasisme, men kanskje de kan være med på å forandre våre holdninger. Litteratur kan hjelpe oss med å forstå hverandre bedre, ved å hjelpe å forandre vår holdning til det som er annerledes (Bishop, 1990, s. 2). Bishop ser altså for seg at når man blir presentert for et vindu i litteraturen, kan

man bli så påvirket av det vi ser, at vi går igjennom vinduet, eller at vinduet blir en skyvedør i glass. Når vi da emosjonelt og intellektuelt beveger oss igjennom skyvedøren i glass, vil en følge av dette i noen tilfeller være at vi endrer oss.

Johnson, Koss og Martinez har i artikkelen «Through the sliding glass door; #Empowerthereader», brukt Bishops metafor om skyvende glassdører, og koplet den sammen Louise Rosenblatt og Paulo Freires teorier om henholdsvis forholdet mellom leseren og teksten, samt effekten av at man tenker kritisk på ens verden, er en trang til å forandre den. De skriver at «Rosenblatt reminded us that purpose guides how and why we read, and response is determined not only by intellectual insight but also by readers' emotional investment» (2018, s. 569). Med andre ord bringer leseren med seg visse forutsetninger inn i selve lesingen, og hvordan leseren responderer på teksten, er både av intellektuell og emosjonell karakter. Hvor mye leseren blir beveget, og lar seg bevege, vil ha betydning for om han eller hun tar steget gjennom glassdøra. Paulo Freire er en brasiliansk pedagog kjent for sitt pedagogiske program med fokus på gjensidig dialog og utforskning mellom lærer og elever (Skagen, 2021). Teorien Johnson, Koss og Martinez skriver om, omhandler en mekanisme som gjør at når man gjennom kritisk tenking rundt eget samfunn, blir klar for skape en forandring. Leserens kan altså ved å gå igjennom denne skyvedøra i glass, bli forandret av det leseren lærte i boka, og dermed aktivt reagere på det han eller hun har lest (Johnson et al., 2018, s. 569). Gjennom boka blir altså leseren ikke bare en observatør, men beveger seg inn emosjonelt, og det man sitter igjen med, tar man med inn i sitt eget liv. Det å bevege seg igjennom skyvedører i glass, kan altså føre til at tanker og holdninger blir endret, i den grad at personen forandrer seg. I sin ytterste konsekvens, kan en slik forandring føre til at leseren går ut i den virkelige verden for å prøve å gjøre noe med «problemet» den har oppdaget i samfunnet gjennom boka.

2.3 Ødeleggende vindu og forvrengte speil

Litteraturens funksjon som speil og vinduer må tas på alvor, men hva skjer om disse funksjonene ikke blir tatt på alvor? Khateeb skriver om kulturelt mangfold i barnelitteraturen, og poengterer at vi alle besitter ulike forestillinger om kulturelle fenomener som for eksempel hudfarge, og at disse er «i stadig dialog med både den reelle verdenen vi er i hver dag, og med de kulturelle fremstillingene vi møter» (2018, s. 285). Denne dialogen

er altså aktiv også i møte med de kulturelle fremstillinger vi møter i litteraturen vi leser. Litteraturen vil derfor kunne påvirke leserens forestillinger.

Mangfold

Mangfold forbindes ofte med innvandring og migrasjon, men mangfold kan være så mangt. Det kan være snakk om religion og språk, men også om kjønn, seksualitet, alder og klasser (Strand, 2009, s. 13). Mangfold handler altså om at mennesker, på tross av at de lever i samme område, er forskjellige. Disse ulikhetene skaper et samfunn med ulike impulser, styrker og synsvinkler. Hvordan dette mangfoldet av ulike personer, grupper og karakterer blir fremstilt i ulike medier, kaller vi representasjon. Disse fremstillingene er ikke nødvendigvis verken realistiske eller sanne. De trenger altså ikke være objektive gjenspeilinger av det som fremstilles, men snarere en konstruksjon (Gripsrud, 2015, s. 21). Om bildene, historiene og menneskene vi møter gjennom det litterære «vinduet» kun viser en side, eller et bestemt bilde gjennom flere ulike vindu, vil heller ikke leseren få mulighet til å utforske det autentiske mangfoldet. For at alle mennesker skal kunne ha muligheten til å vokse og bli gode versjoner av seg selv, og oppleve at de er hele personer, er det viktig at også minoriteter blir gitt de samme muligheter som majoriteten (Strand, 2009, s. 13). I møte med medier og litteratur av ulik slag, må alle få mulighet til å finne realistiske spill, men også realistiske vinduer.

Stereotypier

Johnson, Koss og Martinez, viser bekymring for at de bøkene som ofte blir presentert, kun kan fungere som speil for noen barn. I tillegg er de bekymret for at mange bøker kan fungere som vindu, men der er ofte for smale til å kunne gi mye utsikt (2016, s. 25). Med andre ord viser handlingen, tematikk eller karakterer et svært lite spekter av verden. Man kan risikere at vinduene gir utsikt til stereotypiske motiv. Når fremstillingen av grupper ikke oppleves representativt eller uteblir i medier, har det flere ganger blitt krevd at dette blir tatt tak i og gjort noe med (Gripsrud, 2015, s. 21). Karakterene eller personene som tilhører en minoritet, blir automatisk en representant for gruppen de tilhører når de opptre i mediene (Gripsrud, 2015, s. 21). Dette gjør gruppens omdømme sårbart, ettersom én person kan påvirke hva andre syns om gruppen i sin helhet. Jo, færre individer fra en gruppe som blir representert, jo mer sårbart er gruppens rykte. I tillegg skriver Øyvind Dahl at det er en tendens at mediene beskriver nordmenn med etniske minoritetsbakgrunner som

«mørkhudet» om personen har gjort noe negativt, mens når det er snakk om positive bragder blir personen referert til som norsk (Dahl, 2013, s. 49). «Litt på spissen kan man si at musikk og sport inkluderer alle, mens kriminelle, løsgjengere og tiggere straks får etniske merkelapper» (Dahl, 2013, s. 49). Vi skaper forestillinger om hvem andre er, basert på, den ofte begrensede, erfaringen om hvordan mennesker med deres bakgrunn er. Vi har en tendens til å tillegge mennesker væremåter og temperament ut fra de stereotypiene vi forbinder med stedet de er fra (Gripsrud, 2015, s. 56). Vi har en forestilling om at kulturen fra stedet folk kommer fra, er en pålitelig indikator på hvem og hvordan enkeltindividet er.

Disse stereotypiene trenger ikke stemme for det individet man møter, da mennesker er ulike også innad i en gruppe. I møte mellom mennesker fra ulike kulturer, kan disse antakelsene være overforenkende og ødeleggende. Vi tenker at disse kulturløftene går dypere enn det de gjør. Disse antakelsene kan føre til at vi i konflikter unngår å virkelig søke etter en løsning, men i stedet tillegger kulturforskjeller alt ansvar (Eriksen og Sajjad, 2020, s.35). Med andre ord kan vi ende opp med å se på mennesker fra andre kulturer som en ensformig gruppe med like tanker, verdier og handlinger. «Mangelen på korrigerende og nyansering av forestillinger kan gjøre at vi får feilaktig bilde av et menneske, land, gruppe eller sted» (Salole, 2018, s. 80).

Stereotyper defineres av Eriksen og Sajjad (2020, s. 56-57) som «forenklete beskrivelser av antatte kulturtrekk ved bestemte typer av mennesker, som fungerer som grensesettende i møte med dem. De er med andre ord en type sosialt effektive fordommer». Disse trekkene kan handle om oppførsel, tanker og tro, og er ikke nødvendigvis antakelser vi har tilegnet oss gjennom egne erfaringer, men vi kan også ha fått dem presentert gjennom andre (Salole, 2018, s. 80). Det vil si at vi kan få presentert stereotyper også gjennom litteraturen, og dermed tilegne oss fordommer mot en gruppe som vi kanskje aldri har vært i direkte kontakt med.

Innvandrerlitteratur i et historisk perspektiv

Ingebjørg Hasle argumenterer for at forståelsen av teksten vil være forskjellig ut fra hvilken rolle minoritetskarakterene har. Om karakterene blir presentert med positive egenskaper, som problemløser, sterke og aktive, samt er en naturlig del av miljøet, vil dette være langt mer positivt enn om karakterene blir presentert som offer og stakkarer (Hasle, 1998, s. 72

referert i Skaret, 2006, s.37). Dermed vil temaer og presentasjon påvirke hvordan vi oppfatter minoriteter.

Innvandrerlitteraturen som kom til Sverige på 60-og 70-tallet hadde ofte et forutsigbart handlingsforløp og motiv, og endimensjonale, forutsigbare karakterer. Et typisk handlingsforløp var ifølge Nikolajeva, at en familie kommer til Sverige og bor trangt sammen med en slektning, de syns at svensk kultur er merkelig, forstår ikke språket, og barna må ta ansvar i situasjoner der språket må brukes. Svenskene er avvisende, og jobbene tunge. På skolen blir barna mobbet fordi de ikke snakker flytende og ser annerledes ut, mens moren er ensom hjemme. Sønnene havner i slåsskamper, jentene får til familiens ergrelse svenske kjærestes- alt bygger opp om stereotypier og gruppene majoritet- minoritet blir stående som kontraster, da de representerer ulike normer. Løsningen kommer ved at innvandrere tilpasser seg de andre, eller at de får bedre jobber, ny skole med mer forståelsesfulle mennesker, og hyggelige inkluderende naboer (Nikolajeva, 2017, s. 101). På 80-tallet dukket en ny for innvandrerlitteratur, og heller ikke her var det fokus på å bygge broer mellom kulturene, men snarere majoritetens barmhjertighet og kamp for at innvandrerfamilier skulle få bli i landet. Minoritetsperspektivet ble dermed borte, og det var svenskenes gode gjerninger som var i fokus. På 2000-tallet ble stereotypiene av innvandrere mindre, men oftest fant man dem som biskarakterer. Innvandrerkarakterer ble også presentert som en hvilken som helst annen svenske, uten å legge vekt på «problemer» mellom to ulike kulturer. Typisk kunne man ha byttet ut innvandrerkarakteren med en karakter fra majoriteten, uten at det ville hatt noen påvirkning på fortellingen. Men også bøker mer fremtredende konflikter mellom to kulturer oppsto (Nikolajeva, 2017, s. 104-106). Også Strand skriver om at innvandrerlitteratur om og/eller av innvandrere skrevet etter 1980-1990-tallet, består av temaer som rasisme, marginalisering og avvisning. Forfattere som kanskje selv er født og oppvokst i Norge, skriver om manglende forståelse og tankeløshet, og hvordan dette fører til at de ikke føler seg akseptert. Typisk er karakterene unge, ensomme og utsatt for ærekrenking og mobbing. Innvandrere og migranternes identitet blir utforsket i større grad (Strand, 2009, s. 51). Strand spør videre om man kan forvente at innvandrere skal skrive bøker, og fortelle ut fra egen erfaring om migrasjon og integrering, om «det sjeldent eller aldri blir uttrykt at det er fint at du har kommet til Norge?» (Strand, 2009, s. 61). Hun stiller spørsmålsteget med den fremstillingen av innvandrere som finnes i litteraturen, og dens

påvirkning på innvandreres forhold til sin egen historie. Khateeb skriver at nettopp «muligheten for identifikasjon og innblikk i andres livserfaringer og situasjoner», er en av grunnene til at flerkulturell litteratur blir sett på som en viktig del av norskfaget (Khateeb, 2018, s. 286). Identifikasjon definerer Khateeb i denne sammenhengen som «muligheten til å speile seg selv, sin situasjon eller sitt liv i litterære fremstillinger» (Khateeb, 2018, s. 286). For at dette skal være mulig må man naturlig nok ha tilgang til bøker som gir oss denne muligheten. Om litteraturen kun gir innblikk i generaliserende og stereotypiske fortellinger om mennesker med minoritetsbakgrunn, mistes muligheten til identifikasjon.

Makt i språket

Språket vi bruker har makt (Strand, 2009, s. 9). Hvordan vi bruker språket i litteraturen, og hvem som bruker språket, spiller en viktig rolle i hvilke sider som blir belyst, og hvordan mennesker blir fremstilt (Strand, 2009, s. 48). Språket kan fremme uønskede holdninger som følge av en generaliserende representasjoner i for eksempel barnelitteratur. Om en spesifikk representasjon eller vinkling presenteres ofte nok, kan vi begynner å tro at den er virkeligheten (Salole, 2018, s. 82). Språket har egenskapen til å skape stereotyper.

Slike ensformige og generaliserende litterære vindu, påvirker ikke bare holdninger og tanker til dem som ser gjennom vinduet, men også dem som er på jakt etter speil. Når man møter disse speilene som tilsynelatende er ment til å speile deg, men som oppfattes som generaliserende, usanne, stigmatiserende og overforenkende, kan det oppleves vondt. Man kan føle seg utenfor. (Salole, 2018, s. 82). Det skaper et større gap mellom «oss» og «dem».

Når det er nok bøker tilgjengelig som kan fungere som både speil og vinduer for alle barn, vil de se at vi kan feire både forskjeller og likheter, fordi det er nettopp dette som gjør oss menneskelige (Bishop, 1990, s. 2). Både hvem som blir presentert, og hvordan de blir presentert, vil dermed kunne ha påvirkningskraft på leserens oppfatninger og fordommer, samt deres forståelse av egen posisjon og verdi. Vinduer og speil i litteraturen kan i verste fall bidra til det motsatte av det Bishop ønsker, nemlig bekreftelse av- eller nye fordommer, og negativt selvilde.

2.4 Privilegier

Privilegier, i ordets betydning, handler om å få tilgang til noe mer enn andre, og dermed har goder ikke andre har. «White privilege» er et begrep innført av Peggy McIntosh, og handler

om at man som en person med hvit hud, har privilegier andre ikke har. McIntosh utdyper "white privilege" slik:

I have come to see white privilege as an invisible package of unearned assets that I can count on cashing in each day, but about which I was "meant" to remain oblivious. White privilege is like an invisible weightless knapsack of special provisions, assurances, tools, maps, guides, codebooks, passports, visas, clothes, compass, emergency gear, and blank checks. (2010, s. 2)

Derfor handler ikke «white privilege» utelukkende om «like muligheter for alle, på tross av hudfarge», men om å poengtere og gjøre oppmerksom på hindrene vi står ovenfor for å komme dit. Salole har oversatt begrepet «white privilege» til «hvithetsprivilegier», og forklarer det slik: «Hvithetsprivilegier er små og store privilegier man som hvit representant for majoritetssamfunnet kan ta for gitt, og som befester makt og posisjoner» (2018, s. 89).

McIntosh lagde en liste over ulike privilegier hun oppdaget at hun som hvit kvinne hadde. Denne listen publiserte hun i artikkelen «White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack». Hun forklarer at disse privilegiene var så selvsagte deler av hennes hverdag at hun glemte dem bort, og begynte derfor å skrive dem ned (McIntosh, 1989, s. 2). Resultatet er en liste over en rekke bekjennelser av situasjoner hvor hun mener hun har et privilegium, på bakgrunn av hennes hudfarge.

Hvithetsprivileger er mest skrevet om, og kanskje mest relevant, i amerikansk kontekst. Likevel mener jeg at dette er et fenomen er relevant og som fortjener plass også i norsk kontekst, da vi til stadighet at mennesker med visse hudfarger opplever diskriminering og annengjøring, og kan gis færre eller dårligere muligheter også i Norge. Med annengjøring menes det at man annengjør mennesker på bakgrunn av aspekter som kultur, religion eller etnisitet (Salole, 2018, s. 89). Med andre ord plasserer vi mennesker i kategorier «oss» og «dem», hvor de som blir annengjort er i kategorien «dem». Har man en hvit hudfarge, kan man i Norge fort bli plassert i kategorien «oss», helt til det motsatte er bevist. Har man en mørk hudfarge, vil man fort kunne bli plassert i kategorien «dem», fordi man ikke ser norsk ut, og det kan være vanskelig å overbevise noen om noe annet, selv om man er født og oppvokst i landet. Hvithetsprivilegier er på mange måter en viktig grunn til at denne oppgaven eksisterer. Mistanken om at barn med etnisk minoritetsbakgrunn ikke har like

mange karakterer og litterære fortellinger som reflekterer dem selv og deres liv, som etnisk norske (hvite) barn har, var en av drivkreftene for oppgaven.

Tanken om at hvithetsprivilegier også er relevant i Norge, kommer frem i Mahmoud Farahmand spalte i Nettavisen, hvor tittelen sier «Klassekamp ser ut til å ha blitt rasekamp». Han argumenter for at prinsippet om hvithetsprivilegier har slått sin rot også i Norge, men at denne kampen har fått en negativ effekt, i det at hvite nå blir ekskludert og angrepet uten annet grunnlag enn deres hudfarge. Han mener debatten om hvithetsprivilegier fører med seg en destruktiv debatt, hvor man i stedet for å se på de reelle problemene, pålegger hvite skylden, eller som han skriver «aller helst kan man snevre det ned til hvite menn over 40». Farahmands bekymring er at mentaliteten om hvithetsprivilegier vil føre til at man unngår å se de virkelige problemene, og at det igjen fører til at mennesker som trenger hjelp ikke får det, fordi de «ikke har riktig hudfarge- eller ikke passer en viss profil» (Farahmand, 2021). Farahmand er ikke alene om bekymringen for begrepets konsekvenser, også Gina Crosley-Corcoran har ytret sine betraktninger i artikkelen «Explaining White Privilege To A Broke White Person».

2.4.1 Når «hvithetsprivilegier» egentlig er «rikhetsprivilegier»

Gina Crosley-Corcoran, en hvit amerikansk kvinne, og i sin artikkel beskriver hun hennes første møte med begrepet hvithetsprivilegiet, og McIntosh sin artikkel. Da en kvinne fortalte henne at hun var privilegert, ble hun sint. Hun hadde nemlig vokst opp ekstremt fattig, uten rennende vann om vinteren. Da hun fikk servert Peggy McIntoshs artikkel «White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack», var det umulig for henne å si at hvithetsprivilegier ikke var en realitet, men hun mente bestemt at mye av det kunne knyttes opp mot andre kategorier, slik som klasse. Dette mener jeg er et viktig poeng å ha med i samtalen om hvithetsprivilegier, da vi må prøve å unngå å forklare fenomener kun ut fra et fenomen. Hvis vi gjør det kan vi komme til å gå glipp av deler av virkeligheten, noe som vil være kontraeffektivt.

Også McIntosh selv har kommentert at noen elementer kunne knyttet til for eksempel klasse, men mente at de eksemplene hun hadde plukket ut, i hovedsak handlet om rase (McIntosh, 1989, s. 1). Eksempler som Crosley-Corcoran likevel mener handler om klasse mer en hudfarge er:

"If I should need to move, I can be pretty sure of renting or purchasing housing in an area, which I can afford and in which I would want to live."

"I can be pretty sure that my neighbors in such a location will be neutral or pleasant to me."

"I can go shopping alone most of the time, pretty well assured that I will not be followed or harassed."

"If I want to, I can be pretty sure of finding a publisher for this piece on white privilege." (Crosley-Corcoran, 2014).

Hun argumenterer for at hun som fattig ikke har disse mulighetene, nettopp på grunn av mangelen på penger, som igjen kan føre til manglende utdanning, og dermed ingen som ville utgi en eventuell artikkel. Det å bli trakassert var hun vant med fra oppveksten, da på bakgrunn av hennes tilhørighet i en fattig familie. På den andre siden mener hun at noen av McIntoshs utsagn definitivt kan være direkte knyttet til hudfarge. Eksempler hun tar frem for å illustrere dette er:

"I can turn on the television or open to the front page of the paper and see people of my race widely represented."

"When I am told about our national heritage or about "civilization," I am shown that people of my color made it what it is."

"If a traffic cop pulls me over or if the IRS audits my tax return, I can be sure I haven't been singled out because of my race."

"I can if I wish arrange to be in the company of people of my race most of the time."
(Crosley-Corcoran, 2014)

Crosley-Corcoran er dermed ikke uenig i at hvithetsprivilegier eksisterer, men poengterer at noen privilegier man har knyttet til hvithetsprivilegier, også omfatter andre minoritetsgrupper, slik som for henne selv var «fattige». Hun forklarer videre, at for henne var det da hun det begrepet «interseksjonalitet» som gjorde det lettere for henne å akseptere hennes hvithetsprivilegier, da hun innså at man kunne være privilegert på noen måter, men absolutt ikke på andre måter (Crosley-Corcoran, 2014). Dette er et viktig poeng i

debatten, og kanskje kan denne synsvinkelen være med å skape en bevissthet rundt den virkelige betydningen av begrepet hvithetsprivilegier.

Peggy McIntosh har arbeidet mye med kvinnestudier, og reflekterer over mekanismer i tilknytning til innrømmelsen av privilegier. Også hun snakker om benektelsens problem. Gjennom hennes arbeid har hun sett at mange menn ikke har problemer med å anerkjenne at kvinner ikke har samme fordeler som dem, men de benekter at de selv er privilegerte. Dette førte til at hun begynte å tenke på privilegier generelt, og kom til å tenke privilegiene hun hadde som en hvit kvinne. Selv mener hun at hun gjennom oppveksten har blitt lært at det å være svart kan gi færre fordeler enn det å være hvit, men at også hun har vanskeligere for å svelge at hun er privilegert (McIntosh, 2010, s. 1). Ut fra de refleksjonene hun gjør seg, kan det se ut til at vi har en tendens til å se på de privilegerte som «normalen», og at de som ikke er på normalen, har færre fordeler. Vi syns det er ubehagelig å skulle være privilegerte, kanskje fordi det gir oss en fordel vi ikke ønsker at andre skal vite om. Det er mer stas å få jobben fordi man er flinkest, og ikke fordi man tilfeldigvis var født med den hudfargen som var mest akseptert. Ut fra dette kan man kanskje forstå bedre hvorfor begrepet «hvithetsprivilegier» kan være vanskelig å svelge for en hvit person. På den andre siden kan det tenkes at ordet blir brukt ukritisk for å fremme visse meninger.

Jeg skrev tidligere at bakgrunnen for oppgaven er hvithetsprivilegier, da det ser ut til å være et privilegier å kunne finne bøker å speile seg i. Men bøker kan også speile samfunnet og dets verdier, og derfor kan det tenkes at man kan finne spor av hvithetsprivilegier også i litteraturen. Det er med tanke på dette at jeg ønsker å belyse de ulike sidene av hvithetsprivilegier, for å prøve å unngå å se seg blind på ulike typer privilegier man finner i samfunnet. Når bøkene i materialet skal analyseres, er det viktig å unngå å ukritisk definere privilegier som hvithetsprivilegier, men se dem som det de er, på tross av at karakterene ikke er hvite.

2.4.2 Fargeblindhet

Neil Altman er psykoterapeut, og har skrevet mye om blant annet raser, sosiale klasser og kulturelle forskjeller, som kan knyttes opp mot hvithetsprivilegier (Altman, 2020). I sin artikkel «Whiteness», tar Altman (2006) for seg den påståtte fargeblindheten i USA, altså den overbevisningen mange amerikanere har om at alle hudfarger i dag er likestilte i

samfunnet. Altman henviser til studier gjort av Word, Zanna og Cooper (1974, referert i Altman, 2006, s. 47), hvor de ba studenter gjennomføre et intervju, der forskerne skulle se på deres intervjueteknikker. De fant ulikheter i hvordan svarte og hvite ble intervjuet. Disse ulikhetene gikk stort sett på ikke-verbal kommunikasjon. Når gruppen med hvite intervjuobjekter ble intervjuet på nytt, nå med bruk av den samme ikke-verbale kommunikasjonen som ble brukt i intervjuene med svarte studenter, ble også deres prestasjon dårligere. Altman viser til at selv om handlinger ikke er ment rasistiske, kan de likevel være diskriminerende.

Laila Coldning Lagermann har i samarbeid med Thomas Nordahl og Ole Hansen sett på forskning om elever med minoritetsbakgrunn, som kan knyttes til levde historier fra en dansk setting. Dette arbeidet er mener jeg er like relevant i Norge, da den Skandinaviske velferds- og skolemodellen har store likheter. Fargeblindhet blir her definert som «en (hvit) idé om etnisitet og rase som uvesentlige sosiale kategorier i det som betegnes som en tolerant dansk (hvit) kontekst» (Myong, 2011 i Lagermann, 2017, s. 37-38). Hudfarger er dermed ikke sett på som en faktor for hvor man befinner seg på det sosioøkonomiske hierarkiet. Hvorfor et ønske om «fargeblindhet» har oppstått, mener forskere står i sammenheng med frykten for å bli assosiert med nazisme eller rasisme (Myong, 2011 i Lagermann, 2017, s. 38). Problemet er, ifølge Lagermann, at en slik holdning fører til at man «skygger over en underliggende ulikhet» (2017, s.38). «Fargeblindhet» betyr ikke at folk påstår at de ikke kan se at man har ulike hudfarger, men at de mener at de ikke møter hudfarger ulikt, hverken gjennom handlinger eller holdninger. Dette mener Lagermann at er typisk den danske (og Skandinaviske) likhetsideologien (2017, s. 38). Likevel viser det seg at etnisitet og kulturell bakgrunn brukes av lærere for å forklare hvorfor det ikke går så bra på skolen, derimot når det går bra, forklares det ikke ut fra etnisk og kulturell bakgrunn (Lagermann, 2017, s. 38). Det kan dermed se ut til at ønske om at alle skal behandles og møtes likt, og dermed også ha like muligheter er sterkt, men at man gjennom å «gjemme» seg bak et ønsket ideal om fargeblindhet, egentlig gjør det vanskeligere å ta tak i ulikheten, fordi man unngår å være den bevisst.

I artikkelen «‘What Group?’ Studying Whites and Whiteness in the Era of ‘Color-Blindness’», tar også Amanda E. Lewis, professor i Afrikansk Amerikansk studier og sosiologi, for seg ideen om fargeblindhet i det amerikanske samfunnet, samt hvithetsprivilegier. Hennes

utgangspunkt er at for å kunne snakke om hvithet og «den hvite opplevelsen», kan man ikke ta utgangspunkt i hvordan det føles å være hvit, men man må se på hvites plass i samfunnet. Hun henviser til forskning som viser til at selvidentifikasjonen er knyttet til samfunnets kategoriseringer. Som hvit i et samfunn der majoriteten er hvit, trenger man ikke ta stilling til sin hvithet, men samfunnet oppfører seg allerede i henhold til den fargen man har (Lewis, 2004, s. 624). Altså må man ikke være bevisst sin egen farge, for å bli behandlet og møtt i henhold til den.

Også Altman presenterer oss for en tankemåte som sier at hvit ikke bare en hudfarge, men mer som et utgangspunkt- en standard. Er man hvit, har man ikke farge, og er dermed en slags standard, som igjen fører til at man ikke trenger å ta stilling til hvilken hudfarge man har. Denne tankegangen kommer til uttrykk når noen sier at de er «farget» (Altman, 2006, s. 49). Dette utsagnet sier indirekte at hvit hudfarge ikke er en hudfarge, men standarden, og er du noe annet, da er du farget. Hva som er hvitt, er dermed delvis fysiologisk, delvis sosiologisk bestemt. Ingen har helt hvit hud, men noen har mindre melanin i huden, som fører til en rosa-farge, besj eller nesten litt blåliknende hud. Ulike nyanser av lys hud blir ut fra sosiale sammenhenger definert som «hvitt». Hvor grensen mellom hvit og mørk hud går, er vanskelig å skille, da hudfarger i stor grad er et definisjonsspørsmål. Likevel har mennesker gjennom historien definert hudfarger.

Espen Helgesen har skrevet flere artikler om norske barn og dataspill. I sin artikkel «Crafting Future Selves Time-Tricking and the Limits of Temporal Play in Children's Online Film-Making», skriver han om barnas utforming av avatarer, samt deres emosjonelle bånd til avartaren sin. Avatarer er figurer som er til stede i spillet på spillerens vegne. De er forlengelser av en selv som spiller (Helgesen, 2016, s. 87-88). Helgesen skriver at barna han forsket på, var særdeles knyttet til sine avatarer, og viste at de identifiserte seg selv med dem. Dette kom til uttrykk blant annet ved at når de i spillet laget filmer, gav de hovedrollen til egne avatarer, mens vennenes avatarer fikk spille biroller. Avatarene hadde også samme navn som dem selv. Ute på lekeplassen, kunne de også leke at de var egne avatarer, men alle de egenskapene den hadde i spillet (Helgesen, 2016, s. 93). Selv om barna ikke hadde noen utfordringer knyttet til hudfarge utenfor spillet, valgte de likevel å lage avatarer som var hvite, på tross av at de selv var mørke. Spillet la til rette for at spillerne kunne velge nøyaktig den nyansen av hudfarger de ønsket, men likevel så det ut som om barna opplevde hvit som

en slags standard (Helgesen, 2016, s. 94). Videre forklarer han at barna noen ganger «hacket» hverandre, altså tok over andres profiler uten samtykke. I disse situasjonene var det vanlig å lage avatarene så rare som mulig. Ofte skiftet barna da hudfarge fra hvit til svart eller brun. Tidligere ble internett brukt som en måte å «unnslippe» den virkelige verdens sosiale problemer som mobbing og rasisme ifølge Helgesen (2016, s. 94). Han henviser så til forskning av Nakamura (i Helgesen, 2016, s.94), som viser at det i nyere år også kan reprodusere rasistiske rom.

The use of brown and black skin colours to turn 'cool' avatars into 'weird' ones illustrates how online spaces are already racialized, putting limits on temporal play by reproducing a form of whiteness that is seen to be synonymous with coolness (Helgesen, 2016, s. 95). Man kan ikke si sikkert hvorfor hvit hud så ut til å være synonymt med «kult», mens mørk hud så ut til å være synonymt med «rart», men det er naturlig å forstå dette som et problem. Dette kan muligens illustrere at «hvit» som standard også er et fenomen i Norge.

2.4.3 Strukturell rasisme

Også Professor Phillip Nel påpeker at man som hvit slipper spørsmål som «Hva er du?», «Hvorfor høres du hvit ut?», eller å bli spurt om å snakke som representant for alle med mørk hudfarge. Man vet også at dersom man går på kino, tar et litterært kurs, eller spiller et videospill, vil du se mennesker med liknende hudfarge som deg representert i et positivt lys (Nel, 2017, s. 5). Nel mener altså at de strukturene som fører til hvithetsprivilegier, kommer av det han kaller strukturell rasisme. Strukturell rasisme handler om at rasistiske holdninger i samfunnet ikke kommer av individers rasistiske holdninger, altså holdninger om at en rase er mer overlegen enn en annen, men av historiske hendelser og tanker som har vokst med samfunnet inn i nåtiden, og dermed blitt underliggende faktorer for ulikhet (Brekke, 2021, s. 95). Samfunnets grunnstrukturer avler altså frem ulikheter mellom hudfarger. Ifølge professor ved Oslo Met, Torkel Brekke, er begrepet strukturell rasisme problematisk i norsk kontekst. Dette kommer for det første av at begrepet ble skapt for å forklare hvorfor mulighetene var ulike for svarte og hvite i USA, på tross av at amerikanerne ble mindre og mindre rasistiske (Brekke, 2021, s. 95). Man satte altså et begrep på et fenomen man ikke helt forsto. Brekke trekker frem Sosiologen Eduardo Bonilla-Silva, som han mener er an av de mest innflytelsesrike forfatterne på feltet. Bonilla-Silvas posisjon, er at problemet ligger i fargeblindheten, at hvite i USA ikke er eksplisitte rasister, men at ideen om at farge ikke

betyr særlig. Tanken er at strukturell rasisme er et globalt system, men en felles historie. Brekke er kritisk til Binilla-Silvas argumentasjon og fremgangsmåte, «fordi de innebærer grove forenklinger, for ikke å si fordreininger, av virkeligheten» (Brekke, 2021, s. 95). Et av Brekkes hovedpoeng er følgende:

Det kan godt være at rasisme (i betydningen holdninger, oppfatninger og praksiser) er en del av forklaringen på etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. Det kan også godt være at det finnes andre og bedre forklaringer, og at de beste forklaringene vil variere med konteksten. Men poenget er enkelt: En struktur i samfunnet som vi observerer og navngir, er ikke samtidig en forklaring. Ved å kalle ulikhet (og spesielt ulikhet som ser urettferdig ut) for strukturell rasisme fratar vi oss selv altså en mulighet til å stille åpne og gode spørsmål om årsakene til ulikheten. Vi har liksom svart med det samme vi setter ord på fenomenet (Brekke, 2021, s. 96).

Med det ber han oss undersøke nøyaktig hva det er som forårsaker et fenomen, i stedet for å sette merkelapp på det. Han tror på forskningen som viser at etnisitet kan påvirke jobbmuligheter, men mener man må være forsiktig med å putte hele samfunnet i en kategori som «strukturell rasisme». Man skal være oppmerksom på at diverse institusjoner kan ha ledere som tar valg som har utslag i diskriminering, og dette skal man motvirke, men man må se på de konkrete institusjonene og arenaene hvor dette skjer (Brekke, 2021, s. 97-98). Brekke prøver dermed å formidle at for å skape en forandring som skaper mindre ulikhet, må vi fokusere og studere på det konkrete problemet, i stedet for å skjule det bak begrep som «strukturell rasisme».

2.4.4 Når speilbilder i litteraturen blir et privilegium

Om vi nå prøver å unngå begreper, men forsøker å undersøke konkrete problemer, kan vi ta frem noen av McIntosh sine punkter for hvithetsprivilegier. To av dem er “I can go into a book shop and count on finding the writing of my race represented (...)” og “I can easily buy posters (...) picture books, (...), and children's magazines featuring people of my race” (McIntosh, 1989, s. 2). Hun sier altså at dette er privilegier hun har som hvit, men som ikke er normalen for de som ikke har en hvit hudfarge.

Philip Nel skriver i sin bok, *Was the Cat in the Hat Black?: The Hidden Racism of Children's Literature, and the Need for Diverse Books*, om fraværet av bøker med mangfold, men også

om skjult rasisme i amerikansk barnelitteratur. Selv om Nel tar for seg amerikansk litteratur, og det amerikanske samfunn sådan, er det likevel relevant i norsk sammenheng. For det første har land som Norge tatt til seg mye av amerikansk litteratur, og mange av de barnebøkene han tar for seg, er kjente og kjære barnebøker også her til lands. I tillegg kan man gå ut fra at mange av mekanismene Nel snakker om, også er til stede her til lands. Nels utgangspunkt er at rasisme ikke nødvendigvis handler om en følelse i form for eksempel hat, men om sosiale praksiser som gjerne blir utført ubevisst (Nel, 2017, s. 2).

Nel argumenterer for at det kanskje ikke er individer i for eksempel barnebokindustrien som bevisst fører til en mangel av mangfold i barnebøkene. Han mener at utsagn som «de er også mennesker», er med på å annengjøre mennesker (Nel, 2017, s. 5). Man forstår her «de», som i «annerledes enn oss». Man hentyder så at minoriteter må ta sin plass, og at de per dags dato henger etter fordi de ikke jobber hardt nok (Nel, 2017, s. 5). Altså sier man at «de» må skrive bøker, for bare slik vil de bli representert i dem. Men Nel skriver videre at forlaget legger opp til denne ulikheten, ved å si ting som at en «afrikansk-amerikansk forfatter burde skrive historiske noveller, fordi det ikke er særlig marked innenfor afrikansk-amerikansk fantasy (Nel, 2017, s. 6). Videre poengterer Nel at selv om barnelitteraturen nå har noen karakterer med ikke-hvit hudfarge, har ikke de fundamentale maktstrukturene mellom hvite og svarte forandret seg. Det er svært viktig at barnelitteraturen ikke bare får flere karakterer med andre hudfarger enn hvit, men at disse karakterene også for har ulike typer handlinger som presenterer ulike typer levde erfaringer. Barnelitteraturen trenger utgivere som selv har andre hudfarger enn hvit, og som dermed ser historier med mangfold som utgivelsesbare (Nel, 2017, s. 6). Slik det har vært, og fortsatt er, ser det ut til at det er et hvithetsprivilegium å kunne speile seg.

Nel argumenterer for at bilder vi møter som barn, blir med oss gjennom livet, selv om vi ikke er bevisste på dem. Selv tenker Nel at det nok må mer til enn ett møte med en ikke-stereotypisk representasjon for å forandre en persons grunnleggende psyke i et samfunn så gjennomsyret med rasisme, men han mener likevel det ligger noe viktig i det (Nel, 2017, s. 15). Om det norske samfunnet er gjennomsyret av rasisme har jeg intet grunnlag for å si noe om den ene eller den andre veien, men hvis vi bytter ut «rasisme» med «stereotypier», tror jeg likevel vi kan lære noe av det Nel sier. Barn må få møte en mye større variasjon av bøker, leker, filmer og videospill med protagonister av ulike hudfarger. På den måten kan de bli mer

resistente i møte med stereotypiske karakterer. Nel argumenterer for at det vi lærer som barn, former vårt verdensbilde i svært stor grad, ettersom vi som barn fortsatt er i en læringsprosess der vi prøver å finne ut av hvem vi er og hva vi tror på. Derfor er blant annet barnebøker en av de viktigste og største påvirkningene for hvordan vi blir, og hvilke bias vi holder (Nel, 2017, s. 15). Hvis barnebøker kan ha en så stor rolle for barnas oppfatning av eventuelle standardiserte hudfarger, samt stereotyper og verdensbilde, er det lett å argumentere for at man må bli enda mer bevisst på hva som blir tilbudt barneleseren.

3. Metode

Dette kapittelet tar for seg metoden som er brukt for å svare på forskningsspørsmålene og problemstillingen. I hovedsak tar oppgaven i bruk litterær analyse som metode, men det er også brukt frekvenstabell som utvalgsverktøy. I teorikapittelet har jeg i hovedsak forsøkt å tilføre teori som kan gi perspektiver om mangfold i litteraturen, som kan belyse materialet i henhold til problemstillingen.

3.1 Frekvenstabell og utvalg av materiale

For å bestemme meg for hvilke bøker som skulle analyseres i denne avhandlingen, måtte jeg tenke nøye igjennom hvordan jeg skulle gå frem i barneboklandskapet, for finne relevante bøker som presenterte karakterer med minoritetsbakgrunn. Ettersom jeg ønsket å bruke bøker som var tidsaktuelle, samt at originalspråket var norsk, besluttet jeg å utforske Kulturrådets Innkjøpsordning.

Innkjøpsordningen er en statlig finansiert ordning, hvor noen bøker blir kjøpt inn i opplag, og i hovedsak fordelt utover de offentlige bibliotekene i landet. Alle som ønsker, både forfattere og opplag, kan sende inn forslag til bøker som burde bli med i ordningen, men det er Kulturrådet som tar valget, og det kreves en viss kvalitet. Bøkene må bli utgitt samme år som de søker om plass i støtteordningen, altså kan man ikke melde på bøker som har vært utgitt tidligere. Målet med ordningen er å bidra til at det blir «skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk skjønnlitteratur», og at denne ordningen skal «bidra til stor bredde i norsk litteratur» (Kulturrådet, 2020). Ettersom mitt prosjekt startet i 2020, var ikke listen over bøker fra dette året komplett, og det gav derfor mer mening å se på bøker utgitt i 2019.

Utvalg

Innkjøpsordningen tok i 2019 inn 107 bøker i kategorien *Ny norsk skjønnlitteratur* for målgruppen barn og unge. Når en leser skal velge en bok, velger man ofte ut fra presentasjon. Kanskje har noen andre anbefalt boken, men andre ganger er det paratekstene som utgjør hvilke bøker vi velger. Paratekster omfatter all tekst som «ligger utenfor, før og etter selve fortellingen» (Ommundsen, 2018, s. 158). Omslaget er dermed en del av parateksten, og gir oss en indikasjon på hva vi kan forvente å møte i boka.

Forskningsspørsmål 1 og 2, handler om gjenkjennelse og tydelighet, og det ble derfor naturlig å møte bøkene på samme måte som en eventuell leser. Jeg valgte dermed å se på bokas omslag, og hva den forteller oss at man kan forvente å møte. Min tanke er at om en leser søker etter en bok med mennesker som «likner» hen, så er omslaget det første man møter, og dermed også første mulighet til å vurdere om boka presenterer en karakterer man kan kjenne seg igjen i. Uten å ha snakket med andre som har lest boka, eller lest en omtalelse av boka, vil omslaget være den eneste kilden til informasjon om karakterene man har, før man eventuelt begynner å lese.

Fysisk gjenkjennelse av karakterer kan virke overfladisk, da de fleste tenker at det er det indre som teller. Mange med et utseende, eller navn som av ulike grunner avviker fra et tradisjonelt utseende eller et tradisjonelt navn i den etniske konteksten man befinner seg i, har imidlertid opplevd å bli forhåndsdømt, samt behandlet annerledes på grunn av deres ytre attributter. Med dette kommer også erkjennelsen om at det ytre faktisk kan være et viktig element for å føle at en kan speile seg i karakterene. Selv om vi kan kjenne oss igjen i følelser og opplevelser, kan faktorer som bakgrunn, navn, etnisitet og hudfarge være viktig.

Karakterenes egennavn kan ha viktige funksjoner. Egennavn er viktig for karakteriseringen ettersom de skiller karakterene fra hverandre, altså har de en nominativ funksjon (Nikolajeva, 2002, s. 268). Navn kan også si noe om hvem man er. Navn er nært knyttet til identitet, og ofte i barnelitteraturen er identitetssøken nært knyttet til oppdraget, og navnene er ofte en del av dette (Nikolajeva, 2002, s. 269). Jakob Lothe skriver at personnavn kan være karakteriserende, men må ikke være det. Navn kan komplisere identiteten til personene, eller fastslå den (Lothe, 2004, s. 122). Ikke bare navnet i seg selv, men også karakterenes holdning til navnet, kan påvirke leserens forståelse av karakteren (Nikolajeva,

2002, s. 268). På bakgrunn av dette kan vi si at karakterenes egennavn er viktig for presentasjonen, og identifikasjonen leseren har med karakterene.

Hvis bøker skal speile samfunnet, må man også kunne se igjen det etniske mangfoldet vi finner i samfunnet, også i bøkene. Det er vanskelig å skulle definere disse faktorene, og kanskje til og med feil. Definisjonene er subjektive, men likevel utslagsgivende for hvilke bøker som analyseres i denne avhandlingen.

Selve utvelgelsen ble gjort gjennom en frekvensanalyse. For å sortere ut aktuelle bøker, ble følgende kriterier satt opp:

1. Boka må være prosa
2. Hovedkarakterene måtte være mennesker
3. Og/eller minst en karakter på omslaget må ha en ikke-hvit hudfarge
4. Og/eller baksideteksten måtte inneholde navn som ikke kommer fra norsk navnetradisjon

Etter at frekvenstabellen var satt opp, satt jeg igjen med 11 bøker. Det var uoverkommelig å analysere alle disse bøkene med tanke på oppgavens omfang. På bakgrunn av dette bestemte jeg meg for å gruppere dem i de aldersgruppene bokhandlerne mente de passet for. Deretter gjorde jeg et valg om å gå videre med bøkene som passet for barn i alderen 9-12 år.

Forfatter	Boktittel	Aldersgruppe
Alaei, Neda	Dette er ikke oss	12- 15 år
Amundsen, Torbjørn Øverland	Kelestriel. Bian Shen 2	12-16 år
Ask, Lene	Usynlige sammen	9-12 år
Bang, Sturla og Hilde K. Kvalvaag	Over (Søsteranarkistane 2)	12-16 år
Berg, Sunniva Relling	Polarnatt	9-12 år
Brown, Aleksander Kirkwood	Edward Rubikons mysterier. Hekseskogen	9-12 år
Hagerup, Hilde og Iram Haq	Hva vil folk si	12- 18 år
Koca, Ayse	Yoko Onurs dobbeltliv	9-12 år
Norman, Mona Grivi	Dyrehagedetektivene 1. Den hvite løven	6-9 år
Torkildsen, Terje	Isla Bonita	12- 16 år
Øverbye, Anja Dahle	Lykketanna	3- 6 år

Jeg endte dermed opp med kun fire bøker; *Usynlige sammen* av Lene Ask, *Polarnatt* av Sunniva Relling Berg, *Hekseskogen* av Aleksander Kirkwood Brown og *Yoko Onurs dobbeltliv* av Ayse Koca.

3.2 Litterær analyse som metode

I følgende kapittel skal jeg gjøre rede for litterær analyse som metode, samt presentere noen litterærteoretiske perspektiver som vil fungere som et bakteppe for analysen jeg skal legge frem senere i avhandlingen.

«En litteraturvitenskapelig analyse består kort sagt i å begrunne vår teksttolkning» (Andersen, Mose & Norheim, 2012, s. 18). Vi ønsker med en litterær analyse å undersøke, men også formidle hvorfor vi forstår teksten slik vi gjør, og hvordan vi forstår teksten. Dette gjøres ved å se på tekstens ulike bestanddeler, for så å presentere det man finner gjennom gode resonnementer og argumentasjon (Andersen et al., 2012, s. 18). Når man bruker litterær analyse som metode, vil man tilpasse metodebruken til teksten som leses. I følgende kapittel vil jeg gjøre rede for relevante perspektiver innenfor litterær analyse, som er sentrale for den litterære analysen som kommer senere i avhandlingen.

3.2.1 Forteller og synsvinkel

I Anne Skarets artikkel om flerkulturell barne- og ungdomslitteratur i Norge, viser hun til undersøkelser gjort av Lise Iversen Kulbrandstad. Kulbrandstad skriver at karakterer med minoritetsbakgrunn ofte har rollen som perifere karakterer, og at synsvinkelen typisk ikke er hos dem (1997, s. 47-48 i Skaret, 2006, s. 37). Dette gjør også at vi ikke blir like godt kjent med disse karakterenes følelser og tanker, som vi gjør med karakterer med majoritetsbakgrunn. Hvilken rolle karakterene har, og hva slags synsvinkel boka tar, vil dermed kunne påvirke identifikasjonsmulighetene. Synsvinkel og karakterenes roller i fortellingen kan dermed være viktig for å kunne svare på forskningsspørsmål 3.

Forteller

Leseren kan møte karakterene på ulike måter. Enhver fortelling har en forteller, og forteller og forfatter må ikke forveksles. Der forfatteren skriver teksten, er fortelleren en integrert del av den (Lothe, 2004, s. 33). Fortellerstemmen kan være deltakende i handlingen, men den kan også stå utenfor, og vi skiller dermed mellom personal og aural forteller, eller som det også kalles, første-persons- og tredje-persons-fortellinger (Andersen, 2012, s. 48).

Fortellerstemmen kan si noe om karakterenes posisjon i plottet. En første-persons- forteller bruker jeg-form, og ofte er dette et tegn på at vi har med en hovedkarakter å gjøre. Skillet mellom aural og intern forteller trenger ikke nødvendigvis være så stort, da en aural forteller kan ta et sentralperspektiv, og fortelle historien nært opp mot en av personene i fortellingen. Fortelleren kan også skifte mellom flere karakterer i fortellingen (Andersen, 2012, s. 48). Fortelleren er da ekstern, men kan likevel forteller hva én av karakterene tenker og føler. Synsvinkelbæreren kan dog skifte perspektiv mellom karakterer, og kan dermed få tilgang til mer informasjon, og da se verden fra ulike synsvinkler (Andersen, 2012, s. 51). Et slikt skifte vil gjøre at man får ulike perspektiver.

En allvitende forteller har full tilgang til all informasjon om karakterer, situasjonen, tid og sted, han har altså ingen begrensning på informasjon (Andersen, 2012, s. 50). En objektiv forteller er på sin side ekstern, og kan ikke vite noe om karakterenes følelser, eller tanker. Informasjonen vi får om karakterene kommer fra det som blir sagt, eller det som kan sees av handlinger og utseende (Andersen, 2012, s. 50) . Fortellergrepet er nært knyttet til fokaliserings.

Synsvinkel

«Fokalisering» eller «synsvinkel» er begrep som innebærer hvordan forfatteren presenterer historien gjennom fortelleren. Synsvinkel baserer seg på det leseren «ser» i boka, mens fortelleren handler om hva vi får vite. Det er vanskelig å skulle definere hva som er hva (Andersen, 2012, s. 49). Gjennom synsvinkelen kan man for eksempel se verden ut fra en karakters perspektiv, selv om denne karakteren ikke har fortellerstemmen (Nikolajeva, 2002, s.5). Skillet mellom forteller og synsvinkel, har ifølge Andersen svakheter, fordi disse forholdene er ulike i hver fortelling, og dermed er en kombinasjon av ulike forhold som skaper fortellingens kommunikative egenart. Slik som fortelleren, baserer synsvinkel seg også på eksterne og interne vinkler. «Ved intern fokaliserings ser og sanser vi gjennom en av de deltakende personene i fortellingen. Ved ekstern fokaliserings ser og sanser vi fra et punkt i fortellingsverden, men ikke gjennom en bestemt person» (Andersen, 2012, s. 49-50). Gaasland skriver at der man gjennom indre fokaliserings får adgang til aktørens tanker og følelser, får man gjennom ytre fokaliserings se aktørens ytre attributter og positurer (Gaasland, 1999, s. 30). Med andre ord står man ved ytre fokaliserings utenfra, og ser hvordan aktøren beveger seg, og hvilke reaksjoner hen har til det som skjer.

Både fortelleren og synsvinkelen vil dermed ha betydning for hvordan vi forstår teksten. Vi kan føres nærme karakterene, og oppleve at boka blir fortalt av hovedkarakteren, eller vi kan møte en forteller som står utenfor fortellingen, som igjen kan føre til at vi kjenner en viss distanse til karakterene. Karakter-forteller er en førstepersons forteller som også er hovedpersonen i fortellingen (Nikolajeva, 2002, s. 5). Denne karakteren har altså både fortellerstemmen og synsvinkelen. Nikolajeva mener at forskjellen mellom forteller og synsvinkel er spesielt viktig i barnebøker, nettopp fordi fortelleren ofte har en «voksen» stemme, mens fokaliseringen, altså synsvinkel, tilhører et barn (Nikolajeva, s. 5). Forfatteren vil med andre ord forsøke å skrive med en synsvinkel som passer for barneleseren. Birkeland et al. skriver at i bøker der barna utforske uten overvåkende voksne, er det vanlig at synsvinkelen ligger hos en hovedperson, «men hovedpersonen opererer som regel i lag med andre barn (...)» (2018, s. 40). Hva slags synsvinkel vi møter i teksten, vil dermed påvirke hvordan vi som lesere forholder oss til, og forstår karakterene i teksten. På den måten blir forteller og synsvinkel sentrale perspektiver å ta med seg inn i analysen, for å kunne sette ord på hvorfor man tolker karakterene slik man gjør. Forteller og synsvinkel er igjen nært knyttet til karakterenes roller i plottet.

3.2.2 Litterære karakterer

Karakterer i litteraturen har ulike roller, og vi deler dem gjerne inn i protagonist, sekundære karakterer og perifere karakterer. I denne oppgaven er det karakterer med en annen etnisk bakgrunn enn norsk, som står i sentrum for analysen, og i to av de fire bøkene har vi å gjøre med protagonister. I de to andre har vi å gjøre med sekundære karakterer. Karakterenes roller som hovedkarakterer eller sekundære karakterer, kan være med å besvare forskningsspørsmål 3, da karakterenes stilling kan påvirke deres fremstilling, ved å definere deres posisjon i plottet, i tillegg til å kunne påvirke hvordan leseren forholder seg til karakterene.

3.2.2.1 Protagonisten og sekundærkarakterene

Protagonisten, eller hovedpersonen, er karakteren som står i sentrum for fortellingen. Er fortellingen en «jeg»- fortelling, er det naturlig å tenke at «jeg»- personen er protagonisten, men det kan også skje at «jeg»- personen forteller om noen andre enn dem selv (Nikolajeva, 2017, s. 155). I slike tilfeller vil protagonisten være den det blir fortalt om, og ikke «jeg»- personen selv. Det er også vanlig gå ut fra at den karakteren vi møter først er

hovedpersonen, selv om ikke dette alltid trenger å stemme. Om tittelen har samme navn som en karakter i boka, er det også naturlig å tenke at dette er protagonisten, men heller ikke dette trenger å være tilfellet (Nikolajeva, 2017, s. 154-155). Nikolajeva skriver at karakterene kan bli forstått ut fra deres rolle i plottet (2002, s. 159). Man finner ofte protagonisten ved å se på karakterens rolle i plottet, hvor den karakteren som går igjennom en forandring ofte er protagonisten. Denne forandringen kan handle om ny innsikt, psykisk eller spirituell forandring, eller økt visdom (Nikolajeva, 2002, s. 64). Man kan da tenke seg at hovedpersonen er karakteren vi blir best kjent med, og dermed har også denne posisjonen i fortellingen påvirkning på hvordan vi forstår karakteren, da vi får oppleve karakteren på et dypere nivå. For å definere protagonisten i boka, må man dermed se på helheten. Likevel skriver Nikolajeva, at man ikke alltid kan definere hvem som er hovedpersonen, og at en barneleser og en voksenleser kan ha ulike oppfatninger av hvem som er hovedpersonen (Nikolajeva, 2017, s. 156). Dermed sier hun at forståelsen av hvem som er protagonisten, til en viss grad er subjektivt.

Typisk for barnelitteraturen er det at man finner en kollektiv protagonist, det vil si flere karakterer som sammen utgjør en kompleks protagonist. Der en individuell protagonist er komplekse og sammensatte, er typisk enkeltkarakterene i kollektivet mer enkle, og besitter visse egenskaper som til sammen utgjør en helhetlig og sammensatt kollektiv protagonist (Nikolajeva, 2017, s. 157-158). Dette er relevant med tanke på *Hekseskogen*, hvor vi møter tre venner som sammen bekjemper monstre.

Sekundærkarakterer er de karakterene som ikke er protagonister. Disse kan deles inn i flere underkategorier. En motspiller kan i likhet med protagonisten være en sentral karakter, som er uunnværlige for handlingen. Slike karakterer kan være utbroderte og sammensatte, selv om de ikke er hovedpersonen. I tillegg til sentrale karakterer som hovedkarakter og motspillere, finner vi perifere karakterer, som enten kan være sidepersoner, eller bakgrunnsfigurer. Sidepersoner belyser visse elementer, og kan fungere som kontrast eller variasjon. Bakgrunnsfigurers funksjon handler i størst grad om fortellingens troverdighet, men de er ikke viktige for plottet (Nikolajeva, 2017, s. 160). En antagonist, er en karakter som setter i gang plottet, men som ikke er hovedpersonen (Nikolajeva, 2002, s. 113). Satelittkarakterer er karakterer som ikke er nødvendige for plottet, men som gjør plottet mer troverdig, ved å gi variasjon, rette lys på visse aspekter ved plottet og representerer

ulike typer mennesker (Nikolajeva, 2002, s. 113). Hva slags funksjon karakterene har, spiller en stor rolle for hvordan vi opplever karakterene, samt hvilket forhold vi får til dem. Man blir mer investert i de karakterene vi får muligheten til å leve oss mer inn i.

Bøker kan være handlingsorienterte eller personorienterte. Handlingsorienterte bøker har handlingen i sentrum, og karakterene er tillagt visse mønstre for å passe inn i bokas handling. Karakterene er dermed ikke så viktige i seg selv. Personorienterte bøker på den andre siden, har karakteren og dens indre liv i fokus. Barne- og ungdomslitteraturen som regel handlingsorienterte, ifølge Nikolajeva (2017, s. 154). hvilken orientering boka har, vil dermed i tillegg til karakterenes rolle, ha en stor påvirkning på hvor mye vi får vite om karakterene.

3.2.2.2 Karakterisering av litterære karakterer

Nikolajeva tar oss inn i de historiske tradisjonene for å på den ene siden se litterære karakterer som virkelige mennesker med troverdige egenskaper, eller som rene tekstkonstruksjoner på den andre siden (Nikolajeva, 2017, s. 146). Rolf Gaasland skriver i Fortellerens hemmeligheter, at det er gjennom å forestille seg karakteren som halvt menneske, halvt tekst, at vi kan forstå karakterens natur. Leseren forestiller seg at karakterene er virkelige personer, men en karakter er like fullt konstruerte ord og setninger som presenterer den verden og de menneskene forfatteren ønsker å vise oss. Karakterer «ligner, mer eller mindre, på virkelige mennesker, men er egentlig kunstig skapt» (Gaasland, 1999, s. 96). På den måten er karakterer i tekster også en slags representasjon av typer mennesker i det virkelige liv. Hvordan karakterene presenteres kan dermed få oss til å forestille oss dem i det virkelige verden, og på den måten er karakteriseringen en utmerket faktor for å besvare forskningsspørsmål 1 og 3. Karakteriseringen kan gi mulighet for gjenkjennelse, samtidig som vi får se hvordan karakterene blir fremstilt.

Når vi leser ei bok får vi ofte følelsen av å bli kjent med karakterer. Selv om karakterene ikke er virkelige personer, forstiller vi oss hvordan de er, og hvilke egenskaper de har. Disse forestillingene er basert på hvordan karakterene er karakterisert. Karakteriseringen skjer gjennom «narrative personindikasjoner i diskursen» (Lothe, 2004, s. 121). Diskurs definerer Lothe som «den tala eller skrivne presentasjonen eller *framstillinga* av hendingane» (Lothe, 2004, s. 16). Vi kan skille mellom direkte definisjon, det som eksplisitt blir sagt om en karakter, gjerne på en oppsummerende måte, og indirekte presentasjon, hvor vi gjennom

eksempler og fremstillingen i handlinger får en forståelse av karakterens egenskaper og personlighet (Lothe, 2004, s. 121-122). Eksemplifisering kan forekomme gjennom enkelthendelser, eller repeterende hendelser. Hendelsene må sees i sammenheng med andre elementer i teksten, da man ikke kan forstå handlinger isolert fra resten av fortellingen (Lothe, 2004, s. 123). Andre indirekte presentasjoner kan forekomme gjennom tale, ytre kjennetegn og miljø. Måten karakterene selv snakker på, kan påvirke hvordan leseren forstår karakteren, men også det de sier eller tenker. Ytre kjennetegn som presenteres gjennom fortelleren eller andre karakterer i boka, vil få leseren til å tolke karakteren vi hører om (Lothe, 2004, s. 124). Ytre kjennetegn som utseende vil dermed også ha betydning for hvordan vi oppfatter karakteren, og for hvordan vi fyller tomrommene i teksten (Nikolajeva, 2017, s. 164).

Miljø

Miljøet kan også gi en indirekte presentasjon av karakterer, ved at de ytre omgivelsene forsterker opplevelsen av hvem karakterene er, og hva de føler (Lothe, 2004, s. 124). Også Nikolajeva poengterer at miljøet kan gi visse følelser og skape en atmosfære (Nikolajeva, 2017, s. 124). Dette ser vi spesielt godt i *Polarnatt*, der naturen, kulden og nordlyset spiller en viktig rolle i hvordan følelser og tanker blir forsterket ved bruk av ulike beskrivelser av miljøet. Dette kan være knyttet opp mot metaforisk forståelse. Johannessen, Rafoss og Rasmussen skriver at metaforer dypest sett handler om «hvordan vi tenker, og om hvordan kunnskap koples sammen i tankene våre» (2018, s. 160). Metaforer gir oss muligheten til å bruke det vi vet om et domene, altså en kunnskapsområde om alt vi vet om et bestemt fenomen, til å forstå et annet (Johannessen et al., 2018, s. 157). Vi skiller mellom metaforer og simile, hvor en simile inneholder sammenlikningsleddene «som» eller «lik», og viser dermed at det foretas en sammenlikning, mens metaforer ikke har dette (Johannessen et al., 2018, s. 165). Man kan si at metaforer er koplinger som blir gjort mellom ulike fenomen, med den intensjonen at et fenomen forstås eller oppleves på en spesifikk måte, som man ønsker å tillegge det andre fenomenet man setter det sammen med.

I dag er det mer populært med psykologiske portretter, men for barn kan det være lettere å forholde seg til direkte presentasjon (Nikolajeva, 2002, s. 183). Nikolajeva merker seg at direkte definisjon er den karakteriseringen som minner mest om når man blir kjent med en ekte person (Nikolajeva, 2002, s. 182). Karakterer er ikke så komplekse og helhetlige som

ekte mennesker, men vi får likevel all informasjonen vi trenger om karakterene, på en helt annen måte en man gjør når man møter mennesker. Vi får vite det som er relevant av bakgrunn, og forfatteren har arrangert informasjonen slik at det gir mening i sammenheng med handlingen (Nikolajeva, 2002, s. 20). På den måten blir vi tilbudt mer informasjon om en karakter i en bok, en om en fremmed person vi møter.

Statiske, dynamiske, runde og flate karakterer

Karakterer kan også kategoriseres som dynamiske eller statiske. Dynamiske karakterer går gjennom en personlig forandring og utvikling, men statiske karakterer ikke gjør det (Nikolajeva, 2017, s. 166). Karakterene kan dessuten også være flate eller runde, hvor flate karakterer kan sies å være endimensjonale, hvor deres kompleksitet ikke er fremvist, men kun få egenskaper som for eksempel ond. Stereotyper er flate karakterer som, da de kun representerer en gruppe mennesker basert på én egenskap. Runde karakterer er da flerdimensjonale, og blir portrettert med et større spekter ulike egenskaper, og fremstår som fullt utviklede mennesker. Selv om en karakter er rund, betyr ikke det nødvendigvis at karakteren er dynamisk, da en karakter kan ha mange ulike egenskaper, men likevel ikke forandre seg (Nikolajeva, 2017, s. 167-168). Karakterenes kompleksitet påvirker hvordan vi opplever dem, og er dermed viktig for fremstillingen av karakterene

3.2.2.3 Motiv og tema

En analyse av motiv, tema og norm, har som overordnet mål å finne ut hva teksten handler om, og hvordan den stiller seg til sitt emne (Gaasland, 1999, s. 116). Dette er relevant for forskningsspørsmål 3, som tar for seg fremstillingen av karakterer med minoritetsbakgrunn. Ved å ta opp ulike temaer, sier forfatteren indirekte noe om hva som er viktig og relevant for de aktuelle karakterene som blir fremstilt. Slik det ble gjort rede for i teorikapittelet, har innvandrerslitteraturen vært preget av spesifikke temaer, som igjen fører til at man gjennom tema kan få stereotypiske representasjoner.

For å kunne bekrefte, avkrefte eller nyansere førsteinntrykket av tekstens tematikk og norm, må man først analysere tekstens bestanddeler (Gaasland, 1999, s. 117). Tema og norm leses ut fra tekstens helhet, og får dermed lett et oppsummerende preg (Gaasland, 1999, s. 116). Tekstens norm handler om det verdisystemet som teksten formidler. Gaasland skriver at synonymmer til norm kan være «tese», «budskap» og «utsagn». Tekstens norm kan undersøkes gjennom utsagn fra fortelleren i teksten, men også av hovedpersoner eller

bipersoner, men da må også måten «teksten evaluerer og kombinerer hendelser og karakterer på» understøtte utsagnene (1999, s. 122- 123).

Gaasland definerer motiv som «den hendelsen, karakteren eller settingen en tekst handler om» som er «konkret og partikulært», hvor temaet defineres som «det allmenne innholdet som abstraheres fra ett eller flere motiver» som da er «abstrakt og allment» (Gaasland, 1999, s. 118). Birkeland et.al sier det slik at «motivet i ein tekst er knytt til den konkrete handlinga, mens tema er knytt til korleis ein forstår handlinga» (Birkeland et al., 2018, s. 31). For at motiv skal skulle fungere som inngang til temaanalyse, må man søke etter motivenes minste felles multiplum (Gaasland, 1999, s. 119). Man må finne det motivene har til felles.

Litteraturens tema kan være så mangt. Problemorienterte bøker er et begrep som ifølge Nikolajeva dukker opp i forbindelse med visse motiv i moderne samtidsrealistiske barne- og ungdomsbøker. Slike bøker omhandler temaer som steforeldre, foreldres skilsmisse, søskenrivalitet, kulturell minoritet, krig og vold (Nikolajeva, 2017, s. 98). Denne typen problemer finner man i tre av de fire bøkene som vil bli presentert i analysen. Alle bøker omhandler visse problem, men i problemorienterte bøker dominerer disse problemene på en slik måte at personens individualitet blir berørt. Det holder altså ikke at problemene eksisterer i teksten, men de må påvirke karakteren i større grad. Disse bøkene kan være didaktiske, på den måten at de åpner opp for å samtale rundt vanskelige tema (Nikolajeva, 2017, s. 98-99). Andre problem som kan oppstå i bøkene, kan ifølge Nikolajeva forklares gjennom paraplybegrepet «alteritetsteorier», som tar for seg ulike teorier om «de andre». Her står gjerne majoritetsgruppen som «vi», mens minoriteter er i «de»- gruppen (Nikolajeva, 2017, s. 99). Dette står i sammenheng med det vi tidligere har sett på om kultur som skillemarkør (s.9), samt Saloles tanker om annengjøring og generaliserende og stereotypiske fremstillinger av grupper i litteraturen (se s. 17). Der noen bøker ber oss om å tilpasse oss normen og normalen, viser noen til et problem som små løses, gjerne ved at annerledesheten må respekteres (Nikolajeva, 2017, s. 99). Ulike maktstrukturer som oppstår ser like ut, uansett om de er basert på for eksempel biologiske forskjeller, kulturelle forskjeller, hudfarge eller om de omhandler samhold, og det gir derfor mening å omtale dem i et samlebegrep, mener Nikolajeva. Hun argumenterer for at i Sverige, på tross av at man ikke har hatt de store historiske samholdsproblemene som man har i andre land, som for eksempel USA, så er problematikken om for eksempel fremmedfrykt og rasisme likevel

relevant i Sverige (Nikolajeva, 2017, s. 99). På den måten gir temaene og måten de blir presentert på, oss en tanke om hvordan problemer skal behandles.

3.3 Metodiske utfordringer

Som vi har vært litt inne på, er det en del metodiske utfordringer knyttet til den litterære analysen. I tillegg har frekvenstabellen utfordringer knyttet til reliabilitet og validitet. Følgende vil jeg presentere noen betraktninger jeg har gjort meg om de metodiske utfordringene i oppgaven.

3.3.1 Forskeren som fortolker

Litterær analyse er forankret i hermeneutisk tankegang. Hermeneutikk handler om tolkning, om hvordan vi forstår hendelser og opplevelser på et menneskelig, følelsesmessig nivå (Thurén, 2015, s. 104-105). Med andre ord tolkes mennesker, og menneskelige handlinger. Et problem med hermeneutikken, er at man tolker ut fra egne erfaringer, dermed er tolkningen subjektiv, i tillegg til at man må passe på å tolke teksten ut fra den konteksten den befinner seg i (Thurén, 2015, s. 106-107). Tolkningen av litteratur skjer dermed på bakgrunn av det forfatteren tilbyr leseren i form av informasjon, ledetråder og tomrom, samt de erfaringene leseren besitter.

En forfatter kan ikke skrive alt, og det som ikke direkte blir sagt i teksten, må leseren selv tolke, for at teksten skal kunne forstås. Wolfgang Iser kaller disse strukturene i teksten for tomrom. Leserens må gjennom egne lese- og livserfaringer fylle inn tomrommene i teksten (Birkeland et al., 2018, s. 20). Ulike lesere vil ha ulike erfaringer, og vil dermed bringe inn ulike forståelsesmåter inn i teksten, slik vil teksten ha ulik mening for ulike lesere. Dette innebærer at leseren må forstå at teksten ikke handler direkte om leseren, men at teksten har noe å si utover en selv. Leserens må altså lære å gå i dialog med teksten. Tomrom er umulig å unngå, men de har også et potensiale til å skape engasjement og spenning, ved at leseren blir nødt til å «delta» i teksten, ved å bringe inn de erfaringene leseren har for å sortere det som blir presentert på en logisk måte (Birkeland et al., 2018, s. 20). Også Jakob Lothe refererer til Iser når han tar for seg begrepet implisitt leser. Han sier at «Meininga til ein tekst oppstår i ei *produktiv spenning* mellom lesarrolla teksten tilbyr, og disposisjonane og interessene til den historiske lesaren» (Lothe, 2004, s. 33). Teksten gir i diskursen og narrasjonen visse forutsetninger for hvordan teksten skal forstås, men det er den implisitte leseren som skal skape mening (Lothe, 2004, s. 33). Forståelsen av teksten er dermed en

samhandling mellom forfatter og leser. Leserens bakgrunn vil derfor ha påvirkning på hvordan teksten blir lest, og dette er også noe forfatteren må ta i betraktning når teksten skrives.

Denne samhandlingen er ifølge Hans- Georg Gadamer basert på leserens fordommer. Fordommer handler i bunn og grunn om de vurderinger man gjør, positive og negative, før vi har fått testet ut vår hypotese (Gadamer, 2010, s. 307). En streben etter nøytralitet vil ifølge Gadamer virke mot sin hensikt, da man må godta de foroppfatninger og fordommer man har, for å forstå sin egen kontekst, og dermed også kunne forstå mer i møte med andre impulser. Teksten kan få mer styrke, ved at vi lar den snakke inn i våre fordommer, og dermed vise sin annerledeshet (Gadamer, 2010, s. 306). I følge Gadamer hindrer vi oss selv i forstå, ved å ikke være bevisst våre fordommer, fordi vi heller ikke kan lære av dem, og se den konteksten vi selv står i (Gadamer, 2010, s. 307). I det vi fyller tomrommene i en tekst, kan det derfor være hensiktsmessig å være bevisst sin egen kontekst, og sine egne fordommer.

3.3.2 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet handler om hvor pålitelig forskningen data i forskningen er (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 23). Christoffersen og Johannessen skriver at «Reliabilitet knytter seg nøyaktigheten av undersøkelsens data; hvilke data som brukes, den måten de samles inn på, og hvordan de bearbeides» (2012, s. 23). I denne studien innebærer det blant annet nøyaktigheten av kategoriseringen av bøkene i frekvenstabellen. For å øke reliabiliteten i denne, kunne jeg har lest bøkene, i stedet for å kun gjøre rede for omslaget. Da ville jeg vært sikrere på at jeg satt igjen med bøkene som inneholdt karakterer med minoritetsbakgrunn.. Reliabiliteten er nært knyttet til validiteten, nemlig relevansen og representativiteten av materialet (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24). Ytre validitet, dreier seg om generaliserbarheten (Krumsvik, 2015, s. 159) om representativiteten til Innkjøpsordningen, utvalget som blir gjort, og analysen som utføres.

Oppgavens metode, litterær analyse, som baserer seg på hermeneutisk tankemåte, kan i seg selv være et usikkerhetsmoment for validiteten av oppgaven. Ettersom hermeneutisk tankemåte er knyttet til subjektive tolkninger, kan dette tenkes å svekke validiteten. Måten

jeg har lest og tolket bøkene på, kan være annerledes enn andres tolkninger. Også utvalgsprosessen bærer stort preg av subjektivitet.

Frekvenstabellens utfordringer

Kriteriene 1 og 2 for utvalg av bøker, var forholdsvis enkle å sortere, mens 3 og 4 bød på utfordringer. Utfordringene knyttet til kriterium 3, dreide seg om den subjektive oppfattelsen av hva som er en hvit og ikke-hvit hudfarge. Resultatene av mine egne overveielser og kategorisering, ble drøftet og bekreftet i seminargruppa og av veileder, men like fullt kan det tenkes at andre ville kategorisert ulikt.

Kriterium 4 bød også på problemer, da norske tradisjonsnavn er vanskelig å definere. Tradisjonelle norske navn har typisk enten opphav fra norske gamle historier eller myter, for eksempel Tor og Ragnhild, eller navn kjent fra Bibelen, som Markus og Sara. I dag er mangfoldet av navn stort, og ett av de mest brukte guttenavnene i Norge i dag, er Mohammed. Navnet var ikke brukt i Norge før 1920, og har kommet med innvandringen (Statistisk-sentralbyrå, 2021b). Mohammed er et kjent navn fra Koranen, og er ikke et tradisjonelt norsk navn, selv om det er svært vanlig på norske barn, men da i minoritetsgrupper i Norge. Da det er vanskelig å finne informasjon om alle navns tradisjon i Norge, er også denne delen av utvelgelsen preget av en viss form for subjektiv oppfattelse av hva som er tradisjonelle norske navn.

Også mengden bøker i utvalget kan spekke reliabiliteten og validiteten av analysen. For å øke validiteten, kunne jeg sett på flere bøker enn de som ble tatt inn gjennom innkjøpsordningen. Jeg kunne også lest i alle bøkene for den aktuelle aldersgruppa, for å undersøke om de presenterte karakterer med minoritetsbakgrunn, uten at dette kom frem på omslaget. En annen mulighet hadde vært å ha et større utvalg, ved å se på alle bøkene uavhengig av aldersgruppe. På grunn av oppgavens omfang, var det nødvendig å begrense materialet.

Frekvenstabellen kan ha potensiale for å si noe om det generelle utvalget av bøker som kan gi gjenkjennelse for personer med minoritetsbakgrunn. Med tanke på at en del av Innkjøpsordningens mandat er å sørge for bredde i norsk litteraturlandskap, kan det tenkes at et mangfold av minoritetskarakterer er overrepresentert i dette utvalget sammenliknet med norske barnebøker i sin helhet. Denne informasjonen besitter vi ikke, så dermed kan vi

hverken si med sikkerhet at utvalget er representativt, eller om det har en høyere andel minoritetskarakterer enn det som er representativt. Det kan også godt tenkes at flere bøker enn det utvalgskriteriene tok høyde for, inneholder bøker med minoritetsbakgrunn, som muligens også har sentrale posisjoner i fortellingen.

3.3.3 Begrensinger

Opgavens problemstilling tar for seg bøkens representativitet av samfunnets mangfold. Mangfold betyr så mangt, og det var nødvendig å begrense hva slags mangfold jeg skulle undersøke. Forskningsspørsmålene begrenset dette til etniske minoritetsbakgrunner. Jeg tok også et valg om å foreta ytterligere begrensninger, ved å unnlate nasjonale minoriteter. Utvalgsmetoden gjorde ytterligere begrensninger, ved å konsentrere seg om faktorene navn og hudfarge. Dette ble gjort av praktiske grunner, for å forenkle en utvelgingsprosess.

Minoriteter finnes i ulike kategorier, ikke bare etniske grupper, men også for eksempel mennesker med funksjonshemming kan sies å være en minoritetsgruppe i Norge. Mangfold i litteraturen, handler om mennesker med ulike egenskaper, historier, utseende og tilhørighet, og er ikke begrenset til etniske minoriteter. Når det er karakterer med etniske minoritetsbakgrunn denne oppgaven dreier seg om, betyr ikke dette at speil og vindu av andre minoriteter er mindre viktige, men at det er et resultat av oppgavens omfang og begrensning.

3.3.4 Ethiske hensyn

Forskningsetikk handler om å etisk bevisst, altså bevisst på normer, verdier og moral, når man driver forskning (Krumsvik, 2015, s. 164). I denne oppgaven har jeg måttet ta stilling til om det er verdt å snakke om hudfarge, da dette i seg selv, er en kategorisering av mennesker, oppgaven egentlig tar sikte på å unngå. Viten om at vi både historisk sett, og i dag, kategoriserer mennesker i grupper basert på hudfarge, har gjort meg trygg på at temaet krever refleksjoner for at vi skal kunne gjøre noe med den urettferdigheten disse kategoriene fører med seg. Jeg har måttet tenke på hvilke begreper som er mest positivt ladet for de fleste, og hvilke som er nødvendige for å få frem poenget.

4. Analyse av materialet

Jeg skal i følgende del gjøre analyse i to deler, av bøkene *Yoko Onurs dobbeltliv*, *Polarnatt*, *Hekseskogen* og *Usynlige sammen*. Første del vil være en analyse av omslag, samt mer

eksplisitte kulturelle markører man finner i selve teksten, hvor hensikten er å kartlegge hvor tydelig karakterenes etniske bakgrunn kommer frem. Dette vil være tett knyttet opp mot forskningsspørsmål to; *Hvor tydelig kommer karakterenes etniske bakgrunn frem i bøkene?* Omslaget kan være en potensiell lesers første møte med en bok, og dermed en faktor som påvirker om man velger å lese boka, eller ikke. Noen ganger er omslaget den eneste informasjonen vi har før vi tar et valg om hvilken bok vi skal lese. Omslagets funksjon innebærer å gi informasjon om karakterer, noe som også gir mulighet til å presentere karakterens etniske bakgrunn gjennom både tekst og bilde.

Andre del av dette kapittelet vil være en litterær analyse av de fire bøkene, med hovedvekt på karakterer, samt motiv, tema og norm. Det er her hovedvekten av analysen vil ligge. Målet med denne analysen vil være å få innsikt i hvordan karakterer med minoritetsbakgrunn blir presentert, og hva slags tema bøker man finner etniske minoriteter i. På grunn av bøkernes egenart, vil analysestrukturen variere noe.

4.1 Presentasjon av materialet

I dette kapittelet vil jeg gi en presentasjon av de fire bøkene. På den måten vil det være lettere å få en oversikt over bøkernes handling, før vi tar et dypere dykk inn i bøkene. Presentasjonen vil i hovedsak gis gjennom et handlingsreferat av boken.

Yoko Onurs dobbeltliv

Yoko er ei jente på 12 år, som bor sammen med sin noe uansvarlige mor. De bor i en høyblokk hvor også bestevenninna Kara bor. Faren til Yoko er homofil, og bor sammen med kjæresten Arman, i et stort hus som Kara og Yoko kaller for «glasshuset». Yoko gleder seg over det nye forholdet med faren, og ser for seg ett drømmeliv i «glasshuset». Når nevøen til Arman plutselig dukker opp, og ser ut til å være fast inventar i «glasshuset», føler Yoko seg sveket fordi ingen hadde fortalt henne om Alan. Hun ser på Alan som en trussel, og venninnen Kara klekker ut en plan for å bli kvitt gutten. Det virkelige problemet oppstår når Yoko plutselig begynner å like Alan, men må holde dette hemmelig fordi hun er redd for hva slags reaksjoner hun kan forvente fra Kara. Dette fører med seg en rekke hemmelighetshold og Yoko får problemer med å balansere livet i glasshuset og det «gamle» livet sitt i blokka. Det viser seg at også Alan har problemer med moren, og til Yokos store overraskelse er denne moren til og med verre enn hennes egen. Yokos hemmelighetshold fører til en brist i

hennes og Karas vennskap, men med mot og litt hjelp av de voksne, finner de tilbake til hverandre, og Alan får forblir en del av Yokos nye liv.

Polarnatt

I *Polarnatt* møter vi 16 år gamle Ilias og hans ni år gamle søster, Amira. De har flyktet fra Afghanistan, og befinner seg nå på et mottak i Norge. Foreldrene har blitt igjen i Afghanistan, og Ilias som har lovet moren å passe på søsteren, kjenner på et stort ansvar.

Utenfor asylmottaket møter Ilias noen norske gutter som ser ut til å ville bli venner med ham. Etter å ha vært med dem litt, ber de han om å gjøre dem en tjeneste, ved å ta vare på en pakke for dem. Ilias skjønner at pakken inneholder noe som ikke er bra, og i ren panikk spyler han innholdet i do. Guttene blir rasende, og mener Ilias står i skyld til dem. Det er dette som blir starten på søsknenes andre flukt, denne gangen en flukt innad i Norge.

Flukten tar dem gjennom et kaldt snølandskap midt på svarteste natten. På asylmottaket har Ilias hørt om en nordmann med navn Henriksen, som alle snakker godt om. Ilias bestemmer seg for å flykte sammen med søsteren, og finne huset til Henriksen, for å søke hjelp der. Veien byr på utfordringer, og Nils, en av de norske guttene, jager dem med snøscooteren. Ekteparet Gerda og Jens finner dem, og gir dem mat og ly for natten. Amira er lettet, men Ilias klarer ikke å stole på dem. Midt på natta tar han Amira med seg, og flykter videre. Denne gangen står Nils og venter, og Ilias står hjelpeløs igjen i det han kjører av sted på snøscooteren med Amira bakpå. Hvis Ilias skal få henne tilbake, må han betale. Ilias eneste håp er Henriksen.

Overraskelsen er stor når Henriksen viser seg å være en gammel dame, nesten uten penger, men med et godt hjerte. Det de andre har ment når de har sagt han de har «fått så mye» av Henriksen, er gode opplevelser. Henriksen har en flokk med hunder som hun kjører slede med, og deler disse opplevelsene med andre. Hun skjønner fort alvorret når Ilias nevner navnet Nils, og sammen tar de av sted i en av hundesledene. De krysser det snødekte landskapet, og Henriksen klekker ut en plan for å stoppe Nils. Når Nils kommer kjørene i bilen, skal Ilias hogge ned et tre like foran, slik at bilen blir stoppet. Det fungerer, og Ilias klarer å få ut Amira før Nils kommer til hektene. Henriksen later som om hun har filmet alt sammen, og klarer dermed å skremme Nils bort. Ikke før Henriksen har forsikret Ilias om at

politiet vil gå etter Nils, og ikke etter ham, klarer Ilias å slippe av. Flukten er over, og søsknene kan igjen vende tilbake til asylmottaket, nå med et par nye norske, voksne venner.

Hekseskogen

Foreldrene til Edward Rubikon har bestemt at de skal dra på en siste telttur i Grimeruds skog, før den blir hugget ned til fordel for et kjøpesenter. Edward blir motvillig med da han får ta med vennene Nadira og Kasper. Foreldrene slår opp teltet sitt litt bort fra barna, og når mørket kommer, begynner noe å skje i skogen. Barna oppdager at foreldrene er borte, og begynner straks å lete.

De oppdager snart at det skjuler seg overnaturlige krefter i skogen, og det tar ikke lang tid før vennegjengen befinner seg fjes til fjes med ukjente vesener og trolldom. Det viser seg at heksene i skogen, Ingeborg og Karen, føler hat mot Rubikon-slekten, etter at Sigvart Rubikon, Edwards forfader, var delaktig i å få moren deres brent på bålet for flere hundre år siden. Hatet har blitt sterkt, etter at de ofret til Subterragogen, et monster som livnærer seg på vonde følelser. Nå må Edward, Kasper og Nadira å redde ikke bare seg selv og Edwards foreldre fra de onde kreftene, men også Ingeborg og Karen, som viser seg å slettes ikke være hekser, men forhekset. Ved hjelp av hver enkelt av barnas mot, kunnskap og snarrådighet, klarer de ved hjelp av godt samarbeid, å bekjempe de onde maktene i skogen.

Usynlige Sammen

Både Mai og Juni har blitt usynlige, hvordan dette har skjedd, får vi ikke vite i denne boken. Jentene er de eneste i livet deres som er usynlige, og kun moren til Mai, hunden Nero, og hans eier Rolf vet om Mai og Juni. På skolen befinner de seg bakerst i klasserommet, og føler seg som en del av klassen, selv om de må være musestille slik at ingen oppdager at de er der. Når Ako, en gutt i klassen plutselig spurløst forsvinner, bestemmer jentene seg for å finne ut hva som har skjedd. Juni er overbevist om at han har blitt tatt av polsk eller italiensk mafia, for de har hun hørt er livsfarlige, og dessuten mener hun at Ako sannsynligvis har måttet ha kontakt med all slags kriminelle for å klare å flykte fra Afghanistan til Norge. Det viser seg at det finnes nazistiske og rasistiske strømninger i bygda, og flere i bygda tror på en teori om at Ako har blitt drept av medlemmer av disse gruppene.

Camilla, ei jente i klassen, oppfører seg mystisk, og Mai og Juni bestemmer seg for å følge etter henne. Til Mai og Junis store forskrekkelse viser det seg at Ako har blitt usynlig han

også, og gjemmer seg i drivhuset til Camilla. Han forteller at han ble usynlig etter at noen rasister angrep huset hans. Det viser seg også at Ako har blitt usynlig før, da han var på flukt og trodde han skulle bli tatt av soldater. Ved to anledninger har altså Ako blitt usynlig på grunn av ekstrem redsel. Dette gir Mai håp om at hun også en gang kan bli synlig igjen, mens Juni virker redd for at de skal finne en måte slik at det kan skje. Ved hjelp av vennene, blir Ako igjen synlig, og rasistene blir konfrontert.

4.2 Omslag og eksplisitt trekk som representerer etnisk bakgrunn

Forskningsspørsmål 2, lyder som følgende: «Hvor tydelig kommer karakterenes etniske bakgrunn frem i bøkene?». For å svare på dette, vil jeg gi en presentasjon og analyse av bokas omslag, samt eksplisitte trekk jeg kunne finne i bøkene, som dirkete henviser til karakterenes etniske bakgrunn.

Omslaget gir oss gjerne en pekepinn på hva bokas handling er, og hvilke karakterer vi kan forvente å møte. Utvalget av bøkene i denne studien, er som kjent gjort på bakgrunn av nettopp omslaget. Følgelig vil alle bøkene i dette utvalget presentere en karakter med en antatt minoritetsbakgrunn. I hvilken grad karakterenes etnisitet kommer frem, er likevel varierende. Når jeg da undersøker omslaget, vil jeg legge vekt på egennavn, hudfarge, samt andre kulturelle markører jeg kan finne. Oda Myran definerer kulturelle markører slik:

En samlebetegnelse for konsepter, gjenstander, navn, uttrykk og referanser som er sterkt knyttet til kulturen de fungerer innenfor, og som gjerne ikke har ekvivalenter eller paralleller i andre kulturer (2016, s. 33).

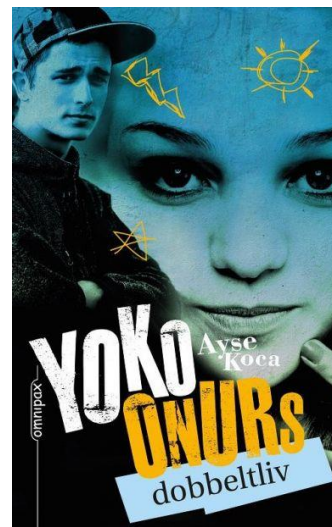
Med kulturelle markører mener jeg altså de elementer som illustrerer, eller vitner om karakterenes etniske tilhørighet. Jeg vil da utelukkende se på de markører som viser en annen etnisk tilhørighet enn norsk. I tillegg til å se på omslaget, har jeg inkludert visse elementer fra bokas tekst, hvor kulturelle markører tydelig kommer frem. Dette vil også innebære eksplisitte utsagn som vitner om etnisitet.

Selve oppbygningen av analysen har jeg forsøkt å gjøre så lik som mulig i de fire analysene. Jeg vil begynne med å presentere omslaget, for deretter å gå inn på ulike kulturelle markører som er til stede. Bøkene er ulike, og viser følgelig ulike markører, og dermed vil ikke alle kategoriene kunne gå igjen i hver analyse.

4.2.1 *Yoko Onurs dobbeltliv*

Omslag

Omslaget til *Yoko Onurs dobbeltliv* av Ayse Koca (2019), består av en fremside hvor det over store deler av siden er avbildet et ansikt av en jente som ser ut til å være i tenårene. Langs venstre side står det en gutt på omtrent samme alder. Bildene ser ut som fotografier i svart- hvitt, men er i store deler dekket av et filter med blåtoner. Man kan ikke fastslå karakterenes hudfarge, da fargene ikke er naturlige. Jeg kan ikke finne andre markører som vitner om karakterenes etnisitet, noe som vil si at man ut fra forsidebildet ikke kan konkludere med hvilken etnisitet karakterene har.

Figur 1: Illustrasjon av omslaget til *Yoko Onurs dobbeltliv* (Kord, 2019).

På baksiden ser vi det som ser ut til å være et skjermbilde av en mobiltelefon. Skjermbildet viser en hvit side, med printet skrift. Teksten forteller oss litt fakta om hovedkarakteren, og litt om handlingen i boka. I tillegg informerer den oss om den første boka i serien, og de prisene den boka var nominert til. Navnene som kommer frem på omslaget er Yoko Onur, Kara og Alan. Navnet Yoko kan forbindes med motedronninga Yoko Onor, og man kan mistenke at dette dreier seg om en oppkalling. Navnene Kara og Alan er ikke kjent fra norsk navnetradisjon.

Andre kulturelle markører i boken

Egennavn

Navnene som er brukt i boka, vitner om minoritetsbakgrunner. Vi møter Yokos venninne Kara, og hennes søstre, Karela og Kamile. Yokos mor og far heter Maria og Adam, som er kjente navn i tradisjonell norsk kontekst. Kjæresten til Adam heter Arman, og hans nevø heter Alan, som begge har navn man ikke intuitivt forbinder med typisk norsk. På skolen møter vi elevene Amir, Farhad, Therese, Layla og Diana, samt læreren Guri og rektoren Hjalmar. Navnene vitner om en klasse med kulturelt mangfold.

Ord og uttrykk

Den krysskulturelle bakgrunnen til Yoko og Kara kommer også til uttrykk gjennom ord og uttrykk. I tillegg til å bruke uttrykk som er godt etablert i norske ungdommers språk, slik som

«Føkk you», brukes også andre uttrykk. Røyneland har forsket på multietnolekter i områder med mye innvandrere i Norge, og har funnet at «Wallah», som betyr «å sverge ved Allah» er et av de mest brukte uttrykkene (2008, s. 70). «Wallabilla» blir brukt i *Yoko Onurs dobbeltliv*, men også andre uttrykk som er tett knyttet opp mot Islam. «Allahu akbar!» og «Inshallah» er eksempler på dette. Øyvind Dahl skriver i «Møter mellom mennesker» om uttrykk som brukes av mindre sosiale grupper eller subkulturer, såkalte sjargonger. Kebabnorsk er navnet på et slikt fenomen, som beskriver den sjargongen som stammer fra flerkulturelle skoler i Oslo, hvor elever er flinke på å plukke opp ord fra mange ulike språk, og bruker det i dagligtalen (Dahl, 2013, s. 145-146). De nevnte ordene fra *Yoko Onurs dobbeltliv* kan gå inn under kategorien kebabnorsk. Dette samsvarer med bilde vi har fått av at vi befinner oss i en flerkulturell kontekst.

Mat

Mat kan også være kulturelle markører (Eriksen & Sajjad, 2020, s. 36). Både hos faren til Yoko og hos Kara, får Yoko servert kjøfte, som er tyrkisk lammekjøtt. Det blir ved flere anledninger nevnt «tyrkisk kaffe» og «kjøfte», noe som gir en sterk indikasjon på at familiene til Kara og Yoko er av tyrkisk opprinnelse.

Religion

Karakterenes tilhørighet til islam kommer tydelig frem i teksten, da religionen er en integrert del av livet til karakterene. I tillegg blir det gjort en del eksplisitte betraktninger rundt religionen, noe vi kommer tilbake til i den senere analysen.

Synlighet av etnisk bakgrunn

Yoko Onurs dobbeltliv har flere kulturelle markører som indikerer at hovedkarakterene har en krysskulturell bakgrunn. Gjennom språk, mattradisjoner, religion og navn kommer karakterenes krysskultur tydelig frem. På tross av at boka ikke skjuler deres bakgrunn, er omslaget forsiktig med å si noe som helst om karakterenes etniske bakgrunn. Selv om navnene kan vitne om en annen krysskulturell bakgrunn, har omslagsbildet gjort det umulig for leseren å fullt ut dra noen konklusjoner før man begynner å lese boka.

4.2.2 *Polarnatt*

Omslag

Forsiden til *Polarnatt* (Berg & Lie, 2019), viser en gutt med ei jente på ryggen, vandrende på en vei midt i et vinterlandskap. Det er tydelig at det er mørkt ute, for nordlyset danser på himmelen over dem. Det er vanskelig å skulle si noe om alderen til gutten. Ut fra størrelsen på jenta, går man ut fra at hun er et barn. Karakterenes hudfarge er litt vanskelig å se, da den egentlig er lilla. Kontrasten til snøen rundt dem, så vel som de hvite elementer i klærne, gjør at man likevel kan oppfatte dem som mørkere i huden.

Figur 2: Illustrasjon av omslaget til *Polarnatt* (Lie, 2019).

På baksiden står det en tekst som informerer oss litt om handlingen. Vi får vite at boka handler om Ilias på 16 år, og lillesøsteren Amira på ni år. Disse navnene i seg selv er nok til at man kan gå ut fra at de ikke har kun etnisk norsk bakgrunn. I tillegg får vi vite at de bor på asylmottak, noe som bekrefter mistanken om at de ikke er av norsk etnisitet. Omslaget på *Polarnatt* er dermed samlet veldig tydelig på at hovedkarakterene er minoriteter. Likevel er ikke dette en slutning man sikkert kan trekke, bare ved å se på forsidebildet.

Kulturelle markører i boken

Navn

Navnene som blir brukt i *Polarnatt* kan deles inn i to kategorier, navn til de som bor på asylmottaket, og de som bor i verden utenfor. På asylmottaket bor Ilias, Amira, Farid, Yosef, Nazreen og Miriam. I verden utenfor nøter vi Nils, Gerda, Jens og Bodil Henriksen. Miriam er det eneste navnet fra asylmottaket som tradisjonelt sett er brukt i Norge. Av navnene fra verden utenfor asylmottaket, er alle navnene typisk norske.

Flyktninger

Polarnatt handler om to mindreårige asylsøkere som har flyktet til Norge, men som nå igjen er på flukt i Norge. De er dermed svært tydelig at de er minoriteter i Norge. Det blir i tillegg tydelig at norsk ikke er morsmålet, da Amira tenker at Ilias «høyrest ikkje ut som seg sjølv når han snakkar norsk» (Berg & Lie, 2019, s. 17). Vi får ikke vite hvilket land søsknene

kommer fra, men vi får inntrykk av at det er fra sydligere strøk når Ilias i tankene beveger seg bort fra snø og kulde, til ei «(...) steikande sol med strålar som brenner. Han har sand og støv i halsen, blod i nasen, blod i munnen, skrik i øyra» (Berg & Lie, 2019, s. 23).

Synlighet av etnisk bakgrunn

Det er tydelig at hovedkarakterene kommer fra et annet land, og dermed også har en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Utover deres situasjon og navn, er det ingen kulturelle markører som kommer frem i boka. Til gjengjeld er situasjonen deres i seg selv, og dermed handlingen, svært tydelig på at vi møter to karakterer som er minoriteter i Norge.

4.2.3 Hekseskogen

Omslag

Hekseskogens (Brown & Iversen, 2019) forside viser tre barn, to gutter og en jente, som er tilsynelatende uvitende om monstret bak dem. De tre barna har ulike hudfarger. Vi ser en gutt med det man oppfatter som en hvit hudfarge, selv om den i realiteten er mer rosaaktig. Den andre gutten er unaturlig hvit, og sammenliknet med gutt nr. 1 gjør fargen at han nesten ser litt umenneskelig ut. Jenta har en mørkere brunfarge kombinert med svart hår, som gjør at man forbinder henne med et ikke-Skandinavisk utseende. Den kritthvite karakteren står i front, og ser ut som lederen av gruppa.

Figur 3: Illustrasjon av omslaget til *Hekseskogen* (Iversen, 2019).

På baksideteksten får vi kort vite hva boka handler om. I tillegg får vi vite at vennene Edward Rubikon, Kasper og Nadira er hovedkarakterene. Nadira er et ikke-typisk norsk navn, noe som styrker mistanken om at karakteren på fremsiden har en minoritetsbakgrunn.

Kulturelle markører i boken

I boken finnes det ingen kulturelle markører for Nadira, bortsett fra navn og hudfarge.

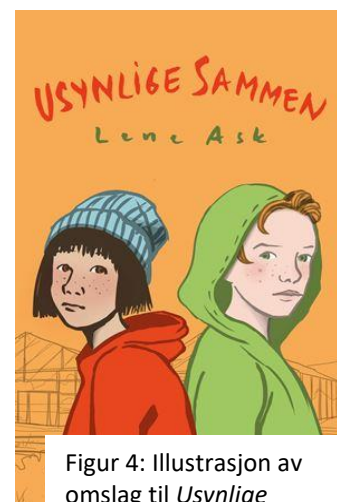
Synlighet av etnisk bakgrunn

Nadiras hudfarge er en tydelig indikator på at hun har en krysskulturell bakgrunn. Hva slags bakgrunn dette er, får vi ikke vite. Fraværet av kulturelle markører gjør at det kun er navn og hudfarge som skiller Nadira fra de andre karakterene. Dermed er hennes hudfarge tydelig, men ikke hennes etniske bakgrunn.

4.2.4 *Usynlige sammen*

Omslag

Forsiden til *Usynlige Sammen* (Ask, 2019a) viser to personer som står rygg mot rygg og ser inn i kamera. Det er vanskelig å si om det er gutter eller jenter, da begge har relativt kort hår, og klær som forbindes med begge kjønn. Den ene personen har lys hud, grønne øyne og rødt hår, mens den andre har svart hår, brune øyne og en mørkere hudfarge. Det er vanskelig å si om denne hudfargen vitner om en annen etnisitet enn norsk.

Figur 4: Illustrasjon av omslag til *Usynlige sammen* (Ask, 2019b)

Baksideteksten informerer oss om at hovedpersonene heter Mai og Juni, som begge er navn som det er tradisjon for å bruke i Norge. Videre får vi vite at boka handler om jentenes forsøk på å finne Ako, en gutt fra klassen som har forsvunnet. Ako er et navn som ikke tradisjonelt brukes i Norge, og man kan derfor gå ut ifra at han har minoritetsbakgrunn.

Kulturelle markører i boken

Egennavn

I boka møter vi brødrene Ako og Yasir, som begge har navn som ikke er tradisjonelle navn i Norge. I tillegg møter vi Sofus, Camilla, Thea, Rolf, Randi, Kim, Silje, Lukas, Sverre, Sander, Frode og Bent Inge, som alle har navn som forbindes med norsk navnetradisjon.

Flykninger

Det kommer fort frem i boka, at Ako og Yasir er flykninger fra Afghanistan. Leseren blir fortalt at Ako nesten ikke kunne norsk da han begynte i fjerde klasse. Brødrene bor sammen uten foreldre i et hus, hvor tanta til Camilla jobber, noe som indikerer at det enten er et asylmottak, eller et hjem for mindreårige flykninger. Handlingen sentrerer rundt Akos forsvinning, og de rasistiske holdninger som finnes i bygda.

Synlighet av etnisk bakgrunn

I denne boka er så vidt vi vet ikke hovedkarakterene av annen etnisk bakgrunn enn norsk, men det er en av de mest sentrale figurene som er det. Akos etniske bakgrunn er framtrædende i hele boka, da boka handler om at Ako har blitt usynlig etter at han ble

angrepet av rasister, nettopp på grunn av hans etnisitet. Omslagsbildet viser ingen hint om denne handlingen, eller om en minoritetskarakters plass i boka generelt. Dette gjør heller ikke baksideteksten. Leserens første møte med boka, synliggjør ikke Akos minoritetsbakgrunn i særlig grad, foruten om navnet. I bokas tekst har på den andre siden etnisitet en viktig og sentral rolle, hvor selve handlingen er drevet frem ved at noen karakterer har rasistiske holdninger mot Ako, nettopp på grunn av hans etnisitet.

4.3 Litterær analyse

I følgende kapittel vil jeg gjøre en analyse av *Yoko Onurs dobbeltliv*, *Polarnatt*, *Hekseskogen* og *Usynlige sammen*. En karakteranalyse samt analyse av motiv, tema og norm, vil gi informasjon som kan hjelpe å svare på forskningsspørsmålene. Karakteranalysen vil være til hjelp for å spesielt svare på forskningsspørsmål 1. Motiv, tema og norm, kan som det ble lagt frem i metodekapittelet, være relevant for hvordan vi forstår karakterene. Det sier noe om hva som er viktig i karakterenes liv, og kan ha gjenspeilingsmuligheter, samtidig som fremstillingen av karakterene påvirkes. Bøker kan ha mange ulike tema, men om livene til visse karakterer kun får dreie seg rundt spesifikke tema, kan det tenkes at leseren også påvirkes til å tro at disse typene alltid har disse problemene. På den måten kan tema og motiv være generaliserende og føre til stereotypiske forventinger til visse grupper. Noen tema og motiv er mer generelle for mange fortellinger, slik som kjærlighet og vennskap, mens andre er mindre hyppig brukt. Jeg vil presentere de temaene som jeg oppfatter som mest sentrale i fortellingen, men legge mest vekt på de temaer som er mindre vanlige å finne i litteraturen.

4.3.1 *Yoko Onurs dobbeltliv*

Yoko Onurs dobbeltliv er en personorientert bok, som tar for seg hovedkarakterens indre liv. Dette er en barne/ungdomsbok, og naturlig nok er ikke barnekarakterene i kontroll over livets rammer, men må leve etter de rammene omsorgspersoner har satt for dem. På den måten er også rammen rundt livene deres viktig for handlingen, men det er i stor grad karakterenes egne innstilling til det som skjer, som styrer handlingen i den retningen den går. Yoko er hovedperson i fortellingen og har minoritetsbakgrunn. Ettersom alle de sentrale karakterene i boka har minoritetsbakgrunn, vil jeg ha hovedfokus på Yoko, samt venninnen Kara, men jeg vil også se litt på de andre karakterene med minoritetsbakgrunn.

4.3.1.1 Persongalleri

I *Yoko Onurs dobbeltliv*, møter vi hovedkarakteren Yoko, hennes bestevenninne Kara, forelskelsen Alan og deres familier, samt venner, klassekamerater, en nabo og lærere. Kara er en sentral karakter, og opptrer ofte sammen med hovedkarakteren. Karas familie fungerer som satelittkarakterer, da de fungerer som kontraster til Yokos egen familie. Yokos familie består av moren Maria, og faren Adam, som Yoko nettopp har blitt kjent med, samt Adams mann, Arman. Disse er alle sentrale karakterer i plottet. Armans nevø Alan, er også sentral for plottet, da Yoko forelskelse i Alan, er en av drivkreftene i handlingen. Både lærere, nabo og klassekamerater er perifere bakgrunnskarakterer, som ikke er nødvendige for handlingen, men som gjøre plottet mer troverdig.

Yoko

Yoko Onur er som tittelen antyder, hovedkarakteren i *Yoko Onurs dobbeltliv*. Det er hun som står i sentrum av fortellingen. Boka har et «jeg»-perspektiv, og det er Yoko som har dette perspektivet. Selv om flere av karakterene går igjennom en personlig forandring i løpet av boka, er det Yokos forandring som er mest i fokus. Alt i alt gjør disse aspektene oss ganske sikre på at Yoko er protagonisten i fortellingen, slik Nikolajeva definerer det (Nikolajeva, 2017, s. 155-155). Se mer om dette i teorikapittelet.

Yoko og Kara fremstår som en slags enhet, ettersom de to venninne til vanlig er sammen hele tiden. I løpet av boka skjer det noe med dynamikken mellom de to jentene, når Yoko forelsker seg i deres felles fiende, Alan. Hennes hemmelighetshold om dette, skaper splid mellom jentene, og Yoko føler seg hjelpeløs og alene i verden. Når moren også bestemmer seg for å dra på ferie midt i denne epoken, gjør det at hun føler seg helt alene i verden.

Yokos forelskelse kommer som et sjokk på henne. Hun reagerer på lærerens uttalelse om at alle kommer til å bli forelsket, med «*Forelska? Jeg? Særlig!*» (Koca, 2019, s. 18), men bare kort tid senere er hun selv forelska. Dette fremstår som uforståelig og sjokkerende på henne selv. Hun vil ikke innrømme forelskelsen for seg selv, og i alle fall ikke for Kara, for de har jo sverget at de to skal bo sammen for alltid. Hun har et dilemma, ettersom hennes uvilje til å være ærlig om følelser og tanker, forårsaker at hun må såre de rundt henne. Igjen står Yoko og Kara som kontraster til hverandre, der Kara er klar og tydelig i meninger og ord, er Yoko tilbaketrukket, innesluttet, og egentlig litt feig. Yoko begynner etter hvert å mene at det er Kara, og alle rundt som er problemet. Det er Kara som vil at de skal kvitte seg med Alan, og

det er Kara som vil hun skal være slem. Men etter hvert går det opp for henne hva som egentlig har skjedd:

Da får jeg skikkelig vondt i magen. For det går plutselig opp for meg hvem som er feig. Og hvem som er den egentlige fienden:

JEG, selvfølgelig! Jeg er en feig LØGNER og SVIKER.

Med store bokstaver.

Kara hadde aldri starta en revolusjon mot Alan hvis det ikke hadde vært for MEG. Jeg ba om det. Og så lot jeg som jeg var på lag med dem begge. Jugde og lurte dem og lot som jeg var en venn. Ekte venner juger ikke for hverandre. De holder ikke tilbake viktig informasjon, heller. Som nesten er det samme som å jule. Pluss at de alltid stiller opp for hverandre.

SVIKER-YOKO! (Koca, 2019, s. 106).

Hun går fra å skyld på alle andre, til å innse at hun har en finger med i spillet. Hun har gjemt seg bak hennes egen passivitet, men oppdager nå at det er nettopp denne passiviteten som ha ført til at det har gått så langt. Kara har bare prøvd å hjelpe, og det er hun som har latt som om at hjelpen trengs. Hun innser også at hun har vært feig og svikfull i sin relasjon til både Alan og Kara.

Vi forstår Yoko på mange måter igjennom dynamikken mellom henne og Kara. Det er Kara som er lederen, mens Yoko so henger med på hennes planer.

I pausen prøver jeg å stille meg sammen med noen jenter i klassen. Akkurat som Kara sa. For å spionere. I tilfelle de snakker om avslutninga. Så vi kan gjøre noe annet enn det de planlegger. Kara vil vi skal huskes. For evig og alltid. Og jeg har lovt henne å bli med på alt hun foreslår. Eller nesten alt. For vi skal tross alt aldri gå i barneskolen lenger og aldri se de dumme lærerne og ekle rektor Balle- Hjalmar. Men nå angret jeg litt. For man vet aldri med Kara. (Koca, 2019, s. 65).

På mange måter virker Kara litt overkjørende ovenfor Yoko, men alt Kara foreslår, er for å hjelpe dem begge. Yoko lar Kara ha kontrollen, og virker som oftest til å trives med å følge Karas planer. Yoko vil ikke selv ta ansvar, men ønsker at andre skal sette hjulene i gang.

Kara

Kara er som vi har vært inne på, en ledertype, med bein i nesa. Hun er rebelsk, både ovenfor skolen, og ovenfor reglene i familien. Yoko forteller stadig om Karas rebelske nykker, som at hun gjør stille opprør mot noen av reglene i religionen.

Jeg mistenker at hun har spist opp resten av seigmann-pakka hun hadde gjemt under puta. Selv om lærerpappaen har sagt at det er ekstra haram (les: forbudt) å spise sånn under Ramadan. Pga. at det inneholder noe fra grisen, jeg husker bare ikke hva. Pappaen til Kara vet alt. Til og med alle uviktige detaljer, vet han. (Koca, 2019, s. 68).

Som den rebelske ungdommen hun er, er det naturlig at Kara ikke følger reglene Islam og faren setter for henne. Kara er veldig klar over hva som er lov og ikke (haram), men følger det nødvendigvis ikke. Hun har likevel stor respekt for familiens tro og praksis, og spesielt har hun respekt for faren sin, som setter klare grenser og regler i hjemmet. Kara fremstår som en tøff jente, høy selvtillit og uredd. Når Yoko har et problem, har Kara en løsning. Hun har et overdrevet språk, og hauser seg opp. Kara er alltid klar til kamp. Når Yoko forteller om Alan, som hun på dette tidspunktet føler har tatt deler av hennes plass hos faren, er Kara rask med å si at dette skal de fikse.

Han kan ikke bare ta over det nye livet ditt! Vi killer han!» sier Kara. Med mafiastemmen. Og slår knyttneven hardt i håndflata. (Koca, 2019, s. 63)

Hun klekker fort ut en plan, og er fast bestemt på å følge planen, koste hva det koste vil. Selv om Yoko senere poengterer at det også er litt synd på Alan, er Kara klar på at her må de ha fokus på målet, og ikke bli sentimentale. Yoko er i stor grad vant til å lene seg på Kara, og har en forventning om at Kara klekker ut planer, og finner ut av ting.

Kara er i utgangspunktet veldig omsorgsfull ovenfor Yoko. I praksis lar hun Yoko bli en del av hennes egen familie, og har dermed nærmest en forventning om at hun skal få være en del av Yokos familie. Hun er beskyttende, og vil alltid venninnen det beste. Når hun finner ut at Yoko har holdt ting fra til henne, føler hun seg sveket. Hun blir steinhard, og ingenting Yoko sier kan få henne til å tilgi. Men det viser seg at det ikke bare er Yoko som lider under denne avvisningen, Kara selv orker heller ikke gå på skolen.

Når Kara endelig skjønner hvor lei seg Yoko er for det som har skjedd, og hvilket press hun har vært under, tilgir hun. Og når hun tilgir er det fullt og helt.

Maria

Moren til Yoko, Maria, er slettes ikke en A-4 mor. Hun har vanskelig for å holde på jobber, har ei venninne som får henne til å gjøre rare ting, og hun lager aldri middag. Hun har det Yoko kaller en klinesofa, der de ulike kjærestene hennes er gjester fra tid til annen. Heller ikke klesdrakten til Maria er som andre mødres, hun sprader rundt i tettsittende, korte kjoler, og når hun bøyer seg frem, så nesten «velter» puppene ut av kjolen (Koca, 2019, s. 185).

Maria virker lite ansvarsbevisst, og er fokusert på menn og venninna Moji. Yoko må selv passe på at hun har noe å spise, for Maria fikser ikke middag, og det de har i kjøleskapet har alltid gått ut på dato. I leiligheten er det konstant rotete, og klesvasken beskrives som like stor som Eiffeltårnet. Regler er det lite av hjemme hos dem, og det er Yoko selv som ta ansvar for når hun skal komme hjem, eller når hun skal legge seg. Det er tydelig at Yoko er vant med å ta mer ansvar enn hun burde.

Når Maria mister securitasjobben, prøver hun å skjule det for Yoko. Yoko på sin side er overasket over at hun klarte å holde på den så lenge som hun gjorde. Det kan virke som om Maria ikke forstår hvor mye Yoko får med seg, og hvor mye ansvar Yoko egentlig har. Når Maria bestemmer plutselig seg for å dra på ferie med venninna Moji, må Yoko selv ordne hvor hun skal være, og sove. Det er planlagt at hun dagen etter skal til faren, og det mest åpenbare er at hun skal sove hos Kara. Når moren skal reise, lyver til mora om at hun snart skal dra. Sannheten er at hun har kranglet med Kara, og ikke har noe sted å dra. Dermed må hun være alene, noe hun ikke liker. En lapp fra Maria ligger på kjøkkenbordet når Yoko våkner med følgende beskjed:

Til melisbolla mi!

Her er lunsjpenger.

Gi beskjed når du kommer til pappa.

Elsker deg over alt på jord.

Klem mamma (Koca, 2019, s. 140)

Det er ikke uvanlig at Yoko blir fortalt hvor høyt hun er elsket. Men hun føler ikke at mora egentlig har kontroll over hva som skjer i livet hennes, og hennes tanke er

Dumme, rare mammaen min. Hun tror livet mitt er like lekende lett som hennes eget!
(Koca, 2019, s. 140).

Yoko opplever morens liv som en dans på røde roser. Hun virker bekymringsfri, og er stadig optimistisk. Selv om mora bryr seg om dattera, er hun ikke særlig flink til å sjekke hvordan det egentlig går. Det kan virke som om hun har en forventning om at Yokos liv består av den idyllen hun selv prøver å skape i sitt eget liv. Det er tydelig at Maria elsker datteren sin, selv om hun ikke håndterer morsrollen så godt. Hun er opptatt av at Yoko skal vite at hun alltid kan ringe til henne, og at hun er elsket. Denne kjærligheten kommer oftere til uttrykk gjennom ord enn handlinger.

Fedrene

Yokos far Adam, har for ikke lenge siden oppdaget at han har ei datter. Han ønsker sårt å være til stede i Yokos liv, og prøver å være der for Yoko. Adam er arkitekt og gift med Arman. De er begge muslimer, men Adam er ikke fullt så nøye på å følge reglene som Arman. De er strukturerte mennesker, med et flott hus og gode jobber. For Yoko er farens hjem, og morens hjem totale motsetninger.

«Neste morgen, da jeg våkner, skjønner jeg ikke hvor jeg er. Først tror jeg at jeg drømmer. Hva gjør jeg på et hotellrom, liksom? Alt er så annerledes. Stille. Kaldt. Såperent som på parfymieriet på senteret, og ryddig. Da blir jeg nesten litt redd. Så ser jeg det rare tapetet på veggen og skjønner at jeg fortsatt er på gjesterom hos pappa. I den digre senga» (Koca, 2019, s. 37).

Yoko kjenner seg ikke hjemme hos fedrene, men nyter strukturen og forutsigbarheten livene deres har. Samtidig er denne annerledesheten litt skremmende for henne, nettopp fordi den er ukjent. Det som imidlertid er kjent, er de kulturelle aspektene. Fedrene er også muslimer, og de spiser tyrkisk mat.

«Fienden er ikke på kjøkkenet. Ikke pappa heller. Bare Arman, som fikser hotellfrokost og steker tyrkiske pepperonipølser» (Koca, 2019, s.38).

«Fienden» er Armans nevø, Alan, som Yoko opplever som en trussel for familieidyllen hun har sett for seg. Adam og Arman har begge hatt problemer med familien spesielt etter at de kom ut som homofile. Denne konflikten gjør at Armans nevø, Alan, må lyve om hvor han er

når han er hos dem. Konflikten blir stadig snakket indirekte om, og i deres forsøk på å skåne Yoko fra familiefæiden, ender de opp med å la henne tro at det er henne som er det store problemet i livene deres.

Alan

Alan er på samme alder som Yoko og Kara. Alan lyver til Yoko om at han har venner, men i virkeligheten har han egentlig ikke det, og er temmelig ensom. I likhet med Yoko, er Alan misfornøyd med sin mor. De finner fellesskap i dette, og deler historier om mødrene sine. Det viser seg i midlertidig at der Yokos mor i det minste viser at hun er glad i datteren, opplever Alan å stadig bli fortalt hvor udugelig han er. Moren er manipulerende og uempatisk.

Naturlig nok er Alan berørt av måten moren snakker til ham. Han blir stille og innesluttet. Han har et sterkt ønske om å bo med onkelen. Alan er ikke særlig skoleflink, men han er flink til å skrive sanger, og til å rappe, noe som imponerer Yoko. Alan lyser opp i Yokos nærvær, og har et tydelig ønske om å være med henne.

4.3.1.2 Motiv og tema

Yoko Onurs dobbeltliv er spekket med ulike temaer mange ungdommer kan kjenne seg igjen i. Jeg har trukket frem som jeg mer er mest fremtredende i boka. Dette er kjærlighet, vennskap, foreldrerelasjoner og overgangen mellom barn og voksen.

Familieforhold

Yoko Onurs dobbeltliv tar opp en hel rekke ulike familieforhold. Yoko er vant med å bo alene med moren, men har nå fått to fedre. Hun skal bli kjent med disse menneskene, som er nye i livet hennes, men som likevel er familie. Karas familie består ikke bare av mor, far og barn, men også av en bestemor. Alan ønsker ikke å bo i sin familie, og bor dermed i skjul hos sin onkel. Selv om Maria og Adam er positive til hverandre, og til at Yoko skal bli kjent med sin far, er ikke alltid kommunikasjonen på topp. Yoko detter litt mellom to stoler, når den ene tror at den andre har kontroll, når egentlig ingen av dem vet hvor Yoko er. Likevel kommuniserer de også direkte med hverandre, og på slutten av boka, ser vi at både Maria, Adam, Arman og Kara sine foreldre kommuniserer med hverandre, for å hjelpe døtrene.

Tilhørighet

Yoko sin familiesituasjon er komplisert. Hun har vokst opp sammen med moren, og har nettopp oppdaget at faren ikke var død, slik hun trodde. Faren, Adam, ønsker å ha et forhold til datteren, og de har så vidt begynt å bygge en relasjon. Adam er arkitekt, og lever et liv med mye mer struktur enn det Yoko er vant til. Han bor sammen med kjæresten Arman, som er overbevist om at alle jenter liker rosa, og gjør sitt beste for at Yoko skal trives. Armans nevø, Alan, har det ikke lett hjemme, og pleier å være en del hos Adam og Arman. Dette syns Yoko er vanskelig, både fordi hun ikke var klar over Alan, og dermed uforberedt, men hun syns også det er vanskelig at denne «fremmede» skal kjenne hennes far bedre enn henne selv.

«Har du noen gang tenkt at du ikke tilhører den egentlige familien din?» sier han plutselig og legger fra seg spillkontrollen. Jeg siker ingenting. Bare nikker. For jeg skjønner hva Alan mener. For pappa er jo pappaen min. Men på en måte er han bare Adam. Som jeg bare har kjent i noen uker. Og han vet nesten ingen fakta om meg. Kara, derimot, vet alt om meg. Til og med ting jeg ikke forteller høyt om, vet hun bare. Hun er min familie. I tillegg til mamma, da. Selv om mamma generelt bare er opptatt med alle de rare prosjektene sine (Koca, 2019, s. 79)

Yoko har nettopp startet å bli kjent med faren sin, og dette forholdet er dermed nytt og skjørt. De er begge sårbare, i det de prøver å finne ut hva som er deres roller i denne nye relasjonen.

Omsorgssvikt

Man kan nok kalle Marias forsømmelse av datteren for en form for omsorgssvikt. Hun passer ikke alltid på at Yoko har mat tilgjengelig, at hun er hjemme, eller at Yoko har faste rammer. Hun klarer dermed ikke dekke alle Yokos behov.

Yoko selv uttrykker at hun flere ganger har vurdert å flytte inn hos familien til Kara. Kara har derfor en svært viktig rolle i Yokos liv. Marias forsømmelse blir tydeligere i møte med Karas familie, som står som en kontrast til Yokos. Der er det regler og struktur, og handlinger får konsekvenser. Yoko får både frokost og middag hos Kara, og det er også der hun sover når mora plutselig finner ut hun ikke skal være hjemme.

Alans mor ser også ut til å streve i morsrollen. Hun klarer ikke møte sønnens emosjonelle og psykiske behov, og bryter han stadig den. En av meldingene han får av moren, lyder slik:

Jeg ringte kompisen din, men du er ikke der! Hvor er du??? Ikke spill smart, for det er du ikke. Hvis du er på senteret igjen, vet jeg ikke hva jeg gjør med deg! Hva galt har jeg gjort for å fortjene deg, Alan?! (Koca, 2019, s. 85).

Hun ser ut til å ha svært lite innsikt i Alans liv, men samtidig ønsker hun å kontrollere ham. Hun er stadig misfornøyd med sønnens livsførsel, og bruker nedbrytende ord mot ham.

En «normal» familie

Kara og hennes familie fungerer som en motsetning til Yokos liv med moren Maria. Hos Kara er det grensesetting, regler, mat til faste tider og forventninger. Faren portretteres som en mann som er rettferdig, men som vet hvordan han vil ha det.

«For han er lærer på ungdomsskolen og opptatt av orden og regler og sånt (...) «For vi vet begge at det ikke nytter å protestere mot pappaen hennes. Regler er regler hjemme hos henne. Og nå som det er Ramadan, er pappen enda strengere. Kara sier han er like premenstruell som storesøsteren Kamile, og burde få fritak fra fasten» (Koca, 2019, s. 11).

Moren til Kara er en omsorgsperson, og passer på at alle har det bra. Hun passer på at også Yoko får i seg mat, og har mat til å ta med på skolen. Foreldrene til Kara virker klar over hvordan Yoko har det hjemme, og lar henne få komme og gå som hun vil.

«Bare kom inn, Yoko, har du spist frokost?» sier hun. For hun holder på å lage ostetoast til Karela og Kara. Som er de eneste som ikke faster i familien. Da blir jeg bare enda mer glad inni meg. For det kjennes som ingenting har forandra seg i livet mitt. Og alt er som det pleier». (Koca, 2019, s. 117).

For Yoko er dette en trygg base, som gir henne den stabiliteten Maria ikke klarer å gi henne. Karas familie er i Yokos øyne normal, og hun er misunnelig på den Kara og søsknene.

Vennskap

For Yoko er vennskapet med Kara en av de viktigste relasjonene i livet. Det er de to mot verden, og de to som sammen har planlagt å gå sammen gjennom livet. Vennskapet blir satt på prøve, når hemmeligheter og gutter kommer mellom dem. Deres bånd er sterke, og selv om følelsen av svik sitter dypt hos begge parter, tærer konflikten tydelig på begge

Forelskelse

Et annet sentralt tema er forelskelse. Storesøsteren til Kara, Kamile, har kjærlighets sorg, noe som får Yoko og Kara til å rulle med øynene. De er begge fast bestemt på å aldri forelske seg, og bo sammen i glass-huset, de to. Når de andre jentene i klassen snakker om gutter, syns Kara og Yoko at de er teite. Men som lyn fra klar himmel, forelsker Yoko seg. Følelsen er ny, og hun forstår ikke helt hva som skjer. Slik man i dag ofte googler sykdommer, googler Yoko «forelskelse» for å forstå hva som skjer med henne. Forelskelse er skumle greier, og Yoko har vanskeligheter med å godta at hun er forelsket, men enda vanskeligere er det å skulle fortelle Kara. Hun opplever at hun ikke har kontroll over hverken hjernen eller kroppen, og denne nye opplevelsen skremmer henne. Holdningene hun og Kara har hatt om gutter, gjør at Yoko opplever at disse følelsene strider mot de kodene jentene har dem imellom. I tillegg til at forelskelsen er spennende, er den også svært skremmende for Yoko, og ikke minst upassende.

Skole

Skolen er en sentral instans for jentene, som snart er ferdig med barneskolen.

Kara tulla mest, og jeg ble med, som vanlig. Og da læreren fikk nok av oss, krevde hun at vi jobba med oppgavene hjemme og leverte inn som lekser på mandag. Jeg er glad hun ikke ringte hjem til foreldrene våre. (Koca, 2019, s. 109).

På skolen har Kara og Yoko noen rebelske nykk, i likhet med mange andre av deres klassekamerater. De holder seg mest for seg selv, og det ser ikke ut til at de omgås stort med de andre elevene. Dette snur selvsagt når de blir uvenner, og må finne andre å være med i friminuttene. Lærerne blir fremstilt som litt dumme, som ikke skjønner hvordan det er å være mellom barn og ungdom.

Kulturmøter og religion

Karas familie har religion en sentral plass. Det kommer tydelig frem at både Kara og Yokos familie er muslimer, men hvordan de praktiserer Islam er forskjellig. Kara har presentert Yoko for et slags religiøst hierarki, hvor man blir bevisst på at det å kalle seg muslim, kan ha ulike uttryksformer, og se ulik ut. Yoko vokst opp i et hjem det å være muslim handler mer om kulturell identitet enn religiøs praktisering. Karas familie er det Kara selv kaller for A-muslimer. De er praktiserende og troende muslimer. Boka presenterer dermed leseren for at det er et stort mangfold blant muslimene.

Hjemme hos Kara er det dødsstille. Det er bønnetid, og bestemoren sitter på bønneteppe og ber inni seg og teller perler på bønnekransen. Da må alle være musestille. Til og med Karela og perserkatten deres, Persia» (Koca, 2019, s. 68).

Religiøse praktiseringer hjemme hos Kara, blir presentert som noe helt naturlig, også for Yoko, selv om de hjemme hos henne ikke blir praktisert på samme måte. Det blir lagt vekt på at det er forventet at alle i hjemmet, til og med den plagsomme lillesøsteren og katten, må ha respekt for religiøse ritualer. Religiøs praksis er en del av hverdagen, som ikke blir fremmedgjort. I tillegg til A-muslimer som Kara kaller det, finnes B- og C- muslimer også

«Du får ikke noe middag her før midnatt.» «Haha,» svarer jeg tørt. For jeg tror selvfølgelig at hun tuller. Så kommer jeg på at jeg hat glemt at det er Ramadan. Pga. at folka i glass-huset brydde seg like lite om det som mamma, som Kara kaller for C-muslim, det vil si en «liksom-muslim». For mamma følger bare regler når og **hvis** det passer henne. Hun bryr seg generelt ikke om andres regler, hun lager sine egne. Da begynner jeg seriøst å lure på:

Er Alan A-muslim som foreldrene til Kara, eller

B-muslim som pappa eller

C-muslim som mamma? (Koca, 2019, s. 72-73).

Det kommer tydelig frem at både Kara og Yokos familie er muslimer, men hvordan de praktiserer islam er forskjellig. Kara har presentert Yoko for et slags religiøst hierarki, hvor man blir bevisst på at det å kalle seg muslim, kan ha ulike uttryksformer, og se ulik ut. Yoko har vokst opp i et hjem det å være muslim handler mer om kulturell identitet enn religiøs praktisering. Karas familie er det Kara selv kaller for A-muslimer. De er praktiserende og troende muslimer.

På skolen er også religion et tema, og når helsesøster kommer inn for å snakke med dem om puberteten, og at det er greit uansett hvem man forelsker seg i, om det er av samme kjønn eller ei, begynner en gutt i klassen å fortelle om en homofil han vet om.

«De sier han er en skitten vantro, men det lukter alltid syyykt godt etter han i gangen!» Sånt tuller vi ikke med,» svarer Guri, nå med streng lærerstemme. «Walla-Koran! Det er bare at han ikke kan si det høyt. For da slipper han ikke inn i helvete engang.» «Så ille er det vel ikke,» sier helsesøster. «Han slipper i hvert fall ikke inn i mosekeen,» insisterer Amir» (Koca, 2019, s. 19).

Dermed blir også homofili innenfor Islam brakt opp fra ulike muslimske synsvinkler, både gjennom Amirs oppfatning av de voksnes meninger, og gjennom Yokos muslimske, homofile fedre.

Religionens ritualer blir også en del av redningen for forholdet mellom Yoko og Kara. I et brev til Kara, understreker Yoko at Kara, som den muslimen hun er, må prøve å leve etter religionens retningslinjer, som i dette tilfellet sier at hun burde tilgi.

(...) «Du vet det er Ramadan nå, og snart Eid. Og du vet sikkert også at da må alle være snille og tilgi dumme ting vi gjør. Selv om det jeg har gjort er utilgivelig, håper jeg du vil prøve» (Koca, 2019, s. 171-172).

Hun bruker dermed deres kulturelle og religiøse fellesnevner, til å overbevise Kara å møte henne.

Religion er også et gjengående tema i boka. I tillegg til at klassen til Yoko og Kara er flerkulturell, bærer også nabolaget preg av dette. I blokka der Yoko og Kara bor, får vi vite at de fleste faster under Ramadan, noe som tyder på at det er et stort antall muslimer i blokka. Religion og religiøse høytider og tradisjoner er en naturlig del av hverdagen, og spesielt i Karas familie har religion en sentral plass.

Tema

Hvis vi ser på de ulike motivene i boka, handler de i stor grad om relasjoner. Relasjoner mellom venner, og relasjoner mellom foreldre og barn, men også om hvordan barn blir påvirket av foreldres relasjoner og valg. Det handler om å klare å finne sin plass, i en verden

som ikke er slik som alle andres verden. Men den handler like mye om en ungdoms trang til å frigjøre seg, og steget mellom barn og voksen. Karakterene strever med å finne en balanse i livet, en balanse i seg selv. Maria finner ikke fred i livet, og er på stadig jakt etter den perfekte mann, og det perfekte liv. Adam og Arman prøver å sjonglere den nye foreldrerollen, jobblivet og familierelasjoner. Yoko prøver å balansere vennskapet med Kara og kjærlighetslivet, samt finne sin plass i den nye familien.

Kanskje mest av alt handler boka om det å være ungdom, og om hvordan man ikke føler man har kontroll på livet. Vi kan kanskje si at temaet for boka er en utviklingsreise i relasjoner, og i seg selv. Kara, Yoko og Alan, står alle i en livsfase hvor endringer skjer med kropp og hormoner, og de lever i fasen mellom barn og voksen.

4.3.2 *Polarnatt*

Polarnatt kan sies å være en personorientert bok, da Ilias og Amiras følelser og tanker er en viktig del av fortellingen. Vi blir kjent med deres tidligere opplevelser, og det trekkes paralleller til den nåværende situasjonen. Handlingen er viktig i seg selv, men det er karakterenes tidligere erfaringer, tanker og følelser, som styrer valgene de tar, og dermed også hvilken retning bokas handling tar.

Karakteranalyse av karakter(er)

4.3.2.1 *Persongalleri*

I *Polarnatt* møter vi hovedkarakterene Ilias og Amira, antagonistene Nils, og sidekarakterene Gerda og Jens og Bodil Henriksen. I tillegg får vi høre om Ilias og Amiras mor og venner, samt Nils venner og politiet.

Protagonist

Polarnatt har en aural forteller, eller en tredjepersonsforteller. Fortelleren har et sentralperspektiv, som skifter mellom Ilias og Amira. Dette blir tydeliggjort og fremhevet, hvor det for hvert kapittel står som en del av overskriften, hvem av de to karakterene som har perspektivet i det kommende kapittelet. Vi ser at når fortellerstemmen er lagt tett opp mot Ilias, får vi vite hva Ilias tenker og føler. Det er gjengående i hele boka, at sentralperspektivet skifter i hvert kapittel, hvor fortelleren forteller ut fra henholdsvis Ilias og Amiras perspektiv i annethvert kapittel. Eksempelvis så står det i første kapittel slik;

Ilias, 16 år

Langs ein veg nord i Norge (Berg, 2019, s. 5)

Slik blir det veldig tydelig for leseren hvem vi «ser igjennom» på de ulike tidspunktene, og det gir oss også en mulighet til å forstå hva begge de to protagonistene tenker og føler i situasjonen. Det gjør det også lettere for oss å følge med på hvor vi er geografisk sett i boka, da de to karakterene på et tidspunkt blir skilt fra hverandre.

Vi ser handlingen ut fra i hovedsak Ilias og Amiras perspektiv, men fortelleren står likevel utenfor fortellingen. Vi har altså tilgang til hovedkarakterenes tanker og følelser, og selv om perspektivet ligger nært opp mot karakterene, ser vi også fortelleren fra et utenforperspektiv gjennom en allvitende forteller.

Slik det er utdypet i kapittelet om litterær analyse, sier Nikolajeva at vi gjerne forstår karakterene gjennom plottet (2002, s. 159). Ilias og Amira fremstår begge som hovedpersoner i boka, og man kan si at de er en form for kollektiv protagonist, slik Nikolajeva beskriver det (2017, s. 157-158). Ilias har rollen som beskytter, mens Amira er den som må beskyttes. Mens Amira er tillitsfull, er Ilias skeptisk og mistroisk. Ilias og Amiras rolle som protagonister, bekreftes gjennom bokas overskrifter, slik det er vist tidligere. Ilias har rollen som en slags omsorgsperson for Amira, og må dermed være veldig voksen for alderen. Han klarer ikke alltid å fylle denne rollen, på tross av iherdige forsøk. Ilias er et barn, med voksnes bekymringer på sine skuldre. Amira på sin side har opplevd mye vondt, blant annet det å være separert fra sine foreldre. Hun stoler på Ilias, og selv om hun ifølge Ilias ikke ler så mye lenger, stoler hun fortsatt på mennesker, og lar Ilias ta ansvar.

Ilias fremstår som den karakteren som går igjennom størst forandring i historien, som igjen er et kjennetegn på protagonisten ifølge Nikolajeva (2002, s. 64). Han må være modig, ikke gi opp, og kjempe for å redde søsteren. Det er Ilias som er mest aktiv, og det er Ilias Amira setter sin lit til. En av de største forandringene vi ser i Ilias, er viljen hans i slutten av boka, til å stole på mennesker.

Ilias

«Amira kunne vore trygg no, endeleg,

om han berre ikkje hadde vore så dum.

Han blir kvalm av å tenke på det han har gjort,
og går raskere (Berg, 2019, s.6).

Det er tydelig at Ilias tenker mer på Amira enn ham selv. Han har lovet moren å ta vare på henne, og føler nå at han har sviktet.

Ilias ønsket å bli venn med de norske guttene, men da de ba ham stikke av fra mottaket, og at de skulle hjelpe han å bli rik, valgte han å bli på grunn av Amira. Guttene gav han en pakke, og da Ilias skjønnte hva som var inni, ble han stresset og kastet det i do. Det er dette som er grunnen til at de nå må flykte, fordi Nils mener Ilias skylder ham. Vi får aldri vite hva pakken inneholdt, men man kan tenke seg at det var en form for dop, basert på reaksjonene. Leseren får sympati med Ilias, og han oppfattes som et offer, snarere enn grunnen til at søsknene må flykte. Ilias er tydelig usikker på det nye landet, og på hvordan han skal orientere seg her.

Amira kommenterer at Ilias ikke hører ut som seg selv når han snakker norsk. Dette er med på å understreke usikkerheten rundt oppholdet i det nye landet. Dahl legger frem hvordan språk er makt, og at vanskeligheter med å utrykke seg på et nytt språk, kan føre til at man føler seg liten. En person beskrev følelsen av å ikke mestre språket som å være «en halv person» (Dahl, 2013, s. 163). Dette kan igjen føre til at man utvikler negativ identitet (Loona, 2001 i Dahl, 2013, s. 163). Vi får ikke vite hva Amira legger i at Ilias høres annerledes ut, men mest sannsynlig er han ikke like komfortabel med språket, og dermed også mer usikker, noe som kan føre til at han høres mer usikker ut enn det Amira er vant til.

Amira

Amira er fortsatt godtroende og naiv, på den måten at hun tror Ilias kan fikse alt. Likevel leser vi ut fra det Ilias forteller, at også hun er preget av det de har gått igjennom.

Då ho var tre år, sprang ho mot han
kvar gong han kom heim frå skulen.
Han løfta henne og snurra henne rundt.
Ho ler så høgt at naboane kikka ut fra vindauga.
Minna høyrer til eit anna verd, eit anna liv.
Ho ler ikkje så mykje no. (Berg, 2019, s. 6).

Det er tydelig at mye er tatt fra dem, men Amira har tro på Ilias. Hun venter stadig på at han skal få henne trygt i havn, og redde henne fra Nils. Amira, som gjennom hele boka står på sidelinjen og lar Ilias bestemme hva som skal skje. Hun er fokusert på hva som skjer med Ilias, og selv om det er henne Nils har tak i, er det Ilias hun viser mot for å redde.

Ilias blør frå nasen,
han legg seg over på sida og spyttar, harkar.
Ho må hjelpe Ilias.

Amira bit i armen til Nils, men jakka hans er så tjukk (Berg, 2019, s. 39).

Nils har her tak i henne, og Ilias prøver å redde henne. Amira ser ikke ut til å skjønne faren hun er i, og har fokus på at hun må hjelpe Ilias. Når hun så blir bortført, er hun sikker på at Ilias skal klare å finne henne.

Sekundærkarakterer

Sidekarakteren og antagonisten Nils, er en statisk karakter, som ikke forandrer seg i løpet av teksten. Han fremstår som et følelsesløst, kaldt og ubarmhjertig menneske, som er villig til å gå særdeles langt for å få igjen det Ilias angivelig skylder ham. Leseren sitter igjen med en følelse av at Nils fra første sekund han la øynene på Ilias, hadde ønske om å utnytte ham til sitt formål, ved å late som om han ønsket et vennskap. I tillegg er Nils en flat karakter, hvor de eneste egenskapene vi vet han besitter er beslutsomhet, ondskap og ubarmhjertighet. Disse egenskapene kommer spesielt til uttrykk da det blir klart at han ikke bare er truer med å ta Amira, men at han faktisk kidnapper en forsvarsløs, uskyldig jente. Leseren vet ingenting om hva han har tenkt å gjøre med henne om Ilias ikke skaffer pengene, men det blir klart at han i alle fall ikke har tenkt å gi henne tilbake. Alt i alt kan vi si han fungerer som en stereotypi for hardbarka, kriminelle, langere. Nils er en sentral karakter, da handlingen ville stått stille uten hans deltakelse. Det er på grunn av han at Ilias føler seg tvunget til å flukte. Gerda og Jens fremstår som statiske og flate sidepersoner, og fungerer som en kontrast til alt det skumle i det snødekte landskapet. Hos dem får Ilias og Amira en pause, en trygg havn, midt i det mørkeste mørket. De fremstår som tvers igjennom gode, selv om Ilias er redd de har intensjoner om å ringe politiet for at de skal komme og hente dem. Amira på sin side er overbegeistret for ekteparet. Der Nils representerer det onde, representer ekteparet

godhet. Bodil Henriksen på sin side representerer også godhet, i tillegg til mot og besluttsomhet. Mens Gerda og Jens blir stående som litt passive i fortellingen, tar Bodil grep, og blir med på Ilias farefulle ferd. Hun er en støttende partner, og det er hun som kommer på hvordan Ilias skal stoppe Nils, selv om det er Ilias selv som må utføre oppgaven. Bodil er dermed en sentral karakter, og som medhjelperen til Ilias, er hun nødvendig i historieforløpet.

4.3.2.2 Personidikasjoner i diskursen

Miljø

Miljøet i boka spiller en viktig rolle for hvordan vi oppfatter Amira og Ilias. Selve naturen blir presentert som kontrast til hjemlandets natur, men i naturen finner Amira også trøst i det som minner om hjemme. Miljøet fungerer også som en forsterker av følelsene karakterene har i nuet, slik der legges frem i kapittelet om litterær analyse. Det er også gjennom naturen at både Ilias og Amira formidler tanker og følelser, ved bruk av metaforer. Ettersom miljøet har en så stor plass i måten vi både opplever og blir fortalt hvem karakterene er, skal vi nå se på noen elementer hvor naturen bidrar til karakterisering.

Vinternatta

Settingen brukes ved flere anledninger til å forsterke stemning og følelser. Det norske vinterlandskapet er fremmed for Amira og Ilias. Kulden og mørke illustrerer faktiske omgivelser, men fungerer også som en metafor for de følelsene barna har. Klær som ikke passer, og som har ubehagelig stoff, forsterker følelsen av ubehag. Alt det trygge er borte, til og med det trygge landskapet har forsvunnet. Amira føler seg fanget i is og mørke.

Viss Ilias blir borte-

Mamma, pappa, vennene hennar, huset og senga,
sola og den opne blå himmelen.

Ho må lukke auga og puste tankane bort.

Fanga her i is og mørke,

ei sol som ikkje når opp over kanten. (Berg, 2019, s. 43).

Her viser Amira til alt hun har mistet så langt. Is og mørke i Norge blir kontraster til sol og en åpen blå himmel i Afghanistan. Is og mørke blir assosiert med noe fælt og trist, men sol og blå himmel kan representere lykke. «Ei sol som ikkje når opp over kanten» er det Amira har sett av Norge så langt. Dette utsagnet kan likevel også leses metaforisk. Som leser med bakgrunnskunnskap til det nordnorske været, vet man at sola vil stå opp over kanten. På den måten får man en følelse av at det mørke som omringer Amira og Ilias en gang skal ta slutt, og sola vil komme frem. Håpet er ikke ute, selv om det ser mørkt ut nå. Kontrastene

mellom klimaet i Afghanistan og Norge er kanskje så stort som det kan bli, og livene deres er også kontrastfylte. Likevel oppleves ikke verden så ulikt da de igjen må på flukt.

Når det går opp for Ilias at Nils har funnet dem, føler han ikke lengre på landskapet rundt ham, men minnene fra opplevelser i Afghanistan tar overhånd.

Halsen snører seg sammen.

Mørket er eit sluk som drar i han.

Ilias hamrar nevane mot døra.

Han er ikkje lenger i snø og kulde,

han er under ei steikande sol med strålar som brenner.

Han har sand og støv i halsen,

blod i nasen, blod i munnen,

skrik i øyra (Berg, 2019, s. 23).

Med ett er Ilias sinnsstemning og tanker tilbake i et varmere klima, men også dette miljøet illustrerer nå frykt. Det er nesten så man får følelsen av at Ilias stadig befinner seg i ekstremer, enten er kulda og mørket bitende, eller så er sola brennende. Samtidig ser vi at han får smertefulle minner til en tidligere redselsfull opplevelse, da i et annerledes klima. Disse fæle opplevelsene overgår det mørket han befinner seg i, noe som understreker hvor ille det må ha vært tidligere.

Nordlyset

Nordlyset fungerer i boka som et bindeledd mellom det kjente og ukjente. Helt i begynnelsen av boka får vi vite at nordlyset minner Amira på sjalet til moren. Amiras observasjon av nordlyset skjer før hun egentlig har innsett at de nå igjen er på flukt. Neste gang nordlyset nevnes er Ilias og Amira midt i flukten, og Amira er redd. «Himmelen er svart no. Nordlyset leiker ikkje med stjernene» (Berg, 2019, s.33). Nordlysets forsvinning fungerer som en metafor på de følelsene Amira holder. Hun er tung til sinns, og utveien virker vanskelig å se. Gjennom hele det dramatiske plottet, beskrives nå himmelen som tung og mørk. Ikke før Amira endelig føler seg trygg igjen, kommer nordlyset frem.

Nordlyset er tilbake.

Først er det berre ei lita stripe av grønt.

Så blir det større.

Nordlyset er grønt og rosa.
Det dansar over himmelen.
Og Amira hugsar mamma som dansar,
hoppa og snurrar rundt på golvet
med sjalet i handa.

Sjalet bølger grønt gjennom lufta (Berg, 2019, s. 80).

Det kan virke som om Amira finner trøst i de minnene Nordlyset gir henne om moren. Nordlyset gjør at hun føler seg nærmere moren, nesten slik at moren trøster henne. Nordlyset er på en måte en refleksjon av moren som danser på himmelen. I tillegg fungerer nordlyset som en forsterkende forståelse av hvilken sinnsstemning Amira er i.

Nils på snøscooteren

Nils på snøscooter gjennom den kalde og vanskelige vinternatta, har også en metaforisk funksjon ved at Nils mestrer det vanskelige landskapet. Han vet hvordan han skal komme seg frem, og mestrer det kalde, dystre og skremmende. Mens Ilias og Amira strever i ukjent, og faretruende terreng, er det her Nils briljerer.

4.3.2.3 Motiv og tema

Motiv

Polarnatt er en problemorientert bok. Motivene i boka omhandler problemer som krig, flukt og utenforskap. Problemene påvirker Amira og Ilias i stor grad, og styrer store deler av deres liv.

Flukt

Flukt er et av de mest åpenbare motivene i *Polarnatt*. I den nåværende flukten fra Nils, blir den tidligere flukten fra Afghanistan brakt frem. Gjennom små drypp av tanker rundt fluktopplevelsen fra Afghanistan, får vi vite noe om hvordan denne flukten opplevdes, selv om hovedfokus er på den nåværende flukten fra Nils. En vesentlig forskjell mellom de to fluktene, er Ilias sin tanke om skyld i den nåværende flukten. Han føler at det er han selv som er skyld i at Nils er etter dem.

Flukten denne gangen er annerledes, og Ilias sier at han vet verre måter å dø på, enn av kulde. På den måten får vi inntrykk av at Ilias har vært vitne til død. På samme tid kan vi få en følelse av at nordmenn ikke helt er i stand til å forstå hvor fryktelig død kan være, ettersom trusselen i Nord er kulde, som ifølge Ilias er bedre enn alternativ han har sett i Afghanistan.

Ny i et fremmed land

Problemene til Ilias oppstod nettopp fordi han som ny i ett fremmed land var i en sårbar situasjon, og hadde et dypt ønske om å få venner. Problemet var at de norske guttene ikke hadde gode intensjoner. Som ny i landet, strever Ilias med å vite hvem han skal stole på. Noen av guttene på mottaket har sagt at man kan stole på Henriksen, og det er dermed kun Henriksen Ilias er beredt til å stole på. Selv i møte med omsorgsfulle voksne, tørr ikke Ilias stole på andre enn Henriksen. Dette fører til mer trøbbel. Det er også tydelig at Ilias ikke stoler på politiet. Om dette kommer av erfaringer knyttet til hendelser i hjemlandet, historier eller en generell mistro til mennesker, kommer ikke frem.

Når barna møter ekteparet Gerda og Jens, blir de spurt om de skjønner norsk. Det gjør barna, men Amira poengterer at Ilias ikke høres ut som seg selv når han snakker norsk. Dette viser at han er ny i landet, men det illustrer også hvor vanskelig det er å være ny, når det grunnleggende som tale, er utfordrende. Det at han ikke høres ut som seg selv, kan komme av at språk er en del av identiteten hans, men også at han er usikker og ustødig i språket.

Barn i omsorgsrolle

Et annet sentralt motiv som henger sammen med selve flukten, er fraværet av foreldre som omsorgspersoner. Ilias er tvungen til å ta rollen som voksen, selv om han ikke er det. Han opplever at han har ansvar for Amira, og at det er hans jobb å ta vare på henne.

Vennskap

Vennskap, og et menneskes behov for vennskap er et tema som ikke får så mye plass i boka, men som likevel er sentralt. Det er Ilias sitt behov for venner, som gjør at han blir blandet inn med Nils og gjengen til å begynne med. selv om Ilias ikke kunne vite hva de ville fra han, er det tydelig at behovet for en gruppe, og dermed behovet for venner, stakk dypt. Kun hans kjærlighet til søsteren, og hans løfte til moren, holdt han borte fra å rømme fra asylmottaket, og stole på guttene.

Selv om Ilias prøver å fikse opp selv, trenger han hjelp av voksne mennesker. Ilias spiller ikke offer, og ønsker ikke å ta offerrollen, det er han som redder Amira, og han som på den måten har helterollen, og viser mot. Likevel er han offer ved at han som barn må ta vare på sin søster, har vært på flukt, er på flukt.

Tema

Søker vi etter *Polarnatts* minste felles multiplum finner vi barn på let etter tilhørighet og trygghet. I enhver situasjon Ilias befinner seg i, er han utrygg. Hans tidligere opplevelser sitter i ham, og han klarer ikke bedømme hvem han kan stole på. Han er utrygg i sin egen rolle som omsorgsperson for søsteren, utrygg på sin plass i dette nye landet, utrygg på om han er velkommen i Norge, eller om politiet vil kaste ham ut. Han klarer ikke å stole på noen andre enn han selv, men han er usikker på om han egentlig kommer til å klare å fikse dette han heller. Han er i en krise, og klarer ikke å skille mellom fare, og de menneskene som kan gi ham trygghet. I tillegg er han i en ekstremt pressende, stressende og skremmende situasjon, der han frykter for søsterens liv.

Temaet for fortellingen handler også om å finne sin plass i verden og i livet, om å ta tilbake det som er tatt fra deg. Amira og Ilias er dratt ut fra trygge rammer, og deres naturlige plass i hjemmet i Afghanistan, og må nå finne ut hvor de hører til på dette nye stedet. Mens Amira lener seg på at hun hører til hos Ilias, må Ilias prøve å finne ut hvor han har tilhørighet

Det å være alene i ett nytt land er også et tema vi ikke må se bort ifra. Forfatteren selv sier som nevnt tidligere, at motivasjonen for å skrive boken, var å skape en bok med minoritetsspråkelige karakterer, og hun indikerer også at det skal handle om barn i en utrygg situasjon.

4.3.3 *Hekseskogen*

Hekseskogen er tydelig handlingsorientert, og det er oppdraget om å bekjempe hekser og monstre som er i fokus. Boka er en del av en serie med Edward Rubikon i spissen, men like viktige for oppdraget er vennene Kasper og Nadira. Trioen må med hjelp av sin kløkt, samarbeid, samhold, og speider-egenskaper, finne Edwards foreldre og befri seg selv og heksene fra skogens forbindelse. Antagonisten i fortellingen ser først ut til å være Grimsrudheksene, men etter hvert viser det seg at også disse er ofre for «de onde kreftene» i *Hekseskogen*. Den virkelige antagonisten er monsteret Subterrakogen, som har forhekset Ingeborg og Karen. Karen og Ingeborg hadde heller ikke befunnet seg i skogen, hadde det ikke vært for Edward Rubikons forfader, Sigvart, som anklaget deres mor for å være heks. De ble tvunget til å ofre til Subterrakogen, for å overleve, og det var hatet og bitterheten mot Edwards familie som fikk dem til å kidnappe Edwards familie, og dermed satte handlingen i

gang. Dermed kan man også se på Sigvart som en antagonist i den parallelle historien som blir fortalt om søstrene.

4.3.3.1 Persongalleri

I *Hekseskogen* møter vi Edward Rubikon og hans foreldre, vennene Kasper og Nadira, samt heksesøstrene Ingeborg og Karen. I tillegg møter vi monsteret Subterragogen. Edward Rubikon er protoganisten. Serien *Hekseskogen* er en del av, heter *Edward Rubikons mysterier*, boka er en jeg-fortelling, i tillegg til at det er Edward som har synsvinkelen. Alt i alt vitner dette om at Edward er bokas protagonist og hovedkarakter, ut fra kriteriene Nikolajeva beskriver (2017, s.154-155). Vennene Kasper og Nadira, er imidlertid også viktige, da de sammen med Edward, fremtrer som en gruppe i størsteparten av boka. Sammen skal de kjempe mot de onde kreftene i skogen, og alle er nødvendige for at de skal gå seirende ut av skogen. Mellom tittelbladet og innholdsfortegnelsen gis det litt informasjon om de tre karakterene. Om Edward Rubikon står det: «Ekspert på monsterjakt og det overnaturlige. Hjelpeløs i matte, geografi og kunst og håndverk». Følgelig beskrives Nadira som «Nysgjerrig og modig. Kaster seg ut i farlige situasjoner med dødsforakt. Og angres på det rett som der er», men Kasper beskrives som «Snill og lojal. Men noen ganger skulle han ønske de bare kunne bli hjemme og se på en film» (Brown og Iversen, 2019). Måten karakterene blir presentert på, samt mengden plass de får i boka, skaper assosiasjoner til en kollektiv protagonist, selv om Edward tydelig har synsvinkelen.

Når Nadira blir forhekset, og begynner å angripe ham, er han snart tenkt, og styrer Nadiras kraft mot heksetreet. De to sammen ser ut til å ha overvunnet det onde. Når treet viser seg å være armen til et langt større monster, må Edward ty til monsterboka si. Boka fungerer på mange måter som Edwards store styrke. Han oppdager at for å stoppe monsteret trenger de misteltein. Men ingen av dem vet hvordan det ser ut. Da kan heksene hjelpe. Og sammen overvinner de monsteret. Kasper, som har fått Edwards foreldre trygt på plass i teltet, er lettet over utfallet. Da han senere ser på Nadiras bilder, stadfester han at han ser en Hubro. Edwards mor skjønner fort at dette kan redde skogen, da Hubroer er fredet. Dermed er også Kasper en også helt i historien. De tre karakterene spiller alle en viktig og sentral rolle i plottet, og uten deres individuelle egenskaper, hadde ikke utfallet av historien vært det samme.

Foreldrene til Edward fungerer som sidekarakterer. De er uvitende om det overnaturlige som foregår rundt dem. Heksene, i likhet med monsteret, er sidekarakterer, som er nødvendige for plottet

Edward Rubikon

Edward Rubikon er svært interessert i historier fra hjemstedet Grimsrud. På illustrasjonene ser vi at han er likbleik, med kullsvart hår, og klærne han går med ser ut til å være inspirert av viktoriansk stil. Hans utseende gir oss assosiasjoner med Dracula. I tillegg bor han i et viktoriansk- inspirert hus, og elsker å lese fæle historier om monstre, varulver og ånder. Når han ser en mulighet, deler han ivrig om ting han har lest. Når moren forteller om at hun føler hun blir utsatt for en «heksejakt», er Edward snar med å relatere det til 15- og 1600-tallets heksejakter (Brown og Iversen, 2019, s. 20).

Edward har også oppdaget et skjult rom i huset, hvor han finner tekster om familiens historie. Han har oppdaget at forfedrene hans kjempet mot onde krefter, og lever seg inn i historiene om kamper og eventyr.

Forfedrene mine kjempet også mot de mørke maktene som stadig truer byen vår. (...) Og nå er det jeg som fortsetter arbeidet». (Brown og Iversen, 2019, s. 21).

Edward går aldri noe sted uten «en standard monsterjegerpakke», som han selv kaller det, og er dermed alltid beredt og klar for en ny monsterjakt. Edward er ikke særlig begeistret for aktiviteter som ikke omhandler monsterjakt, og stiller ikke like forberedt eller positivt opp for telttur. Selv om han ønsker at denne teltturen skal bli bra for morens skyld, sitter det langt inne å opprettholde et noenlunde godt humør.

«Edward er ikke redd for spøkelser, men han flykter fra maur og mygg,» ler Kasper (Brown og Iversen, 2019, s.29).

Han er enormt handlingskraftig, og i det han oppdager at foreldrene er forsvunnet, vet han straks hva som må gjøres.

Edward, som får igjen utstyret sitt, føler seg nå trygg i rollen som monsterjeger igjen. Han velger derfor å dra alene for å møte heksene, slik at de andre kan komme seg ut av skogen med foreldrene.

Det er Edward som har en sterk personlig vekst i boka.

Edward som har sin identitet og stolthet i det å være monsterjeger, må plutselig ta stilling til om det han holder på med egentlig er heltmodig. Den styrken han har lent seg mest på, og ser på som sin største styrke, nemlig historiekunnskapene og litteraturen han har arvet om monstre og hekser, må plutselig evalueres. Edward må starte et nytt kapittel i livet, der han ikke lenger kan stole fullt og helt på arven, men må begynne å gjøre egne refleksjoner, og bruke sin egen dømmekraft i møte med monstrene.

Edward, som er stolt av forfedrene, og ønsker å leve slik som dem, har aldri før tenkt på konsekvensene av det de gjorde. I møte med heksene, skjønner han at forfedrenes streben etter å gjøre det rette, hadde fatale konsekvenser. Edward er alltid på let etter hekser og monstre, slik også forfaren, Sigvart Rubikon var. Nå får Edward se at hans definisjon og iver etter å finne hekser, gjorde andre mennesker enormt vondt. Selv om Edward selv har et annet syn på hekser, og at han først er fornøyd med å ha en heks på laget, er han slik som Sigvart en jeger, en som prøver å lete frem for å bekjempe.

Kasper

«Det hadde kanskje vært lurt å kle seg skikkelig og ha på noen ordentlige tursko,» sier Kasper. Han har vært speider og stiller selvsagt godt forberedt. (Brown og Iversen, 2019, s.26).

Ettersom Kasper har vært i speideren, har han en del kunnskap om naturen, som han gledelig deler med vennene. Kasper har kunnskap om hvordan han skal klare seg i naturen. Han forteller stolt om alt han har lært, og er ivrig til å hjelpe Edward som er helt håpløs.

Kasper blir fort nervøs og redd når han får vite at de kan stå ovenfor et monster, og ikke bare naturen naturlige mysterier. Han føler han mestrer naturen, men monstre er han mindre sikker på.

Kasper har midt i redselen fortsatt klokskapen i behold, og er snartenkt. Han finner ut hvordan de kan ledes ut av skogen, men holder seg så godt han kan bort fra selve kampen.

Nadira

Nadira har nylig blitt en særdeles ivrig hobbyfotograf. Nadira virker oppglødd over å få være i naturen, og alle de fotoobjektene som finnes der. Også Nadira virker mer vant til friluftslivet enn Edward. Nadira er modig, og møter farer med ro og pågangsmot.

«Men hvis noen prøver å skremme oss vekk, så betyr jo det at vi må være på rett vei!» (Brown og Iversen, 2019, s. 57).

Hun gleder seg over å skulle prøve å løse mysteriet, og er ivrig med på jakten. Nadira viser også empatiske og medmenneskelig omsorg og innsikt, og det er hun som får roet ned hekse, når Kasper kommer til å si noe han ikke burde. Det er generelt Nadira som tar seg av det følelsesmessige i samtalen med hekse, det er hun som roer henne ned, sier de rette tingene for å trøste henne, og sympatiserer høyløst hvor ensomt det må være for henne. Det er også Nadira som først klarer å se saken fra heksenes perspektiv.

«Edward, du må love meg en ting: Ikke skad dem!» Hørte jeg riktig? Ber Nadira meg om å ikke skade et par rabiater, morderiske hekser? «Det som skjedde med dem... det er ikke deres feil! De har lidd nok,» trygler hun (Brown og Iversen, 2019, s. 97).

I tillegg til å være klok, er Nadira raskt. Det er hun som klarer å løpe fra heksene, og som dermed er nødt til å redde de andre. Nadira viser ekstremt mot, da hun ofrer til heksetreet for å få krefter til å redde vennene sine, vel vitende om at konsekvensene er at hun aldri får forlate skogen.

4.3.3.2 Motiv og tema

Motiv

Naturen

Et motiv i boka er gleden over naturen, som vi ser gjennom Edwards foreldre, så vel som gjennom Nadira og Kasper, som alle forbinder naturen med noe positivt. Foreldrene ser på naturen som et rekreasjonssted, mens Nadira bruker den til å utforske nye fotoobjekter. Kasper på sin side ser på naturen som et sted der han kan bruke og dra nytte av all kunnskap han har lært gjennom speideren, og naturen blir dermed et mestringsområde for ham. For Edward er naturen derimot full av negative assosiasjoner, som ekle insekter, primitive boforhold og alt for frisk luft.

Årsaken til at gjengen befinner seg i skogen til å begynne med, er kommunens planer om å bygge kjøpesenter der, og rive skogen. Spesielt moren til Edward tar dette tungt, og derfor drar de på en siste telttur i skogen. Naturen skal altså ødelegges, og moren har som mål å få stoppet dette. Det viser seg imidlertid at det er naturen selv som setter en stopper for disse planene, med hjelp av Kasper og hans speiderkunnskaper. Når Kasper oppdager en hubro på Nadiras bilde, skjønner moren fort at dette betyr at skogen må bli et naturreservat. Dermed redde både skog og mennesker, fra det som fremstilles som menneskers destruktive atferd.

Overvinne overnaturlige krefter

Overnaturlige krefter viser seg snart å være et av hovedmotivene i boka. Plottet omfatter å bekjempe de onde kreftene som har kidnappet Edwards foreldre, med mål om å sette klørne i Rubikonslekta.

Vennskap

Vennskap og samhold er et sentralt motiv. Barna må samarbeide godt, og bruke hverandres egenskaper for å kunne vinne mot de onde kreftene. Dette ser vi for eksempel når Edward oppdager at han har latt monsterjegerpakken hjemme, blir han rådvill. Da er det Kasper, og hans speidererfaringer gjengen må lene seg på. Når speidererfaringen ikke er nok i møte med et helt ukjent tre, er det Nadiras evne til å tenke kreativt som leder Edward inn på tankene om historien om Grimsrudheksa. Når kompasset slutter å virke, er det Nadira som klarer å tenke kaldt, og dermed bruke den informasjonen om at maurtuer bygge spå sørsiden av et tre, som Kasper tidligere har fortalt. Deres individuelle kunnskap må ofte tas i bruk av noen av de andre, for å få mest mulig ut av kunnskapen.

Både Nadira og Edward velger i tillegg også å ofre seg for sine venner, noe som viser hvor viktige vennene er for hverandre. Selv om heksetreet forhekser dem, slik at de blir uvenner for en kort periode, finner de fort tilbake til hverandre, og er snare med å tilgi og be om tilgivelse.

Tema

Når vi leter etter motivenes felles minste multiplum, finner vi blant annet et tema som omhandler å redde fra menneskers destruktive atferd. Naturen må redde fra utbygging av kjøpesenter, heksene Ingeborg og Karen må redde fra fortidens makabre gjerninger, barna må redde fra forfedrenes feil, og Edward må redde fra sine egne fordommer og

fordømmelse ovenfor monstre. I tillegg må vennene på et tidspunkt redde seg selv fra å delaktig ødelegge samholdet i vennskapet. Det er spesielt Edwards erkjennelse om at hans holdninger til monstre må justeres, for at ikke han selv skal være en del av de destruktive kreftene, som kommer mest eksplisitt frem. og at verden ikke er så svart-hvit som

Mestring er et sentralt tema i *Hekseskogen*. Barna må mestre skogens overraskelser, gjennom deres egen kunnskap, kløkt, mot og samarbeid. Der de voksne er totalt uvitende om de overnaturlige kreftene som finnes i Grimsrud, er det barna som må redde seg selv, og resten av innbyggerne fra stor fare. De må mestre en uforutsigbar og skremmende verden, som de voksne ikke en gang er klar over at eksisterer. Barna er heltene i historien, og gjennom deres åpne sinn, får de kjennskap til en verden de voksne ikke får ta del i.

4.3.4 *Usynlige sammen*

Usynlige sammen er en del av en serie ved navn *Mysteriet Mai*. Boka har en allvitende forteller, men vi ser også at det er Mai som har sentralperspektivet. Det er hennes tanker og følelser fortelleren presenterer, foruten om det karakterene formidler gjennom tale eller kroppsspråk. Dette, kombinert med serienavnet, indikerer at Mai er hovedpersonen i boka.

4.3.4.1 Persongalleri

I *Usynlige sammen* møter vi i hovedsak venninnene Mai og Juni, samt deres klassekamerater Ako, Kim og Camilla. I tillegg møter vi sidekarakteren Rolf, eieren av hotellet Mai og Juni bor på, Mais mamma, en betjent fra Kripos, og en gjeng nynazister. Perifere karakterer vi møter, er besøkende på hotellet, øvrige klassekamerater og lærere, bussjåfør, butikkansatt og foreldre. Boka er handlingsorientert.

I store deler av boka, opptre Mai side om side med venninna, Juni. De deler egenskapen at de er usynlige, noe som fører til at de lever et liv på sidelinjen av de som er synlige. De tar bussen til skolen, og sitter bakerst i klasserommet, men ingen vet at de er der. Likevel føler de seg som en del av klassen. Når en av klassekameratene, Ako, forsvinner, prøver jentene å finne ut hva det er som har skjedd med han.

I tillegg til Mai og Juni, er Ako en sentral karakter i fortellingen. Det er hans forsvinning handlingen orienterer seg rundt. Ako og hans bror Yasir, er de eneste karakterene i boka som det tydelig kommer frem at har etnisk minoritetsbakgrunn. Yasir er en perifer karakter, og er dermed ikke nødvendig for handlingen, og heller ikke fremtredende i boka. På grunn av

karakterenes posisjon i boka, vil jeg gjøre en karakteranalyse av Mai og Juni, i tillegg til Ako, som er relevant for prosjektet på grunn av sin minoritetsbakgrunn.

Mai og Juni

Mai og Juni opptrer som regel i par i boka. Det er ofte i samspillet mellom hverandre, at man forstår den enkelte. Juni er tøff og rask til å hoppe inn i nye situasjoner, mens Mai er tilbaketrukket, og synes mye er skremmende. Juni drar Mai med, mens Mai jekker Juni ned når det trengs, på den måten balanserer de hverandre. Mai føler en trygghet i det å ha Juni ved sin side, og hun oppfatter henne som særdeles modig.

Mai er ofte redd, noe Juni ofte gjør narr av.

«Jeg er redd for alt», svarer hun til slutt. «Redd for at vi ikke skal komme oss hjem, redd for at mamma skal bli bekymra, redd for at noen skal oppdage oss, for polsk mafia, for nynazister, for krig, for all uro i verden, for Ako og for himmelen». Juni begynner å le, men det er ikke en ondskapsfull latter. «Er du redd for himmelen?». «Jeg er på en måte redd for at den skal falle ned.» (...) «Jeg er redd når det regner mye og redd når det regner lite». (...) «Jeg er så sliten av å være redd, jeg skulle ønske jeg kunne slå av hodet» (Ask, 2019, s. 68-69).

Mai er tydelig en engstelig sjel, og blir ofte svimmel av redsel. Dette ligger dypt i henne, og begrenser henne i hverdagen. Juni på den andre siden virker uredd i møte med det meste. Mais dynamiske karakter, ser vi spesielt mot slutten av boka, når hun utfordrer seg selv, og går inn i skumle situasjoner for å hjelpe Ako. I tillegg gjør hun dette uten Juni ved sin side, noe som til henne å være er utrolig modig. Det er også Mai som foreslår å spionere på Kim, noe som overrasker Juni stort.

Juni på sin side oppfattes av Mai som modig, tøff og litt dumdristig. Mai føler ofte at hun må holde Juni tilbake, for at hun ikke skal gjøre noe dumt som setter dem i en knipe. Samtidig lener Mai seg på Juni, og Juni presser ofte Mai til å utfordre seg selv. Det ser ut til at Juni synes alt skummelt er spennende, noe som kommer til uttrykk når hun ivrig forteller om hvordan Ako angivelig kom til Norge:

«Hvordan tror du at Ako og broren kom seg til Norge? Spør Juni og ser utfordrende på Mai før hun fortsetter: «Det var jo ikke akkurat sånn at foreldrene leverte dem på

flyplassen i Afghanistan med et «Jeg reiser alene»- skilt og satte dem på flyet rett til Norge, sier hun og kommer nærmere. Det lyser i øynene hennes. «De flykta, Mai. De måtte betale en hel masse penger til sykt kriminelle folk for at de skulle smugles over alle grensene. Vet du hvor mange grenser de har måttet krysse for å komme til Norge? De har sikkert hver innom all mulig slags mafia» (Ask, 2019, s.23).

Snakk om mafia og skumle mennesker, gjør Juni opprømt, og Mai fra seg. Juni virker fryktløs i så meget, men senere ser vi at også hun har en frykt; en frykt om å bli synlig. Denne frykten gjør at hun ikke vil hjelpe de andre med å gjøre Ako synlig igjen, fordi hun er redd for å finne en «kur» som gjør at hun også må bli synlig. Det at Mai ikke har denne frykten, gjør Juni sur, da hun er vant med å være den tøffe. For Mai er det derimot ikke noe tøft med å ville bli synlig, men et naturlig ønske. Når Juni innrømmer at hun er redd for å bli synlig sier hun

«Jeg kommer ikke til å være flink til å være vanlig. Jeg kan jo ikke lese en gang. Det eneste jeg kan er å være usynlig. Hvis jeg blir synlig, blir jeg ingenting». (Ask, 2019, s. 137).

Vi ser at usynligheten er en viktig del av Junis identitet, og at hun uten den føler seg sårbar. Hun synes ikke selv hun er god nok i «livet utenfor», og mener det er usynligheten hennes som gir henne verdi. Når Mai forsikrer henne om at hun er helt hjelpeløs uten Juni som venn, ser vi at Juni igjen blir modig. Hun har hele tiden vært redd for vann, men nå tørr hun plutselig å til og med dukke hodet under vannet. Mais ord gir henne selvsikkerhet.

Ako

Ako er en gutt fra Afghanistan, som har flyktet til Norge sammen med sin bror Yasir. Han er godt integrert i klassen, selv om han ikke har bodd i Norge så lenge. Han lærte fort norsk, «så da glemte Mai og de andre i klassen at Ako og storebroren bodde uten foreldrene i det gule huset ved siden av busstasjonen» (Ask, 2019, s. 19). Broren og Ako, bor på en form for institusjon, hvor tanta til Camilla, ei jente i klassen, jobber. Kim er hans beste venn, og fotball er favoritt hobbyen. Når Ako plutselig forsvinner, begynner rykter om nynazister og rasister å spre seg i bygda, og man frykter det verste; at Ako er død.

Det viser seg imidlertid at grunnen til at Ako er borte, har sammenheng med nynazister. En natt kastet de en stein gjennom soveromsvinduet til Ako, noe som førte til at han ble så

redd at han ble usynlig. Dette har skjedd med Ako tidligere også, og han forteller om da han og broren flyktet fra Afghanistan:

(...) «Jeg har glemt så mye av det som skjedde på den tida. Jeg husker at broren min ropte på meg og at jeg svarte, men han kunne ikke se meg, så jeg bare fortsatte å lete. Men jeg fulgte etter ham og da han la seg ned for å hvile, krøp jeg inntil ham etter at han hadde sovna. Da vi våkna, var jeg heldigvis normal igjen. Først ble han veldig glad for å se meg, men så kjefta han. Han blir veldig sint når han er redd» (Ask, 2019, s. 82-83).

Han forteller om skremmende opplevelser, og ulike reaksjoner. Der han selv blir usynlig når han blir redd, reagerer broren med sinne når han blir redd.

Vi får ikke vite hvordan det føltes for Ako å komme til Norge, eller lære et nytt språk, få nye venner og bo uten foreldrene. Men vi får vite at hans beste venn er Kim, og at Ako er forvirret over at Kim plutselig har begynt å oppføre seg annerledes.

«Politiet jobber med en teori om at han har blitt kverka av rasister eller nynazister. Mamma hørte det på jobben». Plutselig reiser Kim seg fra pulten igjen. «For noe piss! Det vet hun ingenting om!» roper han ut i klasserommet. «Kan du ikke bare holde kjeft?». Det ser ut som om Silje skal begynne å grine, men Kim fortsetter. «Det er ikke sikkert at det har skjedd noe med Ako i det hele tatt! Han har vel bare stukket av. Han har rømt før, nå gjør han det igjen. Du kan ikke stole på sånne som han». (Ask, 2019, s. 89).

Kims kommentar om at Ako sikkert bare har stukket av, og at man ikke kan stole på «sånne som han», gjør Ako så sint at han mister besinnelsen. Når Mai og Juni lurer på hvorfor han ble så sint, svarer han at han følte det som et svik fra vennen å si at man ikke kunne stole på han. Som voksen leser, vet man hvor sårbart det er å gjøre generaliseringer «sånne som han», og man kan lese det som et rasistisk vinklet utsagn, men det er ikke slik Ako selv setter ord på det, han tar det personlig. Det er også når Kim står opp for Ako ovenfor Kims nazistiske bror, at Ako blir synlig igjen.

4.3.4.2 Motiv og tema

Motiv vi ser i *Usynlige sammen*, er blant annet vennskap, utenforskap, redsel eller frykt, rasisme, ensomhet og mot.

Redsel

Mange har nok kjent på at de bare har lyst til å forsvinne fra en skremmende eller ubehagelig situasjon, og her møter vi barn som har fått oppfylt dette ønsket. Problemet er bare det at det er ikke så kjekt å være usynlig hele tiden heller, i alle fall ikke for alle.

Redselen over å skulle bli sett fordi man er redd noen skal skade en fysisk, er annerledes enn redselen for å bli sett fordi man er redd for å bli sett på som dum. I *Usynlige sammen* er det redselen for å bli skadet som er hovedmotiv, men gjennom Juni får vi innblikk i det å være redd for å bli sett på som dum, samt Mais redsel over å i det hele tatt være i verden.

Mot og vennskap

Ako blir synlig når Kim står opp for ham, Mai fatter mot når Juni er ved hennes side, og Juni får selvtillit av Mais behov for henne, og hennes oppmuntrende ord. Med andre ord er gode venner som støtter deg, essensielt for å ha det bra. Det handler også om å bli modig når det trengs. Juni blir modig når hun opplever at vennene har behov for henne, og det samme gjør Mai.

Rasisme

Rasisme kommer tydelig frem gjennom Kims storebror og hans venner. Bygda er vitende om at det finnes nynazister der, og det kommer frem at mange tidlig mistenker at de har noe med Akos forsvinning å gjøre. Vi får vite at det er de som har kastet stein gjennom vinduet til Ako, og at de nå planlegger å sette fyr på huset der han bor

«Det er ikke dette huset vi skal sette fyr på, det er huset til de jævla innvandrerne!»
(Ask, 2019, s. 117)

Det er tydelig at guttene er negative til deres nye landsmenn, og ønsker dem ut av landet. De vil skremme dem, slik at de ikke føler seg trygge, og dermed flykter videre. Kim har tydelig blitt påvirket av broren, Frode, og tar avstand fra Ako. Likevel klarer han ikke helt å forstå hva det er broren har imot vennen hans. Når han skjønner at det ikke er noe Ako eller broren har gjort, syns han det er helt uforståelig at broren kan ha slike holdninger mot et uskyldig barn.

Frode blir beskrevet som nesten helt lik Kim, bare det at han er glattbarbert, så det er vanskelig å se hvilken hårfarge han har. Denne frisyren deler han med de andre guttene.

Det er en typisk stereotypi av nynazister, og underbygger den oppfatningen man har om at det er dette de er.

Tema

Et av bokas viktigste tema, er frykt. Ako har opplevd mye frykt i livet, i forbindelse med flukt, og det å være alene i et nytt land. Under flukten, ble han faktisk så redd, at han ble usynlig. Dette skjedde igjen når hjemmet hans i Norge ble angrepet av nazistene. Mai er generelt engstelig, og har mye frykt i seg, men med Juni som støttespiller, tør hun likevel mye. Også Juni har en frykt om å ikke være god nok, eller spesiell nok som synlig. Mai under seg over om frykt har noe med det å være usynlig.

Så kanskje usynlighet har noe med redsel å gjøre? Selv har Mai vært usynlig så lenge hun kan huske, men hun husker jo ingenting av det som skjedde før hun og mamma kom til hotellet. Kanskje hun også ble så redd at hun ble usynlig? Men Juni er jo nesten aldri redd. Så hvorfor er hun fremdeles usynlig? (Ask, 2019, s. 86).

Denne undringen kommer av Akos fortellinger om hvordan det var en veldig definert frykt som gjorde ham usynlig. Selv er hun ikke i stand til å si akkurat hva hun er redd for, men vet at hun er redd for en hel del. Junis frykt er mer gjemt, da det sitter inni henne, uten at hun tidligere har snakket om denne frykten til Mai. Når hun så gjør det, blir hun ikke synlig igjen, men vi ser at Mais oppmuntring gjør henne mer selvsikker igjen.

Det legges vekt på at frykt kan være så mangt, og det kan oppleves ulikt. Det er mange ulike grunner til å være redd, men alle kan være like vanskelige. Om man er redd fordi man er truet, eller fordi man er redd for å ikke være god nok, eller om det er en generell redsel man kjenner på, så er alt like reelt. Om man blir så redd at man vil forsvinne, eller om man reagerer på redsel med å bli sint, slik som Yaris, så er det også helt greit. På den måten presenterer boka oss for en rekke ulike redsler og reaksjoner. Botemiddelet for usynligheten ser ut å bli trygg, og for å bli trygg ser det ut til at man trenger venner som står opp for en. På den måten inviterer boka til nære, gode relasjoner, og til å se forbi det ytre.

4.4 Drøfting

I denne delen vil jeg drøfte funnene fra analysen opp mot teorikapittelet, og forsøke å besvare forskningsspørsmålene. Jeg vil ta for meg ett og ett forskningsspørsmål.

4.4.1 Hvilke muligheter for gjenkjennelse kan lesere med minoritetsbakgrunn finne i nåtidens norske barnebøker?

Ettersom vi senere skal gå dypere inn i hvordan karakterene blir fremstilt, vil dette delkapittelet orientere seg rundt muligheten til å finne bøker som presenterer karakterer med minoritetsbakgrunn. Jeg vil nå drøfte hvilke muligheter for gjenkjennelse lesere med minoritetsbakgrunn har i *Polarnatt*, *Hekseskogen*, *Usynlige sammen* og *Yoko Onurs dobbeltliv*. Gjenkjennelse innebærer å finne speil til eget liv og opplevelser, en kultur de føler tilhørighet til foruten om den norske, samt et utseende som minner om dem selv. I tillegg vil jeg kommentere noen av funnene fra frekvensanalysen.

4.4.1.1 Et tilsynelatende dårlig utvalg

Ettersom en del av Innkjøpsordningens hensikt er å «bidra til stor bredde i norsk litteratur» (Kulturrådet, 2020), er det nærliggende å gå ut fra at det har vært lagt vekt på å velge bøker som fremmer mangfold. Man kan ikke være sikker på at utvalget er representativt, og man kan tenke seg at innkjøpsordningens funksjon om å bidra til bredde, innebærer at de ville inkludert en høyere prosent bøker med minoritetskarakterer enn det vi finner i utgivelsene i sin helhet fra dette året. Om vi tenkes oss at utvalget er representativt, eller eventuelt inneholder flere bøker med minoritetskarakterer enn gjennomsnittet, ser vi at utvalget av bøker som gir speil og vindu til mennesker med minoritetsbakgrunn, er relativt dårlig.

Frekvenstabellen viste ti bøker hvor man ut fra omslaget kunne forvente at man ville møte minst én minoritetskarakter. Det er en mulighet for at flere bøker inneholdt minoritetskarakterer, uten at dette kom frem av omslaget. Likevel er omslaget en så viktig indikasjonfaktor for hva man kan vente av en bok, at dersom boka inneholdt en sentral minoritetskarakter, burde man kunne forvente å møte denne karakteren på omslaget. Det kan dog tenkes at minoritetskarakterer ikke ble plukket opp, på grunn av «internasjonale» navn, altså navn som er vanlig i mange land, for eksempel «Maria». På samme måte som man kan ha gått glipp av noen bøker, er noen av bøkene som nådde kriteriene i frekvenstabellen, likevel ikke er mer relevante med tanke på gjenkjennelse hos lesere med minoritetsbakgrunn enn med majoritetsbakgrunn. Eksempler på dette er *Under* av Sturla Bang og Hilde K. Kvalvaag, hvor karakterene bor i et fremtidig Kina, og verden de lever i dermed ikke kan sammenliknes med dagens verden, ei er de minoriteter i landet de oppholder seg i.

Frekvenstabellen viste at 11 av 107 bøker gav lesere med minoritetsbakgrunn mulighet for gjenkjennelse, basert på omslaget. Av bøkene i aldersgruppen 9-12 år, var det fire bøker som man ut fra omslaget kunne konstatere at hadde minoritetskarakterer. I *Usynlige sammen* og *Hekseskogen*, var protagonistene en del av majoriteten, noe som vil si at kun to av de fire bøkene hadde en minoritetskarakter i hovedrollen.

4.4.1.2 Speil

I teorikapittelet ble Bishops metafor om speil, vindu og skyvedører i glass presentert. I denne metaforen er det speil som tar for seg viktigheten av gjenspeilinger i litteraturen. Speil handler som vi har sett tidligere, om å bli presentert for karakterer, miljø eller setting som likner på oss selv og vår egen situasjon. Litteratur kan være speil når vi ser noe av det fysiske, kulturelle, eller følelsesmessige som vi identifiserer oss med - reflektert tilbake på oss selv (Johnson, Koss & Martinez, 2018, s. 571). Verdier som kommer til uttrykk gjennom litteraturen kan være identitetsbekreftende (Strand, 2009, s.75). Det er derfor viktig at man også i litteraturen har mulighet til å finne igjen for eksempel etniske og kulturelle grupper som man opplever at man er en del av, og at disse blir presentert på en måte som potensielt kan gi en identitetsbekreftelse, ved å være gjenkjennbart.

Når det nå skal drøftes muligheter for gjenkjennelse, eller speiling, for lesere med minoritetsbakgrunn, blir ikke de følelsesmessige aspektene knyttet til mer universelle tema som kjærlighet og vennskap, vektlagt stort. Dette kommer av at følelsesmessige aspekt i stor grad er knyttet til det å være mennesket, og ikke til det å spesifikt være en del av en minoritet. Fokuset vil heller være på fysiske og kulturelle identifikasjonsmulighetene, samt miljø og setting. I den grad det følelsesmessige er knyttet til deres kulturelle erfaringer, vil det være relevant for oppgaven.

Etnisk identitet

Skillemarkører for etnisitet kan som vi har sett på, være hudfarge, religion, språk eller statsborgerskap (Eriksen & Sajjad, 2020, s. 53). Om leseren har andre hudfarger enn hvit, var det lite mulighet for fysisk gjenkjennelse blant utvalget i denne studien. Kun i *Hekseskogen* var det avbildet en karakter med en tydelig annen hudfarge enn hvit. Selv om de andre bøkene også hadde et persongalleri med karakterer fra land det er naturlig å tenke har en

ikke-hvit hudfarge, kom ikke dette frem på illustrasjonene. Om dette er et bevisst valg fra illustratørens side, er uvisst.

Språk og statsborgerskap kom tydelig frem i *Polarnatt* og *Usynlige sammen*. Både Ilias og Amira, samt Ako og hans bror, kom fra Afghanistan og har tilhørighet til landet. I tillegg kom det frem at de alle har hatt, eller har språkbarrierer. Disse språkbarrierene kom av at deres morsmål var et annet enn norsk. I *Usynlige sammen* blir vi fortalt at Ako lærte seg språket fort, og at de jevnaldrende dermed glemte hvor han kom fra. Dette indikerer at Ako ved å lære seg godt norsk, i andres øyne har fjernet en av skillemerkene mellom «oss» og «dem». Ved å si at de på grunn av Akos evne til å snakke norsk, glemte at hans bosituasjon skilte seg fra normalen, sier de indirekte at hans språklige hindre var en sterk markør på at han ikke var som «dem» tidligere. Ilias og Amira er fortsatt ganske nye i Norge, og man får inntrykk av at de ikke er så stødige i språket. Amira syntes ikke Ilias høres ut som seg selv når han snakker norsk, og dette kan si noe om hvor sterk identiteten er knyttet til språket, men det kan også henvise til at han snakker språket mindre selvsikkert enn det han gjør med morsmålet. På den måten kan muligens den nye språksituasjonen han befinner seg i, føre til en mangel på selvtillit som påvirker hvordan Ilias personlighet oppfattes.

En leser med minoritetsbakgrunn, som også er eller har vært, en ny bruker av det norske språket, kan tenkes å kjenne seg igjen i følelsen av å ikke fullt ut få «være» seg selv når man må bruke det nye språket. Språket gir oss en følelse av identitet, og når man ikke lenger kan bruke morsmålet til å orientere seg i verden, kan det godt tenkes at det oppleves som stressende. Språklige utfordringer, og språklig identitet vil sannsynligvis være gjenkjennbart for mange lesere med minoritetsbakgrunn.

Kulturer som representeres utover den norske, er afghansk og tyrkisk. Disse har begge sine røtter i Midtøsten. Land i Midtøsten deler en felles kulturell referanseramme (Jensehaugen, 2020). Lesere med røtter i også andre land i Midtøsten, kan derfor tenkes å ha spesielt gode gjenkjennelsesmuligheter i bøkene. Navn som kommer frem i *Yoko Onurs dobbeltliv*, hvor som for eksempel Karela, Amir, Fhrad og Arman kan for en leser med minoritetsbakgrunn, være gjenkjennbare fra deres kultur. I *Polarnatt* møter vi Ilias og Amira, mens man møter Nadira i *Hekseskogen*, og Ako og Yasir i *Usynlige sammen*, som kanskje kan være spesielt gjenkjennelig for noen lesere med minoritetsbakgrunn.

Kulturelle trekk

Kulturelle trekk som religion og mat kommer spesielt godt frem i *Yoko Onurs dobbeltliv*. Islam spiller en sentral rolle i boka, både for karakterene og deres familier, men også for plottet, da det er religionens retningslinjer som leder Yoko til å be Kara om unnskyldning på den måten hun gjør, og som igjen fører til en forløsning i plottet. Yoko og Kara, samt deres familier, er tydelig bevisst på sin tilhørighet til tyrkisk kultur, men er samtidig integrert i norsk kultur. De er tydelig krysskulturelle, hvor kulturene er naturlig integrert i hverandre. I tillegg viser boka ulike måter å være muslim på, og mangfoldet av meninger og personligheter blant muslimer. Dermed er det stor sannsynlighet for at lesere med muslimsk bakgrunn vil kunne kjenne seg igjen i dette. Tradisjonell mat fra tyrkisk kultur blir også løftet frem som noe vanlig, og særdeles godt. Det at mat fra et annet land, og som kanskje er ukjent for mange nordmenn, oppleves som både normalt og som et høydepunkt for karakterene, kan være gjenkjennelig for lesere med minoritetsbakgrunn.

I *Usynlige sammen* blir vi ikke presentert for andre kulturelle markører enn navn, noe som skaper lite muligheter for kulturell gjenkjennelse for lesere med minoritetsbakgrunn. Motivet flukt, kan imidlertid være gjenkjennbart, men dette er ikke knyttet til kultur, men opplevelser som lesere med minoritetsbakgrunn er mer sannsynlig å ha, enn etnisk norske lesere. Heller ikke i *Hekseskogen* blir vi presentert for andre kulturelle trekk utenom navn.

I *Polarnatt* kan en leser med minoritetsbakgrunn potensielt kjenne seg igjen i det landskapet som blir beskrevet i Afghanistan. Kontrasten mellom naturen i Afghanistan og Norge, er stor, følelsen av at naturen i det nye landet er ukjent, er muligens gjenkjennbart for visse lesere med minoritetsbakgrunn. Også morens sjal blir beskrevet ved flere anledninger, og vi forstår at Amira finner trygghet i dette sjalet. Sjalet representerer en trygghet hun savner, og denne følelsen av å savne trygge elementer som for eksempel klesdrakt, vil for mange være gjenkjennelig.

I de ulike bøkene kombinert, kan man si at mulighetene for gjenkjennelse er gode i alle fall for visse lesere med minoritetsbakgrunn, da spesielt lesere med bakgrunn fra Midtøsten. Bøkene separat sett, gir i varierende grad muligheter for gjenkjennelse. *Hekseskogen* tilbyr gjenkjennelse av utseende for en viss gruppe, *Polarnatt* og *Usynlige sammen* gir gjenkjennelse av i hovedsak fluktopplevelse, mens *Yoko Onurs dobbeltliv* på sin side tilbyr en

mer sammensatt gjenkjennelse av opplevelsen, hverdagen og livet til krysskulturelle barn som lever i et flerkulturelt miljø. Felles for alle bøkene er at de tilbyr navn som er gjenkjennbare i kulturer utenfor den norske.

4.4.2 Hvor tydelig kommer karakterenes etniske bakgrunn frem i bøkene?

Karakterenes etniske bakgrunn kan slik det er forklart i teorikapittelet, komme til uttrykk gjennom religion, språk eller statsborgerskap (Eriksen & Sajjad, 2020, s. 53), i tillegg til kultur, bakgrunn, hårfarge og hudfarge (Strand, 2009, s. 66). Videre skal vi se på hvor åpenbar og lett tilgjengelig karakterenes etniske bakgrunn er for leseren. Først vil jeg ta for meg karakterenes utseende, for deretter å se på de øvrige kulturelle markørene som kom frem. Jeg tar i hovedsak utgangspunkt i kapittel 4.2; «Omslag og eksplisitte trekk som representerer etnisk bakgrunn».

4.4.2.1 Ytre attributter

Fra analysen av omslagene, så vi at karakterenes hudfarger i tre av fire bøker, var vanskelig å definere. På den ene siden kommer dette av at hudfarger er nyanser av ulike fargetoner, og at en såkalt hvit hudfarge også er et definisjonsspørsmål. På den andre siden var illustrasjonene av karakterene i disse bøkene meget vage i valg av hudfarge, noe som kan tyde på at det ikke var illustratørens hensikt å gi særlig informasjon om dette. *Yoko Onurs dobbeltliv* hadde et filter som gjorde det umulig å se reell farge, *Polarnatt* og *Usynlige sammen* hadde farger som kunne defineres som hvit, men også som kunne tolkes som litt mørkere. Disse bøkene handlet alle om etniske minoriteter, men det kunne man altså ikke se ut fra illustrasjonene. *Hekseskogen* som var den eneste boka som ikke kommenterte, eller omhandlet aspekter som tydeliggjorde at karakteren var en etnisk minoritet i Norge, var den eneste boka som tydelig illustrerte en karakter med en mørkere hudfarge, kombinert med kullsvart hår. I henhold til det Skaret skriver om dette fenomenet, kan man dermed se på Nadiras hudfarge og navn som en dekorasjon til teksten, mer enn meningsbærende for fortellingen (2006, s. 40). Med andre ord kunne Nadira vært hvit og hatt navnet Siri, uten at det ville forandret noe ved fortellingen.

4.4.2.2 Øvrige kulturelle markører i de fire bøkene

Navnene på karakterene med minoritetsbakgrunn, var i stor grad tydeliggjørende for deres etniske bakgrunn. Ako, Yasir, Amira, Karela og Arman var eksempler på navn som understreket at karakterene hadde en annen etnisk bakgrunn enn norsk.

Yoko Onur

Språket som ble brukt av karakterene i *Yoko Onurs dobbeltliv*, som «Wallabilla» og «Allahu akbar» vitnet om et flerkulturelt miljø. Tyrkisk mat og drikke var også hyppig nevnt, noe som understreket familienes bakgrunn. Islam ble presentert som en integrert del av livet til karakterene, noe karakterene også eksplisitt presiserte og reflekterte rundt i boka. På den måten fremstiller boka karakterens etniske bakgrunn på en gjennomgående tydelig måte.

Polarnatt

I *Polarnatt* er karakterenes etniske bakgrunn essensielt, da det er selve kjernen til plottet. På grunn av deres stilling som flyktninger, bor karakterene på et mottak. Dette kommer tydelig frem i boka, og man er aldri i tvil om deres afghanske tilhørighet. Den etniske bakgrunnen utover dette blir sparsomt fortalt. Vi ser noen kulturelle markører som navn, usikkerhet knyttet til norsk språk, samt at morens bruk av sjal, men utover dette er det deres stilling som flyktninger fra Afghanistan som tydeligst viser karakterenes etniske bakgrunn.

Usynlige sammen.

I *Usynlige sammen* får vi slik som i *Polarnatt*, vite at Ako og broren, Yasir, har flyktet fra Afghanistan. Vi får ikke vite noe om hvordan det var i Afghanistan, ei blir vi presentert for andre kulturelle markører, foruten om at Ako tidligere ikke snakket norsk, men at han lærte dette fort, noe som gjorde at han fort ble en del av «gjengen» i klassen. På den måten er Akos etniske bakgrunn tydelig definert, uten at vi får vite noe om hans opplevelser eller tanker rundt dette.

Hekseskogen

Hekseskogens Nadira har som vi har vært inne på tidligere, ikke en definert etnisk bakgrunn. Det finnes ingen markører foruten om navn og utseende som skulle tilsi at hun har en annen etnisk bakgrunn enn norsk. På den andre siden vitner hennes utseende tydelig om en annen etnisk bakgrunn enn norsk, da hun har kullsvart hår og mørke øyne kombinert med en mørkere hudfarge.

Den etniske bakgrunnen til karakterene er definert i hver bok, men på ulike måter. Det er ulike karakteristiske elementer som forteller oss om karakterenes etniske bakgrunn.

Utseendemessige trekk er kun tydeliggjort i *Hekseskogen*, mens det i de tre andre bøkene definerer karakterenes etnisitet gjennomgående gjennom teksten, dog ikke gjennom illustrasjonene.

4.4.2 Hvordan blir karakterene med minoritetsbakgrunn fremstilt i bøkene?

Slik det ble gjort rede for i teorikapittelet, er det ikke gitt at litteraturen gir realistiske og representative fremstillinger av fenomener og grupper. Videre skal vi se på hvordan karakterene med minoritetsbakgrunn i *Polarnatt*, *Hekseskogen*, *Usynlige sammen* og *Yoko Onurs dobbeltliv* presenteres gjennom karaktertrekk og personlighet. De ulike bøkene presenterer, som vi har vært inne på, minoritetskarakterene på ulike måter.

Karakterene i *Hekseskogen*

Hekseskogens Nadira, er presentert som minoritet uten noe mer informasjon enn hennes utseende og navn. Nadira blir presentert som ei handlekraftig, smart, klok og omtenkstomt jente. Hun er tøff, og er villig til å ofre seg selv for vennene sine. Hun er dermed fremstilt med en rekke positive karaktertrekk, samt som en hvilken som helst jente. Det er derfor sannsynlig at hun både vil kunne fungere som positive speil og vindu for leseren. Bokas handlingsorientering, samt at synsvinkelen ligger hos en annen karakter, fører til at vi ikke får vite noe om Nadiras indre liv.

Karakterene i *Yoko Onurs dobbeltliv*

Yoko fra *Yoko Onurs dobbeltliv*, strever med å balansere relasjoner, opplever sin første forelskelse, og prøver å leve opp til de forventningene hun tror andre har til henne. Hun er full av omsorg, godhet og ikke minst gode intensjoner, men dette kommer ikke alltid helt frem i møte med andre. Hennes menneskelighet og til tider dårlige valg, balanserer ved hennes gode intensjoner, og hun oppleves som autentisk og ekte. Hennes dynamiske karakter, gjør at hun ikke oppleves stereotypisk. Vi får et godt innblikk i hennes tanker og følelser, og får vite mye om hennes relasjoner med menneskene i livet hennes. Yoko blir fremstilt på en måte som gjør at jeg tror mange norske ungdommer kan kjenne seg igjen i henne, på tross av eventuelle kulturforskjeller.

Som vi har sett, inneholder *Yoko Onurs dobbeltliv* flere karakterer med minoritetsbakgrunn. Karakterene portretterer en rekke ulike personlighetstyper. Kara er modig, direkte, sta og

rebelsk. Karas far er streng og autorativ, men likevel varm, mens Arman er jålete og omsorgsfull. Maria er uansvarlig, forfengelig og umoden, mens Karas mor kan beskrives som en klassisk husmor som passer på at alle er mette og har det bra. Alt i alt blir karakterene med minoritetsbakgrunn i boka, beskrevet og fremstilt med et mangfold av personligheter og egenskaper, styrker og svakheter.

Karakterene i Polarnatt

I *Polarnatt* forstår vi i stor grad karakterene gjennom handlingen, men også gjennom noen direkte beskrivelser. Ilias og Amira er de eneste sentrale karakterene i boka med minoritetsbakgrunn. Ilias beskriver Amira som ei glad og lattermild jente, men som ikke ler like mye lengre. Indirekte beskriver han dermed at hun ikke er så lykkelig som hun var før. Amira er tillitsfull, og stoler på mennesker. Hun vil gjerne bli hos ekteparet Gerda og Jens, selv om Ilias påstår at de er farlige. Hennes trofasthet mot Ilias er sterkt, og hun blir derfor med ham å reise fra Gerda og Jens likevel. Miljøbeskrivelsene ble i stor grad stående som metaforer for barnas følelser, slik vi så i analysen, og det var tydelig at karakterene var redde og usikre. Amira er ikke en pådriver til handlingen, og er stort sett relativt passiv. Hun viser imidlertid mot når hun på slutten av boka bestemmer seg for å rive seg løs fra Nils. Dette motet kommer av at hun ser at Ilias trenger hennes hjelp, noe hun ikke ser ut til å ha følt tidligere, da hun hele tiden har vært mottakeren av omsorg og støtte.

Ilias er ansvarsbevisst, fokusert og modig. Han virker også ensom, ettersom han ikke har venner, eller noen å støtte seg på i det nye landet. I tillegg er han generelt skeptisk til menneskers intensjoner. Han bærer preg av å måtte ta ansvar for søsteren, og det sliter i ham. Ilias og Amira klarer seg ikke alene, og må ha hjelp av norske, voksne mennesker. Det er likevel ikke nordmenns gode gjerninger som står i fokus, slik Nikolajeva skriver at var vanlig for innvandrerlitteratur på 80-tallet (Nikolajeva, 2017, 105). I stedet skjønner vi at Ilias og Amira som andre barn, trenger støttespillere i livet, noe de for øyeblikket har lite av. Gjennom glimt fra fortiden, skjønner vi at både Ilias og Amira har vært igjennom mye. Deres kamp for tilværelsen, også i Norge, gjør at de fremstilles som sterke og modige. På mange måter er de ofre for krig, men de har ikke tatt en offerrolle, snarere tvert imot, de kjemper kamper de kanskje ikke hadde trengt å kjempe om de bare hadde spurt om hjelp fra begynnelsen av.

Karakterene i Usynlige sammen

Ako er den eneste sentrale karakteren med minoritetsbakgrunn vi finner i *Usynlige sammen*. Han fremstår som tilpasningsdyktig, da han fort ble integrert i klassen, og fikk venner der. Ifølge Mai, er han som en hvilken som helst gutt og liker å spille fotball i friminuttene. Dette har fått henne til å glemme at han har en annen bakgrunn. Vi får ikke vite stort om hva Ako egentlig føler om livssituasjonen sin, men det er tydelig at hans vennskap med Kim er viktig for ham, da han reagerer sterkt på Kims mistro til ham, og ser på som et svik. Akos traumer fra tidlige flykt, fremstilles som en forsterkende faktor for den frykten han føler når hjemmet hans i Norge blir angrepet. Selv om Ako blir så redd at han blir usynlig, fremstår han ikke som ynkelig, da hans redsel er veldig forståelig for leseren. Hans mot i møte med rasistene, viser hans styrke og handlingskraft.

4.4.2.1 Som medlemmer av én eller flere kulturer

Karakterenes kultur kommer i varierende grad frem i bøkene, og dermed også karakterenes posisjon som krysskulturelle. *Yoko Onurs dobbeltliv*, som er den eneste boka hvor kulturen er tydelig integrert i karakterenes hverdag, og dermed tydelig påvirker hvordan de lever, og hvilke verdier karakterene forholder seg til. Vi opplever ikke at karakterene er ofre for foreldrenes kultur, men de er en del av den. Kulturen er fremstilt på en positiv og hverdagslig måte, og karakterene nyter godt av kulturens mat og skikker. Kara og Yoko opplever heller ingen tydelig spenning mellom majoritetskulturen og sin egen kultur. Dette kan komme av at nabolaget og skolen ser ut til å være svært mangfoldig, slik at innenfor deres subkultur, er kanskje ikke foreldrenes kultur uvanlig.

Forfatteren er likevel ikke redd for å kritisere visse forhold innad i kulturen, ved å ta opp temaer som religionens stilling til homofili. Samtidig feires visse kulturelle trekk i form av mat, samt religionens oppfordring til å være tilgivende og gode mot hverandre. Den selvsagte holdningen til kulturen, gjør at fokuset flyttes fra det som skiller karakterene fra majoriteten, til å fokusere fullt og helt på karakterenes menneskelighet og ungdomsliv.

Hekseskogen presenter ikke Nadira som flerkulturell, foruten om utseende og navn, er det ingenting som tilsier at hun er krysskulturell. Slik Skaret (s. 40, 2006) beskriver, har Nadiras utseende en dekorativ effekt i boka, snarere enn å ha en betydning. Heller ikke Ako, Ilias eller Amiras kultur blir skildret.

Beriket, eller ofre for kultur?

Som vi har sett på i teorikapittelet, snakker Strand om faren for at minoritetskarakterer blir presentert som ofre for foreldrenes kultur (2009, s. 201). I både *Usynlige sammen* og *Polarnatt* er minoritetskarakterene ofre, men for krig. Foreldrenes kultur blir i *Polarnatt* presentert gjennom kulturelle markører, som ikke blir videre utbrodert. De kulturelle markørene blir i liten grad tillagt egenskaper eller følelser, foruten om de følelsene minnene om kjente elementer bringer karakterene. Språket, som jo også er en del av kulturen, kan man si er et hinder for karakterene. Dette hinderet handler mer om at de må lære seg et nytt språk, enn at morsmålet i seg selv er et problem. Spesielt Ako blir feiret for sin raske språkinnlæring, og det norske språket blir billetten for å passe inn i klassen. Tospråkligheten som han innehar, blir ikke feiret, ei blir det presentert som noe negativt. Det samme kan sies om Ilias og Amira i *Polarnatt*. De er ikke enda stødige i språket, så en barriere eksisterer, men barn med språkbarrierer kan ikke ses på som ofre for foreldrenes kultur. Dermed kan vi konkludere med at karakterene ikke blir presentert som ofre for foreldrenes kultur, men foruten om i *Yoko Onurs dobbeltliv*, blir heller ikke kulturen presentert som noe som beriker livet deres.

4.4.2.2 «Kan barn med flerkulturell bakgrunn være hovedperson i sine egne liv hvis de ikke kan være det i en liten historie engang?»

Innledningsvis ble vi satt ovenfor spørsmålet «Kan barn med flerkulturell bakgrunn være hovedperson i sine egne liv hvis de ikke kan være det i en liten historie engang?» (Johansen, 2019). Vi har i teorikapittelet sett hvordan fremstillingen av karakterene med minoritetsbakgrunn i bøkene, også påvirker hvordan vi oppfatter minoriteter i det virkelige liv. I den forbindelse er dette spørsmålet både interessant og relevant.

Minoritetskarakterenes posisjon i plottet, er ikke bare viktig for informasjonen vi har mulighet til å tilegne oss om karakterene, men det kan muligens også påvirke hvor viktig vi føler karakteren er. Bøkenes synsvinkel påvirker hvordan vi som lesere opplever karakterene. Vi kommer mye tettere på hovedpersonene, enn den andre karakterene i boka, og dette påvirker også nærheten vi føler til karakterene. I analysen har ble det stadfestet at i det kun var *Yoko Onurs dobbeltliv* og *Polarnatt* som lot karakterer med minoritetsbakgrunn hovedkarakterer i boka. Vi får innsikt i Yoko, Amira og Ilias tanker og følelser, noe som gjør at vi forstår dem på et dypere plan, og blir bedre kjent med dem.

Nadira i *Hekseskogen*, er ikke protagonist, men hun er likevel en meget sentral karakter i plottet, og på noen måter fungerer trioene så tett sammen, at man trekker paralleller til en kollektiv protagonist. Hun får mye handlingsrom i teksten, men vi får ikke vite hennes tanker og følelser. På grunn av bokas handlingsorientering, blir også protagonistens indre liv lite utbrodert, og dermed er skillet mellom protagonist og andre sentrale karakterer lite. Oppsummert kan man si at selv om Nadira ikke har rollen som protagonist, oppleves hun som en viktig karakter, og har dermed potensiale til å fungere som et forbilde.

I *Usynlige sammen* spiller Ako en sentral rolle i plottet, da selve handlingen dreier seg om hans forsvinning. Det er imidlertid ikke han som er hovedkarakteren i boka. Ako går igjennom en forandring, ved å bli synlig igjen, men det er i all hovedsak Mais dannelsesreise som er i sentrum. Det er hun som lærer at hennes hjemsted har mennesker som har onde hensikter, som oppdager at verden er enda mer komplisert og vanskelig enn hun trodde. Hun må utfordre sine frykter, trå ut av komfortsonen, og være modig selv om kropp og sinn stritter imot. Det er hennes følelser vi har tilgang til, og hennes utvikling som blir mest utbrodert for oss. Jeg vil derfor argumentere for at bokas tyngde ligger på Mais opplevelser rundt situasjonen, og hennes utvikling i møte med mennesker med ulik bakgrunn enn henne selv. I dette tilfellet var det i møte med Ako og rasistene, at Mai fikk en personlig utvikling, men det kunne like gjerne vært noen andre. Akos posisjon i plottet kan i ytterste konsekvens sies å være et redskap for Mais personlige utvikling. Hans rolle i plottet er likevel ikke begrenset til dette. Akos bakgrunn og opplevelser kan være gjenkjennbare for noen lesere, og han kan fungere som vindu for andre. Slik som Mai, kan majoritetslesere oppleve Ako som et vindu mot en annen livssituasjon og bakgrunn, de kanskje ikke har fundert så mye på tidligere. Og for de leserne som opplever Ako som et speil, kan anerkjennelsen av hans historie og frykt være bekræftende. Han kan også forstås som et forbilde, og et bilde på at det er håp for at motet kan overvinne frykten.

4.4.2.3 Hvilke historier får karakterer med minoritetsbakgrunn ta del i?

Jeg har tidligere argumentert for at motiv og tema påvirker hvordan karakterene oppfattes, og det som forstås å være viktig i karakterens liv. Når vi ser hvor få minoritetskarakterer man har mulighet til å møte i litteraturen, er farene større for å skape stereotypiske holdninger til minoriteter. Slik Nikolajeva og Strand skriker, har innvadrerlitteraturen i Skandinavia ikke bare vært preget av stereotypiske karakterer, men også forutsigbare

handlingsmønstre og tema (Nikolajeva, 2017, s. 101-106; Strand, 2009, s. 51). Historiene, motivene og temaene minoritetskarakterer får ta en del av, kan være en viktig del av fremstillingen. Det er for eksempel ikke alle barn med minoritetsbakgrunn som har opplevd flukt, men om dette er det eneste motivet bøker med karakterer med minoritetsbakgrunn presenterer, vil det bli et forvrengt vindu til realiteten.

Temaene i de fire bøkene er blant annet kjærlighet, vennskap, mot, frykt, tilhørighet og savn. Frykt og tilhørighet er direkte knyttet til Ilias, Amira og Akos posisjon som flyktninger. Ingen av bøkene tar i særlig grad opp kulturmøter. Yoko Onur er inne på tematikken, når det i klasserommet blir diskusjoner om homofili, men heller ikke denne boka legger vekt på hvordan det er å leve med to kulturer. Motivet *flukt* er sentralt i både *Polarnatt* og *Usynlige sammen*, og selv om noen lesere med minoritetsbakgrunn vil kunne kjenne seg igjen i dette, vil det ikke være alle. I begge disse bøkene er også rasisme et tema, mens det ikke er det i de to andre bøkene. Spesielt i *Usynlige sammen* er rasisme ikke bare et tema, men en et meget skummelt emne. Rasismen truer Ako både mentalt og fysisk, og frarøver han trygghet. Dette kan nok være skummelt for mange som kjenner seg igjen i Ako, og ettersom rasisme oftest ikke fører til så alvorlige handlinger som det gjør i denne boka, kan muligens dette ha negativ påvirkning på lesere med minoritetsbakgrunn. På den andre siden kan temaet være relevant, og noen vil kunne finne styrke i å vite at majoriteten ikke har slike holdninger.

5. Avsluttende kommentarer og refleksjoner

Problemstillingen for oppgaven var «På hvilke måter er mangfoldet i samfunnet representert i norske barnebøker i dag?». Gjennom frekvenstabellen, analysen, og til slutt drøftingen med utgangspunkt i de tre forskningsspørsmålene, har jeg forsøkt å gi et innblikk i dette.

Mangfoldet av etniske minoriteter er ut fra funnene i denne studien, noe representert i norsk barnelitteraturlandskap. Ideelt sett, skulle vi sett et større antall bøker som satte etniske minoriteter i hovedrollen. Kun to av fire bøker fra Innkjøpsordningen som var passende for aldersgruppa 9-12år, hadde karakterer med etniske minoriteter i hovedrollen. I de to resterende var karakterene med minoritetsbakgrunn sentrale karakterer, men vi fikk ikke særlig innblikk i deres følelser eller historie. To av fire bøker handlet også om samme type karakter, nemlig barn som hadde flyktet uten foreldrene fra Afghanistan til Norge, og som nå ble utsatt for fiendtlige handlinger fra norske ungdommer.

Selv om karakterer som Nadira bare har en dekorativ effekt, har de likevel betydning, sett ut fra Bishops perspektiv om fysiske speilbilders kraft til å bekrefte ulike hudfargers verdi.

Bøkene i utvalget tilbydde lite fysisk gjenkjennelse for lesere med andre hudfarger enn hvit, da illustrasjonene ikke var tydelige på dette.

Mangfold var i stor grad representert i *Yoko Onurs dobbeltliv*. Boka portretterer karakterer med minoritetsbakgrunn i et realistisk og positivt lys, samtidig som den representerer et mangfold av «typer» innenfor gruppen «muslimer», og motvirker dermed stereotypier.

Polarnatt og *Usynlige sammen* forteller liknende historier, om samme etniske minoritetsgruppe. Ettersom utvalget av bøker er lite, kan dette få konsekvenser i form av fordommer om at alle afghanere har flyktet på denne måten, eller at mindreårige asylsøkere kun kommer fra Afghanistan. De kan også gi et inntrykk av at alle flyktninger opplever rasisme i Norge, noe som ikke trenger å være sant, og kan skape unødvendig frykt hos lesere med minoritetsbakgrunn. Vi kan si at likhetstrekkene med bøkene, hindrer leserne i å lese litteratur med minoritetskarakterer som også har ulike typer levde erfaringer.

Yokos familiesituasjon, med en uansvarlig mor, og en relativt fremmed far som attpåtil er i et homofilt samboerskap bryter med flere stereotypier av muslimer. En stereotypi av muslimske kvinner, er at de er undertrykte og må dekke til kroppen. Maria er i full kontroll over eget liv, har en utsvevende oppførsel og går med utringede, og korte kjoler. Adam og Arman er troende muslimer, men lever også i et homofilt samboerskap, som bryter med stereotypien at muslimer er imot homofile. Likevel er boka tydelig på at slike holdninger eksisterer, og at flere er negative til homofile. Karas familie er mer tradisjonell med tanke på familiestruktur. På den måten oppleves *Yoko Onurs dobbeltliv* hverken som ødeleggende vindu eller forvrenget speil, da den viser et autentisk mangfold innenfor en gruppe.

Det er interessant å merke seg at alle karakterene kom fra Midtøsten, sett bort fra Nadira, som vi ikke kan si med sikkerhet hvor kommer fra. Mangfoldet i Norge preges av mennesker fra hele verden, og er ikke begrenset til Midtøsten. Dermed har lesere fra for eksempel Afrika, ingen gjenspeilingsmuligheter for fysisk utseende i utvalget.

Vi kan med sikkerhet si at det et hvithetsprivilegium i Norge, å kunne gå ut fra at man finner flere bøker som speiler en selv både når det gjelder utseende, kultur og livshistorier. Når vi leser i selve bøkene, ser vi mer rikhetsprivilegier, og privilegiet av å leve i et trygt land, enn

hvithetsprivilegier. I møte med rasisme, kan vi si at det implisitt står at det er et hvithetsprivilegium å kunne gå ut fra at ingen er negativt innstilt til deg på bakgrunn av hudfarge.

Oppsummert kan vi si at mangfoldet i det norske samfunnet i noe grad er representert i utvalget, men at det mangler en hel del ulike representasjoner i form av levde opplevelser, fysiske faktorer, og kulturer. Mangfoldet er i utvalget i stor grad representert gjennom majoritetens synsvinkel. Minoritetskarakterene får lite rom til å si noe om hvordan det oppleves å være minoritet i Norge. *Yoko Onurs dobbeltliv* er den eneste av bøkene som er skrevet av en forfatter med minoritetsbakgrunn. Dette kan ha vært en faktor for at dette er den eneste boka hvor kultur kommer tydelig frem som en integrert del av karakterenes identitet og liv.

Vi trenger flere forfattere med minoritetsbakgrunn, som kan gi tilgang til flere realistiske speil i litteraturen. Men slik Strand spør seg om hvordan vi kan forvente dette, når litteraturen sjeldent eller aldri uttrykker at det er positivt at de har kommet til Norge (2009, s. 60), sett i sammenheng med minoriteter svært sjeldent leser bøker som presenterer karakterer som likner på dem selv (Johansen, 2019), må kanskje forfattere med majoritetsbakgrunn, og bransjen ellers ta mer ansvar. Vi trenger flere representasjoner av kultur og liv minoritetslesere kan kjenne seg igjen i, men også flere dekorative representasjoner, som kan gi et fysisk speilbilde som kan gi bekreftelse på at alle hudfarger er like relevante og viktige i samfunnet.

Litteraturliste

Primærlitteratur

Ask, L. (2019a). *Usynlige sammen*. Oslo: Gyldendal.

Berg, S. R. & Lie, B. R. (2019). *Polarnatt*. Oslo: Samlaget.

Brown, A. R. K. & Iversen, A. (2019). *Hekseskogen*. Oslo: Cappelen Damm.

Koca, A. (2019). *Yoko Onurs dobbeltliv*. Oslo: Omnipax.

Sekundærlitteratur

Altman, N. (2006). Whiteness. *Psychoanal Q*, 75(1), 45-72. <https://doi.org/10.1002/j.2167-4086.2006.tb00032.x>

Altman, N. (2020). Neil Altman, Ph.D. Hentet 13.01.20 fra <https://www.neilaltman.com/>

Andersen, P. T. (2012). Fortellerkunstens elementer. I P. T. Andersen, G. Mose & T. Norheim (Red.), *Litterær analyse: En innføring*. Oslo: Pax Forlag.

Andersen, P. T., Mose, G. & Norheim, T. (2012). *Litterær analyse: En innføring*. Oslo: Pax Forlag.

Ask, L. (2019b). *Usynlige sammen*. Hentet fra <https://www.gyldendal.no/barneboeker/9-13-aar/usynlige-sammen/p-564124-no/>

Birkeland, T., Mjør, I. & Teigland, A.-S. (2018). *Barnelitteratur: Sjangrar og teksttypar*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Bishop, R. S. (1990). Mirrors, Windows and Sliding Glass Doors. *Perspectives: Choosing and Using Books for the Classroom*, 6(3).

Brekke, T. (2021). Strukturell rasisme og andre alt-i-ett-begreper. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(1), 94-98. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2020-01-07>

CappelenDamm. Edward Rubikons mysterier. Hekseskogen Hentet 10.03.2021 2021 fra https://www.cappelendamm.no/_edward-rubikons-mysterier-hekseskogen-aleksander-kirkwood-brown-andreas-iversen-9788202617677

Chenoweth, R. (2019). Rudine Sims Bishop: 'Mother' of multicultural children's literature. Hentet 01.05.2021 fra <https://ehe.osu.edu/news/listing/rudine-sims-bishop-diverse-childrens-books/>

- Christoffersen, L. & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Crosley-Corcoran, G. (2014). Explaining White Privilege to a Broke White Person. *Huffpost*. Hentet fra https://www.huffpost.com/entry/explaining-white-privilege-to-a-broke-white-person_b_5269255
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker: Innføring i interkulturell kommunikasjon* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Eriksen, T. H. & Sajjad, T. A. (2020). *Kulturforskjeller i praksis: Perspektiver på det flerkulturelle Norge* (7. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Farahmand, M. (2021). Klassekamp ser ut til å ha blitt rasekamp. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/klassekamp-ser-ut-til-a-ha-blitt-rasekamp/s/12-95-3424115314>
- Fillman, S. & Guthrie, J. T. (2008). Control and Choice: Supporting Self-Directed Reading. I J. T. Guthrie (Red.), *Engaging Adolescents in Reading* (s. 33-48). California: Corwin Press
- Gadamer, H.-G. (2010). *Sannhet og metode: Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax Forlag.
- Gibb, R. L. & Guthrie, J. T. (2008). Interest in Reading: Potency of Relevance. I J. T. Guthrie (Red.), *Engaging Adolescents in Reading* (s. 83-88). California: Corwin Press.
- Gripsrud, J. (2015). *Mediekultur, mediesamfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guthrie, J. T. (2008). *Engaging Adolescents in Reading*. California: Corwin Press.
- Gaasland, R. (1999). *Fortellerens hemmeligheter: Innføring i litterær analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauge, A.-M. (2004). *Den felleskulturelle skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helgesen, E. (2016). Crafting Future Selves: Time-Tricking and the Limits of Temporal Play in Children's Online Film-Making. *Cambridge anthropology*, 34(1), 87-99. <https://doi.org/10.3167/ca.2016.340109>
- Holen, Ø. (2021). Lene Ask. Hentet fra https://snl.no/Lene_Ask
- Haaland, A. (2018). Skolebiblioteket i fremtidens skole. I L. H. Hjellup (Red.), *Skolebiblioteket - læring og leseglede i grunnskolen* (s. 49-67). Oslo: Cappelen Damm.

- Iversen, A. (2019). *Hekseskogen*. Hentet fra https://www.cappelendamm.no/_edward-rubikons-mysterier-hekseskogen-aleksander-kirkwood-brown-andreas-iversen-9788202617677
- Jensehaugen, J. (2020). Midtøsten. Hentet fra <https://snl.no/Midtøsten>
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). Metaforer. I *Hvordan bruke teori? -Nyttige verktøy i kvalitativ analyse* (s. 153- 183). Oslo: Universitetsforlaget.
- Johansen, E. B. (2019). Svært få hovedpersoner med minoritetsbakgrunn i norske barneboeker. *Aftenposten*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/kultur/i/g7jrVL/svaert-faa-hovedpersoner-med-minoritetsbakgrunn-i-norske-barneboeker>
- Johnson, N. J., Koss, M. D. & Martinez, M. (2018). Through the Sliding Glass Door: #EmpowerTheReader. *The Reading teacher*, 71(5), 569-577. <https://doi.org/10.1002/trtr.1659>
- Khateeb, A. (2018). Kulturmøter i barnelitteratur IR. S. Stokke & E. S. Tønnesen (Red.), *Møter med barnelitteratur: introduksjon for lærere* (s. 283-302). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kord. (2019). *Yoko Onurs dobbeltliv*. Hentet fra <https://www.omnipax.no/yoko-onurs-dobbeltliv.6211326-335189.html>
- Krange, O. & Øia, T. (2015). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen Damm.
- Krumsvik, R. J. (2015). *Forskningsdesign og kvalitativ metode: ei innføring*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Kulturrådet. (2020, 20.10.2020). Innkjøpsordning - ny norsk skjønnlitteratur. I: Kulturrådet. Hentet fra <https://www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/innkjopsordning-ny-norsk-skjonnlitteratur>
- Lagermann, L. C. (2017). *Dette vet vi om: Barn, unge og etnisitet i skolen*. Frederikshavn Gyldendal.
- Langåker, S. O. B. (2020, 25.02.21). Sleit med å finna bøker til minoritetsspråklege elevar: – Mørke har dei opplevd meir enn nok av. *Framtida*(Issue). Hentet fra <https://framtida.no/2019/12/17/sunniva-relling-berg-har-skrive-ei-sjeldan-bok-ho-fekk-god-hjelp-til-a-skriva-om-asylbarn>

- Lewis, A. E. (2004). "What Group?" Studying Whites and Whiteness in the Era of "Color-Blindness". *Sociological theory*, 22(4), 623-646. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2751.2004.00237.x>
- Lie, B. R. (2019). *Polarnatt*. Hentet fra <https://samlaget.no/products/polarnatt-roman>
- Lothe, J. (2004). *Fiksjon og film: Narrativ teori og analyse* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Mangal, F. (2016). Forfatter med hjerte for de unge. *Utrop*. Hentet fra <https://www.utrop.no/nyheter/kultur/30070/>
- Martinez, M., Koss, M. D. & Johnson, N. J. (2016). Meeting Characters in Caldecotts: What Does This Mean for Today's Readers? *The Reading teacher*, 70(1), 19-28. <https://doi.org/10.1002/trtr.1464>
- McIntosh, P. (1989). White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack. Hentet fra https://nationalseedproject.org/images/documents/Knapsack_plus_Notes-Peggy_McIntosh.pdf
- McIntosh, P. (2010). White Privilege and Male Privilege: A Personal Account og Coming to See Correspondences Through Work in Woman's Studies.
- Munthe, E. (2011). Mangfold i skolen. I M. B. Postholm, E. Munthe, P. Haug & R. J. Krumsvik (Red.), *Elevmangfold i skolen* (s. 13-30). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Nel, P. (2017). *Was the Cat in the Hat Black?: The Hidden Racism og Children's Literature, and the Need for Diverse Books*. Oxford: Oxford Univercity Press.
- Nikolajeva, M. (2002). *The Rhetoric of Character in Children's Literature*. Maryland: Scarecrow Press, INC.
- Nikolajeva, M. (2017). *Barnebokens byggklossar* (3. utg.). Lund: Studentlitteratur.
- Oda Myran, W. (2016). Saudiske jenter p? avveie (s. 32-43). *Babylon*, (2). <https://doi.org/10.5617/ba.4436>
- Ommundsen, Å. M. (2018). Bildeboka. I R. S. Stokke & E. S. Tønnesen (Red.), *Møter med barnelitteratur: Introduksjon for lærere* (s. 149-170). Oslo: Universitetsforlaget
- Penne, S. (2001). *Norsk som identitetsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Regjeringen. (2020). Hvem er urfolk? *Regjeringen.no*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtpalte/hvem-er-urfolk/id451320/>
- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet* Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Sigvartsen, A. L. (2011). Savner mangfold i norske barnebøker. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/kultur/savner-mangfold-i-barneboker-1.7561679>
- Skagen, K. (2021). Paulo Freire. Hentet 01.05.21 2021 fra [https://snl.no/Paulo Freire](https://snl.no/Paulo_Freire)
- Skaret, A. (2006). Flerkulturell barne- og ungdomslitteratur i Norge. I P. O. Kaldestad & K. B. Vold (Red.), *Årboka: Litteratur for barn og unge* (s. 35-45). Oslo: Det Norske Samlaget
- Statistisk-sentralbyrå. (2021a). *Innavndring* (ssb.no). Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- Statistisk-sentralbyrå. (2021b, 09.02.2021). Navn. I. Hentet fra <https://www.ssb.no/a/navn/gutter/mohammed.html>
- Stokke, R. S. & Tønnesen, E. S. (2018). Barnet og litteraturen. I R. S. Stokke & E. S. Tønnesen (Red.), *Møter med barnelitteratur: Introduksjon for lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strand, T. (2009). *Litteratur i det flerkulturelle klasserommet: Mangfold, migrasjon og muligheter* (1. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Strømmen, A. H. (2019). Å finne seg sjølv i læreboka. Mangfold i fire norskverk for barneskulen. I *Finding Oneself in the Textbook. Diversity in Four Norwegian Subject Textbooks for Primary School.*: Høgskulen på Vestlandet.
- Svendsen, B. A. & Ryneland, U. (2008). Multiethnolectal facts and functions in Oslo, Norway. *The international journal of bilingualism : cross-disciplinary, cross-linguistic studies of language behavior*, 12(1-2), 63-83.
<https://doi.org/10.1177/13670069080120010501>
- Thurén, T. (2015). *Vitenskapsteori for nybegynnere* (2. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Tisdal, M. A. (2020). Fra kulturmøter til selvrepresentasjon: «Synlig, usynlig?» – manglende mangfold i barnelitteraturen. *Utrop*. Hentet fra <https://www.utrop.no/plenum/ytringer/217422/>
- Wæhle, E. (2018). Minoritet. *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/minoritet>

Vedlegg

Vedlegg 1: Frekvensskjema over bøker fra Kulturrådets Innkjøpsordning som presenterer karakterer med minoritetsbakgrunn på omslaget.

Forfatter	Tittel	Skjønnlitterær novelle	Menneskekarakterer	Ikke-hvite karakterer på forsidebild et	Vaskeseddel	Oppfyller kriteriene
Aalbu, Ragnar	Paisommer	X				
Aarø, Selma Lønning	Milla leter etter gull	X	X			
Aavatsmark, Maria Lillebo	Oscar Wildensky og den fantastiske gå-seg-bort- dagen	X	X			
Alaei, Neda	Dette er ikke oss	X	X		X	X
Amundsen, Torbjørn Øverland	Kelestriel. Bian Shen 2	X	X		X	X
Andersen, Dan	Vind i Værhanen					
Arvola, Ingeborg	Buffy By er talentfull	X	X			
Ask, Lene	Usynlige sammen	X	X		X	X
Aurstad, Tore og Carina Westberg	Snushanen Hilmar. Mordet i hønsegården	X				
Bang, Sturla og Hilde K. Kvalvaag	Over (Søsteranarkistane 2)	X	X		X	X
Barmen, Ane	Draumar betyr ingenting	X	X			
Berg, Sunniva Relling	Polarnatt	X	X		X	X
Bergquist, Kristian	Kom og sett meg i orden					
Betano, Elen	Nordsjøen	X	X			
Bjerkelien, Hege Enersen	Nils og nabokjøterne	X	X			
Bjørk, Samuel	Detektivene på Torshov. Det forsvunne perlekjedet	X	X			
Brech, Nora	Ulveskogen	X	X			
Bringsværd, Tor Åge	Ruffen. Det store eggrøveriet	X				
Brochmann, Ragnhild	Gulliver Blitz	X	X			
Brown, Aleksander Kirkwood	Edward Rubikons mysterier. Hekseskogen	X	X	X	X	X
Bruheim, Magnhild	Avlyst på grunn av sorg	X	X			
Bøksle, Camilla	Ellen-Banan	X	X			
Cattaneo, Caterina	I morgen	X	X			
Christensen, Emilie	Henrik flytter	X	X			
Dahle, Gaute Gjøøl	Ring, ring!	X	X			
Dahle, Gro	Grevlingdager	X	X			
Dekko, Espen	Minus 14	X	X			
Eikehaug, Erik m.fl	Exit	X	X			
Engedal, Marianne Gretteberg	Pølsetjuven	X	X			
Enger, Thomas	Enkebyen	X	X			
Estes, Max	Bananen og månen	X				

Et (u)synlig mangfold i norsk barnelitteratur

Fjestad, Ellen	Den som vokter lyset	X	X			
Folkestad, Anna R.	Ulla	X				
Fretheim, Tor	Fortellingen	X	X			
Fure, Tom Erik	Benny går berserk	X	X			
Gjerde, Christian Wiik	Jul på Bukken hotell	X	X			
Grimstad, Lars Joachim	Meningen med Leif	X	X			
Gulbrandsen, Liv	Skoleape	X	X			
Hagen, Oddmund	På garden og i skogen	X				
Hagerup, Hilde og Iram Haq	Hva vil folk si	X	X	X	X	X
Hansson, Elin	Blyanthjerte	X	X			
Haugland, Kristine og Oda Radoor	Tiril - Langt, langt borte	X	X			
Heide, Beate	Nammalávlla – Navnesangen	X				
Heivoll, Gaute	Klokkerens evangelium	X	X			
Helgesen, Kristine	Å lage en snøengel	X	X			
Hodnefjeld, Hilde	Lykke og ulykken	X				
Holsve, Mari Moen	Ingen slipper unna	X	X			
Horndal, Sissel	Fra stjernene til livet	X	X			
Hørst, Jørn Lier	Smuglerhuset	X	X			
Hovdenak, Eli	Hvor er det blitt av Gulliksen?	X				
Hovland, Henrik	Johannes Jensen tar nattoget	X				
Ingvaldsen, Bjørn	Nattskift i nekropolis	X	X			
Johnsen, Mari Kanstad	3 2 1	X	X			
Kahrs, Julia	Gresshoppens sang	X	X			
Kamfjord, Vilde Harr	På omveien hjem	X	X			
Klepp, Anneli	Gullunge-tabber	X	X			
Klinge, Gunnar	Veien til nattens ende	X	X			
Koca, Ayse	Yoko Onurs dobbeltliv	X	X		X	X
Larsen, Marit	Der Agnes bor	X	X			
Lillebo, N.K.	Rør ikke de som sover	X	X			
Linde, Heidi	Annenhver uke	X	X			
Lystad, Mina	Fake	X	X			
Lystrup, Geirr	Musa som ville hjem til jul	X				
Løken, Alexander	Victoria Vargmo og jerntrolley	X	X			
Marienburg, Irene	Natta! Sier Nora	X	X			
Markhus, Vegard	Det runde problemet	X	X			
Mathiassen, Sanne	Ord som slutter på skap	X	X			
Mjønes, Johan B.	Lukas og Kim	X	X			
Moen, Torbjørn	Opphavet	X	X			
Molaug, Marius	Verdens verste leirskole	X	X			
Nedrejord, Kathrine Olsen	Det Sara skjuler	X	X			
Nesbø, Sivert N.	Hauk	X	X			
Norman, Mona Grivi	Dyrehagedetektivene 1. Den hvite løven	X	X	X		X
Nortun, Harald	Blå flaggermus	X	X			
Nyhus, Kaia Linnea Dahle	Sjokoladeskurken	X	X			

Et (u)synlig mangfold i norsk barnelitteratur

Nylund, Maiken	Rikka - på ordentlig og forever	X	X			
Olsnes, Hege Østmo-Sæter	Rot og Bjørne tegner	X				
Ombustvedt, Åse	Når er jeg gammel nok til å skyte faren min?					
Osland, Erna	Du og eg	X				
Otterlei, Camilla	Katt savna	X	X			
Pahle, Christopher	Kass og Tycho: De forbudte solsystemene	X	X			
Peers, Bobbie	Kaosparalysatoren	X	X			
Rohde, Hanne Kristin	Pyramidemysteriet	X	X			
Rossing, Nina	#Kampklar	X	X			
Rushfeldt, Helge	Nana og Jordskipet	X	X			
Rørvik, Bjørn F.	Purriot og den hodeløse kvinnen	X				
Røsland, Ingelin	OMG	X	X			
Røsland, Tor Arve	Kodeord Overlord	X	X			
Sandmo, Camilla Helene	Definisjonen av umulig	X	X			
Sejrup, Trine	Detektiv Trine på kattejakt	X	X			
Sivertsen, Ole André	Skatten på Kokosøya	X	X			
Solberg, A. Audhild	Den svartkledde jenta	X	X			
Solberg, Audhild	Harpa	X	X			
Sortland, Bjørn	Kepler62: Øya	X	X			
Steinholm, Monika	Vi var en gang	X	X			
Storrusten, Kristin	Svart lego	X	X			
Sunne, Linn T.	Mareritt	X	X			
Svingen, Arne	Når kaniner blir redde	X	X			
Svingen, Arne	Alt jeg skylder deg er juling	X	X			
Tofte, Kristine	Udyr	X				
Torkildsen, Terje	Isla Bonita	X	X	X	X	X
Tronstad, Tyra Teodora	Flaggermusmusikk	X				
Unstad, Elin Viktoria	Brådypt	X	X			
Uri, Helene	Stillheten etterpå	X	X			
Westerås, Lene E.	Skeavçe-Heandarar / Henki Hinkerud	X	X			
Winther, Pål	Sebastian og Isabelle - Den tredje portal	X	X			
Øverbye, Anja Dahle	Lykketanna	X	X	X		X
Antall :107						Antall_ 11

